

NACIONALNI PLAN ZA UKLJUČIVANJE ROMA

za razdoblje od 2021. do 2027. godine

lipanj, 2021.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Srednjoročna vizija razvoja	11
3. Opis srednjoročnih razvojnih potreba i razvojnih potencijala	16
3.1. Povijest Roma u Republici Hrvatskoj	16
3.2. Opći socio-demografski podaci Roma u Republici Hrvatskoj	17
3.3. Siromaštvo	19
3.4. Obrazovanje	21
3.5. Zapošljavanje	24
3.6. Stanovanje	26
3.7. Zdravlje	29
3.8. Doživljaj diskriminacije	33
3.9. Participacija Roma	35
4. Zaključci, potencijali i glavni izazovi	38
5. Usklađenost s Nacionalnom razvojnom strategijom, sektorskim i višesektorskim strategijama te dokumentima prostornog uređenja	42
6. Opis prioriteta javne politike u srednjoročnom razdoblju	44
7. Popis posebnih ciljeva, mjera i ključnih pokazatelja ishoda te aktivnosti koje će biti poduzete u okviru Nacionalnog plana za Rome	45
8. Tablični prikaz posebnih ciljeva i ključnih pokazatelja u odnosu na doprinos Nacionalnoj razvojnoj strategiji 2030	57
8.1. Tablični prikazi horizontalnih ciljeva i ključnih pokazatelja u odnosu na njihov doprinos strateškim ciljevima Nacionalne razvojne strategije	57
8.2. Tablični prikazi sektorskih ciljeva i ključnih pokazatelja u odnosu na njihov doprinos strateškim ciljevima Nacionalne razvojne strategije	60
9. Terminski plan provedbe projekata od strateškog značaja	64
10. Indikativni financijski plan	71
11. Okvir za praćenje i vrednovanje	75
12. Prilozi	77
12.1. Zakonodavni i institucionalni okvir zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj	77
12.2. Usporedna lista primarnih i sekundarnih pokazatelja ishoda EU okvira za jednakost, uključivanje i participaciju Roma te planiranih primarnih i sekundarnih kvantitativnih pokazatelja Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. u horizontalnim ciljevima	84
12.3. Usporedna lista primarnih i sekundarnih pokazatelja ishoda EU okvira za jednakost, uključivanje i participaciju Roma te planiranih primarnih i sekundarnih kvantitativnih pokazatelja Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. u sektorskim ciljevima	86

12.4.	Popis jedinica lokalne samouprave s više od 30 samodeklariranih pripadnika romske nacionalne manjine.....	91
12.5.	Tablični prikaz Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za 2021. i 2022. godinu.....	93

Predgovor

Dosadašnjim ulaganjima usmjerenim ujednačavanju položaja pripadnika romske nacionalne manjine, učinjeni su ključni pomaci. Od osnivanja Republike Hrvatske bilježi se konstantan rast službeno popisanih Roma što govori kako u prilog smanjivanja „etničke mimikrije“ tako i promjenama koje premda polako, kontinuirano dovode do smanjivanja razloga koji se u podlozi „etničke mimikrije“ nalaze. Ustavom Republike Hrvatske Romi su priznati kao nacionalna manjina, zakonodavnim okvirom omogućeni su im zastupnici u Hrvatskom saboru te na područnoj i lokalnoj razini, a primjetna je i sve bolja organiziranost romskih nevladinih organizacija kao i njihovo aktivno sudjelovanje u javnom i političkom životu naše zemlje.

Učinjeni su pomaci i u drugim aspektima života romske zajednice, poglavito obrazovanju. Značajno je povećan obuhvat predškolom, obuhvat i završnost osnovne škole među djecom pripadnicima romske nacionalne manjine, a svjedočimo i ozbiljnim nastojanjima da se što je moguće većem broju djece pripadnika romske nacionalne manjine pruži adekvatna podrška od najranije dobi nadalje.

Izdvojene pomake, uglavnom regionalnog karaktera, moguće je zamijetiti i u području zapošljavanja i stanovanja, no ipak - u većini ključnih područja života nisu dosegnuti pomaci koji bi ujednačili životne prilike romskog stanovništva s ostatkom hrvatske populacije.

Uzimajući u obzir izdašnu količinu podataka, kako na EU tako i nacionalnoj razini, a kojima je moguće pratiti učinke dosadašnjih javnih politika, može se zaključiti da su one sasvim sigurno doprinijele zaustavljanju negativnih trendova, čak i u razdobljima teških ekonomskih kriza, no da ipak nisu uspjele učiniti iskorak prema znatnijem smanjivanju ili potpunom dokidanju nejednakosti između Roma i ostalih hrvatskih građana.

Cilj Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine jest upravo i prije svega značajno smanjivanje razlika između opće populacije Republike Hrvatske i Roma u Republici Hrvatskoj, ali i smanjivanje razlika koje postoje unutar romske populacije u odnosu na Rome i Romkinje.

Uz rastuća ulaganja iz državnog proračuna i proračuna jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave, sredstva europskih fondova mogu značajno doprinijeti ispunjavanju ciljeva Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine te time doprinijeti kako ujednačavanju životnih prilika svih naših sugrađana tako i ispunjavanju ciljeva Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske.

1. Uvod

Kontinuitet javne politike usmjerene uključivanju pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj postoji od 2003. godine, točnije 16. listopada, kada je Vlada donijela *Nacionalni program za Rome*. Dokument se temeljio na odredbama međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina¹ kojih je Republika Hrvatska bila stranka, a u njegovoj su izradi korištena iskustva zemalja koje sustavno rješavaju probleme Roma. U izradi *Nacionalnog programa za Rome* sudjelovali su i sami Romi, a dokument je obuhvaćao sljedeća područja: usklađenost programa s međunarodnim ugovorima; uključivanje Roma u društveni i politički život; očuvanje tradicijske kulture Roma; statusna pitanja; suzbijanje diskriminacije i pravna pomoć; odgoj i obrazovanje; zapošljavanje; socijalna skrb; zaštita obitelji, materinstva i mladeži te prostorno uređenje.

Zajedno s još nekoliko europskih zemalja (Bugarskom, Češkom, Mađarskom, Rumunjskom, Slovačkom, Srbijom i Crnom Gorom) Republika Hrvatska je pristupila *Desetljeću za uključivanje Roma 2005.-2015.* koje su pokrenuli Svjetska banka i Institut Otvoreno društvo u suradnji s drugim međunarodnim akterima te je i u okviru ove inicijative izradila *Akcijski plan za uključivanje Roma 2005.-2015.* kojim je postavila ciljeve u područjima obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja i stanovanja². U srpnju 2012. godine, Republika Hrvatska je preuzela i predsjedanje *Desetljećem za uključivanje Roma 2005.-2015.* te iste godine pokrenula izradu novog strateškog dokumenta koji je, između ostaloga, imao za cilj ujednačiti i unaprijediti provedbu aktivnosti *Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015.*

Novi dokument, *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje 2013. do 2020.* koju je 2012. godine donijela Vlada Republike Hrvatske, pored navedenog imala je za cilj i usklađivanje s Priopćenjem Komisije Europskom Parlamentu, Vijeću, Europskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija o *Okviru Europske Unije za nacionalne strategije integracije Roma*³.

¹ U odnosu na dokumente UN-a, Nacionalni program za Rome bio je usklađen s: *Općom deklaracijom o ljudskim pravima*, iz 1948. godine; *Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima*, iz 1966. godine; *Međunarodnim paktom o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*, iz 1966. godine; *Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*, iz 1965. godine; *Konvencijom o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama*, iz 1979. godine; *Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama*, iz 1999. godine; *Konvencijom o pravima djeteta*, iz 1989. godine; *Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta, o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji*, iz 2000. godine; *Deklaracijom o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičnih manjina*, iz 1992. godine.

U odnosu na dokumente Vijeća Europe, tadašnji Nacionalni program za Rome bio je usklađen s: *Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (tzv. Europska konvencija o ljudskim pravima), iz 1951. godine i dodatni protokoli; *Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina*, iz 1995.; *Europskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima*, iz 1992.; Preporukama Odbora ministara i drugih tijela Vijeća Europe koje se odnose na posebna pitanja vezana uz Rome: a) *Preporuka Odbora ministara Rec (2000) 4 – Načelne smjernice o obrazovnoj politici glede romske/ciganske djece u Europi*, iz 2000.; *Preporuka Odbora ministara Rec(2001)17 o poboljšanju gospodarskog položaja i zapošljavanja Roma/Cigana i nomada u Europi*, iz 2001.; *Preporukama Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) o borbi protiv rasizma i nesnošljivosti protiv Roma/Cigana*, iz 1998.; Specifičnim preporukama Odbora ministara Vijeća Europe i Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti u okviru procesa praćenja provedbe obveza koje se odnose na Republiku Hrvatsku: a) *Rezolucija Odbora ministara Res CMN (2002) 1 o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina od strane Hrvatske*, iz 2002. b) *Drugo izvješće Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) o Hrvatskoj CRI (2001)34*, iz 2001.

² Vlada RH (2012.): *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine* (2012.), str. 1-4 <https://ljudskaprava.gov.hr/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/584>

³ U 2011. godini je Europska komisija donijela *Okvir EU za nacionalne strategije integracije Roma* s ciljem ukidanja višestoljetne

Nasljeđujući širok pristup *Nacionalnog programa za Rome*, osim „četiri ključna područja“ *Okvira Europske unije* (i *Desetljeća za uključivanje Roma*) – obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja – obrađena u posebnim poglavljima, *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje 2013. do 2020.* u prioritetne je politike uključila i socijalnu skrb; uključivanje u društveni i kulturni život; kao i statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava. Pored navedenih sedam područja ili prioriteta politika, *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje 2013. do 2020.* uključila je i poglavlje posvećeno unaprjeđenju prikupljanja statističkih podataka koje je izdvojeno kao pozitivna specifičnost hrvatskog strateškog okvira u odnosu na strategije relevantnih europskih zemalja.

Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje 2013. do 2020. izrađena je u suradnji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, nadležnih ministarstava, drugih tijela Vlade Republike Hrvatske i ostalih državnih institucija, predstavnika lokalne i područne (regionalne) samouprave, Udruga općina i Udruga gradova, predstavnika romske nacionalne manjine iz redova vijeća romske nacionalne manjine i romskih organizacija civilnog društva, nezavisnih stručnjaka, predstavnika Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska, Fonda Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF) – Ureda za Hrvatsku, Ureda Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) – Predstavništva u Republici Hrvatskoj i Fonda za obrazovanje Roma (REF). Osobitu potporu procesu izrade dokumenta pružio je i program MtM Zaklade Otvoreno društvo (Open Society Foundation), dok su Tajništvo Desetljeća za uključivanje Roma i UNDP omogućili pristup strategijama i analizama strategija pojedinih zemalja članica Europske unije. Radni tekst dokumenta, izrađen u radnim skupinama formiranim po strateškim područjima, od 08. lipnja do 01. srpnja 2012. godine bio je predmet javne rasprave tijekom koje je organizirano pet regionalnih konzultativnih sastanaka sa zainteresiranom javnošću (u Čakovcu, Osijeku, Rijeci, Sisku, Zagrebu), osobito predstavnicima romske nacionalne manjine i nadležnim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojima žive Romi, a uzeti su u obzir i prilozi javnoj raspravi pristigli na posebnoj mrežnoj stranici posvećenoj javnoj raspravi⁴.

U svrhu praćenja provedbe *Nacionalnog programa za Rome* usmjerenog integraciji pripadnika romske nacionalne manjine, Vlada Republike Hrvatske osnovala je *Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalnog programa za Rome* koje je zadržano i u nastavnoj programskoj perspektivi kao *Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma*, a sveukupna

isključenosti Roma u Europi. Temeljem *Okvira* države članice bile su u obvezi izraditi vlastite nacionalne strategije ili setove politika za integraciju Roma koje će urediti načine poboljšanja položaja romskih zajednica na njihovim teritorijima. *Okvir EU* ističe četiri prioriteta područja djelovanja – obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. (European Commission. 2011. An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 173 final. Brussels: Commission of the European Communities)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1444910104414&uri=CELEX:52011DC0173>

⁴ Vlada RH (2012.): *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine* (2012.), str. 2

koordinacija i praćenje politika i aktivnosti usmjerenih prema pripadnicima romske nacionalne manjine, na nacionalnoj razini, povjerena je Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

U skladu s ranijom praksom Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Strategijom savjetovanja iz listopada 2020.⁵, koja sadrži hodogram izrade dokumenta (predstavljen i usvojen na prvom sastanku Radne skupine), prilikom izrade *Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je, i prije pokretanja formalnog procesa izrade predmetnog dokumenta, u izradu uključio široku javnost te posebnu pozornost posvetio sudjelovanju Roma, i to kroz procese koji su uključivali regionalnu i lokalnu razinu, kao i nacionalne aktivnosti,.

Naime, proces prikupljanja i analiziranja podataka o provedbi *Nacionalne strategije za uključivanje Roma* koji su poslužili kao podloga za izradu ovog srednjoročnog programskog dokumenta započeo je vanjskom evaluacijom⁶ provedenom 2016. godine te se nastavio do kraja 2020. godine i to najvećim dijelom putem projektnih aktivnosti Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Tako je:

- u okviru projekta „Platforma za uspješnu provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma“, uz financijsku pomoć UNICEF - Ureda Hrvatska - Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina održao četiri tematske fokusirane rasprave s ukupno 68 sudionika na temu prioriteta unutar strateških područja *Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine* i zasebnu raspravu o potrebama i prioritetima žena⁷ i djece pripadnika romske nacionalne manjine s ukupno 16 predstavnica romske nacionalne manjine. Rasprave kojima se, između ostalog, odgovaralo na nalaze vanjske evaluacije, održane su s ciljem postizanja konsenzusa među dionicima na nacionalnoj razini, uključujući i romsku zajednicu - a rezultirale su, ne samo konsenzualnim dogovorom oko kratkoročnih prioriteta već i dogovorom o osnovnim načelima izrade novog provedbenog dokumenta;
- u okviru projekta „Nacionalna platforma za Rome“ financiranog sredstvima Programa unije - Prava, jednakost i pravda (Rights, Equality and Justice Programme) – Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je posebnu pozornost još jednom pridao javnoj raspravi o prioritetima i ciljevima unutar strateških područja *Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od*

⁵ <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/NPUR%202021-2027/Strategija%20savjetovanja.pdf>

⁶ Friedman, E., Horvat, M. (2015.) Evaluacijsko izvješće: Evaluacija Nacionalne strategije RH za uključivanje Roma. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, UNDP-Ured Hrvatska. Zagreb, dostupno na: <https://ljudskaprava.gov.hr/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/584>

⁷ Prilikom planiranja i provedbe projektnih aktivnosti općenito, Ured posebnu pažnju posvećuje osiguravanju sudjelovanja žena kao i stvaranju sigurne i povjerljive atmosfere za žene. Tako aktivnosti za žene vode isključivo ženski voditelji, a tijekom provedbe aktivnosti (namijenjenih bilo romskim roditeljima, bilo Romkinjama) osigurana je stručna briga o djeci predškolske dobi.

2013. do 2020. godine, s naglaskom na perspektivu pripadnika romske nacionalne manjine i dionika uključenih u direktan rad s romskom nacionalnom manjinom. Organizirana je nacionalna javna rasprava na kojoj je sudjelovalo 96 sudionika, a u okviru istog projekta održane su i četiri regionalne rasprave⁸ s ukupno 190 sudionika te dvije nacionalne rasprave s ženama i mladim pripadnicima romske nacionalne manjine s ukupno 39 sudionika;

- u okviru projekta „Prikupljanje i praćenje baznih podataka za učinkovitu provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma“ – koji je proveden s krajnjim ciljem uspostave baze podataka za praćenje uspješnosti provedbe kako postojećeg tako i budućih programskih dokumenata usmjerenih integraciji pripadnika romske nacionalne manjine – Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je osigurao sveobuhvatnu analitičku podlogu o položaju pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, kao i identifikaciju kratkoročnih i dugoročnih potreba romske zajednice u Republici Hrvatskoj.

Aktivnosti projekta su, između ostalog uključivale, provedbu sveobuhvatnog znanstvenog istraživanja⁹, čiji su ciljevi bili: definiranje polaznih vrijednosti za mjerenje učinka strateškog i pripadajućih provedbenih dokumenata na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini; identifikacija glavnih problema romskog stanovništva; definiranje potreba romskih zajednica, kao i prepreka uključivanju romske nacionalne manjine na lokalnoj, odnosno regionalnoj i nacionalnoj razini. Provedeno istraživanje, uključivalo je dvije ključne faze: (1) predistraživanje tj. mapiranje koje je uključivalo i opise identificiranih zajednica; te 2) glavno istraživanje. Predistraživanje (mapiranje) s ciljem utvrđivanja veličine romske populacije i opisa zajednica (lokaliteta), provedeno je na 134 lokaliteta u 15 županija Republike Hrvatske, u kojima prema procjeni ukupno živi 24.524 pripadnika romske nacionalne manjine. Glavno istraživanje podijeljeno u dvije faze: 1) kvantitativnu i 2) kvalitativnu, provedeno je na uzorku lokaliteta unutar 12 županija Republike Hrvatske, na kojima živi 30 ili više pripadnika romske nacionalne manjine koji se i deklariraju kao pripadnici romske nacionalne manjine. Anketnim su istraživanjem prikupljeni podaci o 4.758 članova romskih kućanstava – tj. 21,2% istraživane populacije, odnosno 1.550 kućanstava ili 37,5% evidentiranih kućanstava u predistraživanju. Kvalitativno istraživanje provedeno je s ukupno 281 osobom (od čega sa 67 osoba tzv. ključnih romskih figura te 214 predstavnika relevantnih institucija na nacionalnoj i regionalnoj te lokalnoj razini (ukupno: 141 sudionik dubinskih intervjua i 73 sudionika

⁸ Regionalne rasprave održane u okviru Nacionalne platforme za Rome održane su u Sisku 22.-23. rujna 2016. - 28 sudionika; Čakovcu 6.-7. listopada 2016. - 51 sudionik; Crikvenici 26.-27. listopada 2016. - 37 sudionika; Belom Manastiru 03.-04. studeni 2016. - 48 sudionika. Rasprave na temu prioriteta žene održane su 23.-24. studenog 2016. u Zagrebu – 15 sudionica, a za mlade 07.-08. prosinca u Mariji Bistrici – 24 sudionika.

⁹ Riječ je istraživanju baznih podataka za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. koje su u korist Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina provodili Ecorys Hrvatska d.o.o. i Centar za mirovne studije. Nalazi istraživanja objavljeni su u publikaciji: Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka. Centar za mirovne studije, Zagreb. Publikacija je dostupna i na poveznici: <https://ljudskaprava.gov.hr/>

fokus grupa). Rezultati istraživanja, uključujući preporuke istraživača o kratkoročnim i dugoročnim prioritetima, prezentirane su i raspravljane na nacionalnoj konferenciji s ukupno 138 sudionika i 5 regionalnih fokus grupa¹⁰ u kojima je ukupno sudjelovalo 162 sudionika iz redova pripadnika romske nacionalne manjine, predstavnika jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, predstavnici lokalnih i regionalnih organizacija civilnog društva te predstavnici tijela državne uprave kao i predstavnici organizacija civilnog društva s nacionalnim dosegom i predstavnici akademske zajednice.

Izuzimajući informacije o potrebama prikupljenim putem provedenog istraživanja baznih podataka, **u konzultativnim je aktivnostima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina tijekom provedbe ukupnih aktivnosti prethodno spomenutih projekata na temu kratkoročnih i dugoročnih prioriteta - ukupno sudjelovalo 613 sudionika iz svih segmenata hrvatskog društva.** Kada se navedenom broju sudionika pribroji broj osoba koje su sudjelovale u istraživanju baznih podataka – tada se saznaje da se na temu potreba i prioriteta romske nacionalne manjine, od 2016. godine do trenutka pokretanja formalnog postupka izrade Nacionalnog plana za uključivanje Roma, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina konzultirao s više od **5.000** osoba¹¹.

Povrh navedenog, u okviru projekta financiranog sredstvima Europskog socijalnog fonda „Uključivanje Roma: Ispunjavanje preduvjeta za učinkovite politike usmjerene nacionalnim manjinama, faza I“, a nastavno na ranije spomenuto istraživanje baznih podataka, Ured je ugovorio izradu dodatnih analiza s krajnjim ciljem stvaranja sveobuhvatne analitičke podloge za izradu novog Nacionalnog programa za uključivanje Roma. Nalazi dodatnih tematskih analiza objavljeni su u publikacijama:

- Uključivanje Roma u hrvatsko društvo - žene, mladi i djeca¹²;
- identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije¹³
 - obrazovanje i zapošljavanje¹⁴;
 - zdravstvena zaštita i socijalna skrb¹⁵;
 - prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša¹⁶.

Nalazi tematskih analiza su dodatno prokomentirani i diskutirani na javnim predstavljanjima održanim u virtualnom formatu, od listopada do prosinca 2020. godine, kao dio neformalnih oblika savjetovanja

¹⁰ Nacionalna prezentacija rezultata održana je u Zagrebu, 04. svibnja 2018., dok su regionalne prezentacije i diskusije održane u Osječko-baranjskoj županiji, 19. ožujka 2018., Koprivničko-križevačkoj, 27. ožujka 2018., Međimurskoj, 09. travnja 2018., Primorsko-goranskoj, 17. travnja 2018. i Sisačko-moslavačkoj županiji, 24. travnja 2018..

¹¹ Točan broj osoba iznosi 5485, no kako su se u konzultativnim aktivnostima u različitim projektima sudionici ponavljali tako je i ukupan broj konzultiranih umanjen.

¹² Klasnić, K., Kunac, S., Rodik, P. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb. Dostupno na: <https://ukljucivanje-roma.com/zdm.html>

¹³ Rašić, N., Lucić, D., Galić, B., Karajić, N. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

¹⁴ Potočnik, D., Maslić Seršić, D., Karajić, N. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: obrazovanje i zapošljavanje. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

¹⁵ Milas, G., Martinović Klarić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: zdravstvena zaštita i socijalna skrb. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

¹⁶ Lucić, D., Vukić, J., Marčetić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

s javnošću u izradi novog dokumenta, u skladu s već spomenutom Strategijom savjetovanja¹⁷. U predstavljanju rezultata i njihovom diskutiranju sudjelovalo je ukupno 707 sudionika.

Konačno, s ciljem izrade Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine formirana je Radna skupina od 46 članova i 43 zamjene članova, iz redova predstavnika tijela državne uprave, predstavnika romske nacionalne manjine, organizacija civilnog društva, akademske zajednice, pučkog pravobranitelja te posebnih pravobranitelja (za djecu, osobe s invaliditetom, ravnopravnost spolova). Zadaće članova i zamjenika članova Radne skupine bile su: analiza stanja u području zaštite prava i unaprjeđenja položaja romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj; definiranje prioriteta i horizontalnih područja intervencije Nacrta Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine; identificiranje ključnih potreba u prioriteta i horizontalnim područjima Nacrta Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Također, osnovane su i dvije uže radne skupine: za područje prevencije antiromskog rasizma i diskriminacije te za područje suzbijanja siromaštva i socijalne isključenosti te osnaživanja građanske participacije Roma. Zadaće užih radnih skupina uključivale su: detaljnu analizu Prijedloga Nacrta Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine i izradu mišljenja o Prijedlogu Nacrta Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine iz perspektive njihova doprinosa prevenciji antiromskog rasizma i diskriminacije prema Romima kao i iz perspektive njihova doprinosa suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti te osnaživanja građanske participacije Roma. Održana su ukupno tri sastanka Radne skupine i po dva sastanka užih radnih skupina. Sadržaj i tijek rada radnih skupina, kao i sve odluke povezane s radom radnih skupina uključujući zapisnike i zaključke, dostupni su na službenim stranicama Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (<https://ljudskaprava.gov.hr/>).

¹⁷ <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocImages/NPUR%202021-2027/Strategija%20savjetovanja.pdf>

2. Srednjoročna vizija razvoja

Nacionalnim planom za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine postavlja se strateški okvir za razvoj jednakosti, uključivanja i sudjelovanja pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj do 2027. godine.

Nacionalni plan za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine temelji se, prije svega na Ustavu Republike Hrvatske (NN 85/10) i Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02¹⁸, NN 47/10¹⁹, 80/10²⁰), ali i Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08²¹, NN 112/12²²) te nizu drugih povezanih

zakona²³ kojima se ustavne norme pomnije razrađuju i produbljuju, tvoreći sveobuhvatan pravno-institucionalni okvir za zaštitu prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

Pored navedenog, pri izradi Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine vodilo se računa i o međunarodnim ugovorima kojih je Republika Hrvatska stranka i koji, u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, čine dio njenog unutarnjeg pravnog poretka. Riječ je, prije svega o sljedećim međunarodnim multilateralim ugovorima za zaštitu ljudskih prava UN-a, posebno značajnim za zaštitu prava nacionalnih manjina: Međunarodnom paktu o građanskim i političkim

Vizija:

Hrvatska 2027. godine je zemlja u kojoj se romska djeca obrazuju u integriranim odgojno-obrazovnim ustanovama, radno sposobni Romi kvalitetno zapošljavaju, a većina romskog stanovništva ne živi u siromaštvu.

Hrvatska 2027. godine je zemlja u kojoj je značajno povećana ukupna kvaliteta života Roma, posebice djece i mladih i u kojoj se pripadnici romske nacionalne manjine osjećaju punopravnim članovima nacionalne i europske zajednice i čiji je odnos prema institucijama obilježen međusobnim povjerenjem i suradnjom.

¹⁸ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_12_155_2532.html

¹⁹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_04_47_1187.html

²⁰ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_06_80_2275.html

²¹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html

²² https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_10_112_2430.html

²³ Zakonski propisi: Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj; Zakon o osobnoj iskaznici; Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina; Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica; Zakon o elektroničkim medijima; Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji; Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor; Zakon o sustavu državne uprave; Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi; Zakon o lokalnim izborima; Zakon o državnim službenicima; Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi; Zakon o sudovima; Zakon o državnom odvjetništvu; Zakon o suzbijanju diskriminacije i Kazneni zakon. Pogledati i Prilog 12.1., str. 77.

pravima²⁴, Međunarodnom paktu o gospodarskim, socijalnim pravima i kulturnim pravima²⁵, Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije²⁶, Konvenciji protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka²⁷, Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije žena²⁸ i Konvenciji o pravima djeteta²⁹.

Vodeći se nalazima Danskog instituta za ljudska prava³⁰, prema kojima više od 92% ciljeva održivog razvoja tj. Agende 2030³¹ pronalazi izravnu povezanost s ljudskim pravima i radnim standardima kao i na utvrđeni „visoki stupanj konvergencije između ciljeva održivog razvoja i odredbi temeljnih ugovora o ljudskim pravima i radnih standarda“, ali i dokumentima Europske komisije³² koji su potvrdili provedbu Agende 2030 te relevantnim zaključcima Vijeća Europske unije³³, u izradi ciljeva i pokazatelja ishoda Nacionalnog plana za uključivanje Roma vodilo se računa i o njegovoj povezanosti s ciljevima održivog razvoja.

Također, posebna pažnja posvećena je usklađivanju s tri ključna međunarodna ugovora u okrilju Vijeća Europe: Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda³⁴, Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina³⁵ te Europskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima³⁶, ali i usklađivanjem s Konvencijom Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama³⁷.

²⁴ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, https://ljudskaprava.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/medjunarodni_pakt_o_gradjanskim_i_politickim_pravima.pdf

²⁵ Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim pravima i kulturnim pravima, https://pravamanijina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/medjunarodni_pakt_o_gospodarskim_socijalnim_i_kulturnim%20pravima.pdf

²⁶ Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, https://pravamanijina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/medjunarodna_konvencija_o_ukidanju_svih_oblika_rasne_diskriminacije.pdf

²⁷ Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Konvencija%20protiv%20torture%20UN.pdf

²⁸ Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/un/kon_o_ukl_diskr_zena.pdf

²⁹ Konvencija o pravima djeteta, https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

³⁰ The Danish Institute for Human Rights (2019.): „Indicators and data for human rights and sustainable development“, <https://www.humanrights.dk/publications/indicators-data-human-rights-sustainable-development>

³¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

³² European Commission (2019): Reflection Paper Towards A Sustainable Europe By 2030 <https://ec.europa.eu/futurium/en/node/1706/terms/all/Reflection%20Paper%20Towards%20a%20Sustainable%20Europe%20by%202030>

³³ Značaj Agende 2030 prvi je put naglašen u Zaključcima Vijeća A *transformative post 2015 Agenda* iz 2014., nakon čega slijedi niz Zaključaka Vijeća EU (poput A *New Global Partnership for Poverty Eradication and Sustainable Development after 2015.* iz 2015. A *sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development* iz 2017., *Towards an ever more sustainable Union by 2030* ili Council Conclusions on *Building a sustainable Europe 2030 – Progress thus far and next steps* iz 2019. *ltd.*) koji se nadovezuju na podršku provedbi Agendi 2030.

³⁴ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda)

³⁵ Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, <https://rm.coe.int/okvirna-konvencija-za-zastitu-nacionalnih-manjina/168094dfe6>

³⁶ Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charter_hr.pdf

³⁷ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama, <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

Osim navedenog, prilikom izrade Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine u obzir je uzeta i pravno neobvezujuća radna definicija antiromskog rasizma i diskriminacije Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust – *IHRA-e*. Fenomen antiromskog rasizma i diskriminacije IHRA prepoznaje kao ključnu prepreku uključivanju Roma u društvo i uživanje jednakih prava i mogućnosti te se prema njoj antiromski rasizam i diskriminacija očituje „*kroz upotrebu pojedinih izraza i djela, kao i kroz institucionalne politike i prakse marginalizacije, isključenja, fizičko nasilje, obezvrjeđivanje romskih kultura i stilova života te korištenje govora mržnje usmjerenog prema Romima kao i prema drugim pojedincima i skupinama koji su tijekom nacističke ere, kao i dandanas, percipirani, stigmatizirani ili progonjeni kao „Cigani“. To dovodi do postupanja prema Romima kao prema nekoj tobožnjoj tuđinskoj skupini i njihovog povezivanja s nizom pogrdnih stereotipa i iskrivljenih predodžbi koje predstavljaju specifičan oblik rasizma.*“³⁸.

Konačno, kako bi se osigurala usklađenost Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine s temeljnim aktima Europske unije u području integracije Roma, isti je u cijelosti usklađen s općim načelima nediskriminacije i jednakosti utvrđenim u Ugovorima³⁹ i potvrđenima u članku 20. i 21. Povelje o temeljnim pravima, kao i s Direktivom o primjeni načela ravnopravnosti osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo⁴⁰ i Okvirnom odlukom Vijeća o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kazneno pravnim sredstvima⁴¹ (prije svega u odnosu na definiranje manifestacija tj. kaznenih djela koji se odnose na rasizam i ksenofobiju) kao i Strateškim okvirom EU za jednakost, uključivanje i participaciju Roma⁴².

³⁸ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>

³⁹ Članak 2., 3. (st. 3) Ugovora o EU, članak 8., 10., 19. i 67. (st. 3) Ugovora o funkcioniranju EU

⁴⁰ Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja o primjeni načela ravnopravnosti osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo (SL L 180/22, 19.07.2000.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=EN>

⁴¹ Okvirna odluka Vijeća 2008/913/PUP od 28. studenoga o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kazneno pravnim sredstvima (SL L 328/55, 06.12.2008.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

Kaznena djela koja se odnose na rasizam i ksenofobiju: (a) javno poticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv grupe osoba ili nekog člana takve grupe određene obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko podrijetlo; (b) počinjenje djela poticanja na nasilje ili mržnju usmjerenu prema grupi ili članu grupe širenjem ili distribucijom letaka, slika ili ostalih materijala u javnosti; (c) javno opraštanje, poricanje ili grubo umanjeње zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina iz članaka 6., 7. i 8. Statuta stalnog Međunarodnog kaznenog suda, usmjereno protiv grupe osoba ili nekog člana takve grupe određene s obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko podrijetlo, u slučaju kad je počinjenje izvršeno na način koji će vjerojatno poticati na nasilje ili mržnju protiv takve grupe ili nekog člana takve grupe; (d) javno prihvaćanje, poricanje ili grubo umanjeње zločina iz članka 6. Povelje Međunarodnog vojnog suda pridružene Londonskom sporazumu od 8. kolovoza 1945., usmjereno protiv grupe osoba ili nekog člana takve grupe određene s obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko podrijetlo, u slučaju kad je počinjenje izvršeno na način koji će vjerojatno poticati na nasilje ili protiv takve grupe ili nekog člana takve grupe.

⁴² https://ec.europa.eu/info/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en

Prikaz 1.: Posebni ciljevi Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine

Za postizanje ciljeva koji su postavljeni u Nacionalnom planu za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine - bit će potrebno zajedničko djelovanje s pripadnicima romske nacionalne manjine – prije svega predstavnicima romske nacionalne manjine na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, ali i romskim organizacijama civilnog društva.

Kako bi se osigurala potrebna razina informiranosti ključnih dionika, posebice na razini regionalne i lokalne samouprave, kao preduvjeta zajedničkog djelovanja na ostvarenju ciljeva Nacionalnog plana za uključivanje Roma, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je izradio Komunikacijsku strategiju Nacionalnog plana za uključivanje Roma, u okviru koje su planirana tri Akcijska plana. Komunikacijska strategija i prvi Akcijski plan Komunikacijske strategije 2020.-2022. dostupni su na službenim stranicama Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (<https://ljudskaprava.gov.hr/>).

Ispunjenju vizije pridonijet će, naravno, postizanje svih posebnih ciljeva, no kako bi se u konačnici ostvarila vizija prosperitetnog i održivog hrvatskog društva na način na koji ga opisuje i Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, društva koji niti jedan dio svojeg stanovništva ne ostavlja po strani – upravo horizontalni ciljevi (borba protiv antiromskog rasizma i diskriminacije; smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio jaz između Roma i opće populacije te participacija Roma) moraju biti nit vodilja svake aktivnosti poduzete u okviru Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

Potonje posebno dobiva na važnosti u kontekstu događanja koja su obilježila 2020. u Republici Hrvatskoj: borba protiv globalne Covid-19 pandemije, a koja među ostalim ranjivim skupinama nerazmjerno pogađa upravo pripadnike romske nacionalne manjine, ali i dva razorna potresa koji su pogodili područje Zagreba i Banovine, a koja nastanjuju i pripadnici romske nacionalne manjine.

3. Opis srednjoročnih razvojnih potreba i razvojnih potencijala

3.1. Povijest Roma u Republici Hrvatskoj⁴³

Romsko stanovništvo naselilo se na hrvatska područja najkasnije u drugoj polovini 14. st. u sklopu njihove migracije s područja jugoistočne Europe. Tako se Romi prvo naseljavaju u Dubrovniku (1362.) i Zagrebu (1378.), a zatim se šire na područje Dalmacije i Istre.

Vlasti na hrvatskim područjima od kraja XVI. st. započinju s vođenjem represivne politike prema Romima, nastojeći ih ograničiti u kretanju i stalno naseliti.

Nakon potiskivanja Osmanlija s područja Slavonije, Srijema i Baranje u 18. st. Romi naseljavaju ova područja u većem broju. Habsburške vlasti u drugoj polovini 18. st. donose niz terezijanskih i جوزيفinskih reformi kojima se romsko stanovništvo nastojalo asimilirati u „dobre i poslušne kršćanske podanike“. Habsburške reforme nisu bile uspješne zbog otpora lokalnih vlasti i neromskog stanovništva. Romi su tako uspjeli održati svoj etnički identitet, posebice u očuvanju vlastitog jezika, običaja i kulture. Sredinom 19. st. na hrvatskim područjima dolazi do novog romskog migracijskog vala naseljavanjem Roma Bajaša nakon emancipacije od robovskog položaja u rumunjskim kneževinama Vlaškoj i Moldaviji. Ova skupina Roma govori „lmba d bajaš“ starorumunjskim dijalektom, a većinom su se bavili izradom drvenih predmeta za kućanstva, poput korita i zato su ih zvali Koritarima. Hrvatske vlasti su nastavile s politikom pojačane zakonske represije kojima se nastojalo sedentarizirati „domaće Rome“ i spriječiti kretanje stranih (nomadskih) romskih skupina.

Od 1880. započinje se sustavno popisivati romsko stanovništvo, čiji se službeni broj kretao između 3.482 (1880.) i 12.267 (1910.). Nakon Prvoga svjetskog rata romsko stanovništvo na hrvatskim područjima postaje dijelom nove (jugoslavenske) državne zajednice.

Broj Roma u Kraljevini Jugoslaviji uoči Drugoga svjetskog rata bio je nešto veći od 70.000, od čega je oko 15.000 živjelo na hrvatskim područjima (Banovina Hrvatska). Najveći dio Roma na hrvatskim područjima živio je u Slavoniji, Srijemu i Baranji, a najmanje u Lici, Gorskom kotaru te primorskim dijelovima. Većina Roma bila je rimokatoličke vjeroispovijesti, živjela je u ruralnim područjima, bila je mlađe dobne strukture i gotovo potpuno nepismena.

Romi su se u međuratnoj Hrvatskoj bavili obradom drva i metala, poljoprivredom, trgovinom konjima i drugim domaćim životinjama (npr. peradi i svinjama), sakupljanjem sekundarnih sirovina (npr. starog željeza) te prosjačenjem i zabavljanjem stanovništva (kao glazbenici ili cirkuski dreseri životinja).

⁴³ Prilog o povijesti Roma pripremio je dr. sc. Danijel Vojak, viši znanstveni suradnik na Institutu društvenih znanosti „Ivo Pilar“, član Radne skupine za izradu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021.-2022.

Osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske pod profašističkom ustaškom vlašću u travnju 1941. Romi su ubrzo progonjeni na temelju rasnih zakona. U ljeto 1941. slijedile su prve deportacije Roma u ustaške koncentracijske logore poput Danice u Koprivnici, a u svibnju 1942. započele su masovne deportacije Roma u jasenovački koncentracijski logor, gdje je većina njih bila mučena i ubijena, napose u Uštici i Donjoj Gradini. Ustaška genocidna politika dovela je do gotovo potpunog demografskog uništenja romske predratne zajednice, koja se nakon rata brojala u tek nekoliko stotina Roma (1948. u popisu stanovništva nalazimo 405 Roma u Hrvatskoj).

Nakon rata Romima se nije priznavalo njihovo stradanje i u skladu s vladajućom ideološkom politikom njihove žrtve, kao i žrtve drugih etničkih skupina, bile su komemorirane kao „žrtve fašističkog terora“. Romsko stanovništvo u socijalističkoj Hrvatskoj i dalje je bilo socioekonomski marginalizirano s problemima vezanim uz zapošljavanje, stanovanje, obrazovanje i dr. Pravni i drugi stručnjaci problematizirali su pitanje njihovog pravnog položaja, nastojeći ih svrstati unutar narodnosti ili etničke skupine te im nije bio priznat status nacionalne manjine. Prema popisima stanovništva broj Roma u socijalističkoj Hrvatskoj se kretao između 405 (1948.) i 3.858 (1981.) te je iznosio manje od 0,1% od ukupnog broja stanovništva.

Socioekonomski, obrazovani i pravni položaj unaprijedio se od osnivanja Republike Hrvatske. U ovom razdoblju bilježio se konstantan rast samo-deklariranih Roma u popisima stanovništva: 6.695 (1991.), 9.463 (2001.), 16.975 (2011). Danas romsko stanovništvo čini jednu od brojnih i najstarijih manjinskih zajednica u Republici Hrvatskoj.

3.2. Opći socio-demografski podaci Roma u Republici Hrvatskoj

Prema posljednjim dostupnim podacima, dobivenim mapiranjem romskih lokaliteta⁴⁴ u 15 županija Republike Hrvatske 2017. godine, procjenjuje se da u Republici Hrvatskoj živi ukupno 24.524 pripadnika romske nacionalne manjine. Najveći dio Roma u Republici Hrvatskoj (91,1%) rođen je na teritoriju Republike Hrvatske, tek manji dio stanovništva rođen je u Bosni i Hercegovini (3,1%), Kosovu (2,2%) i Srbiji (1,5%).

Hrvatsko državljanstvo ima preko 98% romske populacije, dok je 1,8% Roma u Hrvatskoj bez hrvatskog državljanstva, od čega su identificirane 23 osobe bez državljanstva i jedne države.⁴⁵

Više od polovine, točnije 55% hrvatskih Roma pripada skupini Bajaša, od kojih većina živi u Međimurju (57,8%). Ostali dio Bajaša živi na području Sjeverne Hrvatske (16,5%), Slavonije (15%) i Središnje

⁴⁴ Klasnić, K., Kunac, S., Rodik, P. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb, str. 68

⁴⁵ Rašić, N., Lucić, D., Galić, B., Karajić, N. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb., str. 154-158

Hrvatske (10,3%). U Središnjoj Hrvatskoj najbrojnija je skupina Koritari kojih je u ukupnom udjelu romske populacije 5,9%, Aškalijske koji su najbrojniji u Istri i Primorju u ukupnom udjelu čine 3,0%, dok Čergari koji dominantno žive na području Zagreba i okolice u ukupnoj populaciji Roma čine 2,9%. Lovari koji nastanjuju područje Zagreba i okolice te Središnje Hrvatske i Slavonije u ukupnoj populaciji Roma u Republici Hrvatskoj čine 1,5%⁴⁶.

Pored hrvatskog jezika kojeg govori 96,7% Roma u Republici Hrvatskoj, najzastupljenija su dva bajaška dijalekta rumunjskog jezika, zatim slijedi Romani chib, a potom albanski, makedonski, a na nekim lokalitetima i talijanski jezik. Podaci o komunikaciji među ukućanima tj. jeziku koji članovi pojedinog kućanstva koriste u međusobnoj komunikaciji, govore da 44,9% Roma sa svojim ukućanima komunicira na bajaškom dijalektu rumunjskog jezika, 33,9% na hrvatskom jeziku, 18,5% na Romani chibu, 2% na albanskom jeziku, a 0,7% Roma na nekom od navedenih drugih jezika.

U odnosu na religijsku pripadnost, većina je pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj katoličke vjeroispovijesti (60,8%), 26,6% je islamske vjeroispovijesti, a 10,3% su pravoslavci. Romi koji se deklariraju kao katolici žive na području Međimurja i Sjeverne Hrvatske, dok pripadnici islamske vjeroispovijesti najčešće žive na području Grada Zagreba i okolice te Istre i Primorja. Pravoslavci najčešće žive na područjima koja nastanjuju i katolici; tako čak 38,8% romskog stanovništva Središnje Hrvatske živi na lokalitetima gdje su podjednako zastupljena i katolička i pravoslavna vjeroispovijest.

Uz romske obrte, romski jezik⁴⁷, tradicionalna romska glazba i tradicionalni romski plesovi – zajedno čine ključne odrednice identiteta hrvatskih Roma.

Republika Hrvatska je, uzimajući u obzir broj mapiranih romskih lokaliteta iz 2017. godine, zatim broj romskih kućanstava u kojima je provedeno anketno istraživanje baznih podataka te procjenu veličine populacije na ispitanim lokalitetima za potrebe regionalnih tematskih analiza podijeljena na sljedeće regije:

- a) Međimurje (14 lokaliteta na području Međimurske županije);
- b) Sjevernu Hrvatsku (17 lokaliteta na području Koprivničko-križevačke i Varaždinske županije);
- c) Zagreb i okolica (17 lokaliteta na području Zagreba i Zagrebačke županije);
- d) Središnja Hrvatska (21 lokalitet na području Bjelovarsko-bilogorske i Sisačko-moslavačke županije);
- e) Slavonija (25 lokaliteta na području Osječko-baranjske, Brodsko-posavske i Vukovarsko-srijemske županije) i
- f) Istra i Primorje (15 lokaliteta na području Primorsko-goranske i Istarske županije).

Stoga je regionalne podatke o pripadnicima romske nacionalne manjine, tamo gdje izrijeком nije istaknut naziv jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave, moguće tumačiti isključivo u odnosu na navedenu regionalnu podjelu.

⁴⁶ Rašić, N., Lucić, D., Galić, B., Karajić, N. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

⁴⁷ Pojam jezik u ovom slučaju obuhvaća i bajaški dijalekt rumunjskog jezika i Romani chib.

Prosječan broj članova u romskim kućanstvima u Republici Hrvatskoj iznosi 5,2, što je gotovo dvostruko više od prosječnog broja članova po kućanstvu u općoj populaciji, a koji prema podacima iz popisa stanovništva 2011. godine iznosi 2,8 članova po kućanstvu.

Prosječna dob u romskoj populaciji Republike Hrvatske iznosi 21,9 godina (medijan 18 godina), pri čemu svaki četvrti član romskog kućanstva još uvijek nije napunio osmu godinu, polovica je maloljetna, a samo je jedna četvrtina populacije starija od 33 godine. Za usporedbu, u općoj populaciji se procjenjuje kako je prosječna starost od popisa iz 2011. godine narasla s 41,7 na 42,8 godina sredinom 2016. godine.⁴⁸

U odnosu na sastav kućanstava, otprilike tri četvrtine romskih kućanstava čine oba roditelja s djecom, a u desetini kućanstava žive i djedovi i/ili bake s roditeljima i djecom. Istovremeno, u općoj populaciji (prema podacima iz 2011. godine) najčešće je riječ o kućanstvima koja čine parovi bez djece ili parovi s djecom (28,6% parova živjelo je u kućanstvima bez djece i 54,3% parova s djecom).

3.3.Siromaštvo

Prema stopi relativnog siromaštva, 92,3% Roma u Republici Hrvatskoj je siromašno⁴⁹, dok oko 70% obitelji romske nacionalne manjine živi u ekstremnom siromaštvu⁵⁰. Najviše romskih kućanstava ispod praga rizika od siromaštva nalazi se na području Središnje Hrvatske (97,5%) i Slavonije (97,3%), potom slijedi Međimurje (96,4%) i Sjeverna Hrvatska (94,9%), a zatim Zagreb i okolica (77,7%) te Istra i Primorje (76,8%).

Prosječni prihod po romskom kućanstvu iznosi 2.670,00 kn (medijan 2.250,00 kn mjesečno), što u prosjeku po svakom članu kućanstva mlađem od 15 godina iznosi 611,00 kn (medijan 450,00 kn), a po članu kućanstva starijem od 15 godina iznosi 1.070,39 kn. Najveće prihode ostvaruju Romi koji žive na području Zagreba koji istovremeno zbog većih troškova života imaju i veće rashode, a češće i dug, dok najmanje mjesečne prihode po članu kućanstva ostvaruju Romi koji žive na prostoru Slavonije⁵¹.

U odnosu na intenzitet materijalne deprivacije, čak 59,5% Roma u Slavoniji, 55,2% Roma u Središnjoj Hrvatskoj, 54,5% u Sjevernoj Hrvatskoj, 51,6% u Istri i Primorju te 45,3% u Zagrebu i okolici i 41%

⁴⁸ Državni zavod za statistiku, *Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2016*, Priopćenje 7.1.3, 2017, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-03_01_2017.htm (13.07.2018.)

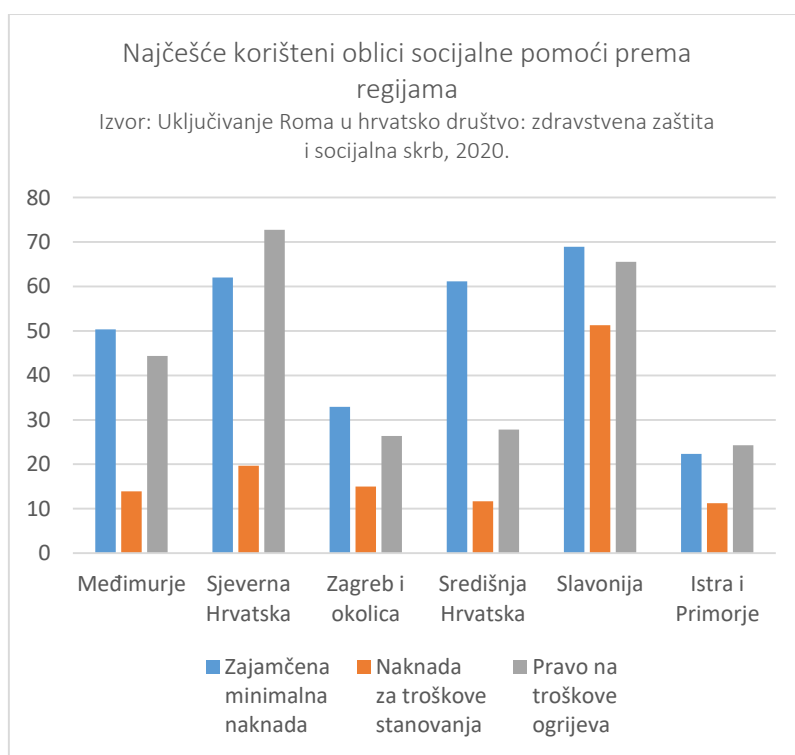
⁴⁹ Bagić, D., Burić, I., Dobrotić, I., Potočnik, D., Zrinščak, S. (2014.) *Romska svakodnevica u Hrvatskoj: preporuke i mogućnosti za promjenu*. UNDP, UNHCR, UNICEF – Zagreb.

⁵⁰ Ajduković, M., Petak Z. (ur.) (2014.): *Analiza stanja prava djece u RH*. Zagreb: Ured UNICEF Hrvatska.; Šućur, Z., Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Z. Babić (2014.), *Siromaštvo i materijalna dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

⁵¹ Milas, G., Martinović Klarić, I. (2020.): *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: zdravstvena zaštita i socijalna skrb*. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

Roma u Međimurju si ne može priuštiti: jesti meso ili ribu svaki drugi dan u tjednu; plaćeni odmor izvan kuće jednom godišnje u trajanju od tjedan dana ili pak neočekivane nužne troškove (poput kvara na nekom od neophodnih kućnih uređaja), a u posljednjih mjesec dana je u 48% romskih kućanstava neki od članova obitelji otišao na počinak gladan. Posebno je zabrinjavajuće da većinom nije riječ o jednokratnim situacijama, već članovi tih kućanstava razmjerno često odlaze na počinak gladni, posebice na području Sjeverne Hrvatske⁵².

Više od polovine Roma (53,7%) u Republici Hrvatskoj prima zajamčenu minimalnu naknadu, 43,3% ostvaruje pravo na pokrivanje troškova ogrijeva i 22,1% koristi naknade za troškove stanovanja. Ostali oblici socijalne pomoći su zastupljeni u manjoj mjeri, ali se svi oblici socijalne pomoći koriste učestalije nego u općoj populaciji⁵³.

Regionalno promatrano, zajamčenu minimalnu naknadu i naknadu za stanovanje značajno češće koriste pripadnici romske nacionalne manjine na području Slavonije, dok se pravo na naknadu troškova ogrijeva najčešće konzumira u Sjevernoj Hrvatskoj. Prema prosječnom broju korištenih oblika socijalne pomoći također se izdvaja područje Slavonije, dok

socijalnu pomoći ukupno najmanje konzumiraju Romi koji žive na području grada Zagreba, Istre i Primorja.

⁵² Navedeno je u skladu i s posljednjim podacima s razine EU prema kojima je Hrvatska, nakon Grčke, zemlja s najvećim udjelom Roma koji žive u kućanstvima u kojima je netko išao spavati gladan, a prva po učestalosti odgovora da se to u posljednjih mjesec dana događalo više puta (Fundamental Rights Agency (2018.): Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji Roma – odabrani rezultati. Luxemburg: Ured za publikacije Europske unije).

⁵³ Zajamčenu minimalnu naknadu je prema podacima Državnog zavoda za statistiku (iz 2018.) koristilo približno 2% građana Republike Hrvatske, oko 1% je primalo naknadu za stanovanje i isto toliko građana koristilo je i pravo na subvencioniranje troškova ogrijeva.

U odnosu na korištenje socijalnih transfera, svakako je najznačajniji doplatk za djecu kojeg na nacionalnoj razini koristi 70,79% Roma, pri čemu najčešće u Sjevernoj Hrvatskoj (84,88%) i Međimurju (81,65%), zatim u Slavoniji (69,91%), slijedi Istra i Primorje (63,48%), a potom Zagreb i okolica (54,49%) te Središnja Hrvatska (46,02%).

Kako djeca dijele materijalne uvjete s ostalim članovima kućanstva, poglavito roditeljima, prosječno značajno veći broj članova kućanstva kao i djece u romskim obiteljima u Republici Hrvatskoj u odnosu na ostatak populacije dovodi i do prosječno većeg udjela djece koja žive u siromaštvu budući su i na razini opće populacije upravo kućanstva s većim brojem djece među najizloženijima riziku od siromaštva⁵⁴. Preko 95% djece pripadnika romske nacionalne manjine na području Središnje Hrvatske, Slavonije, Sjeverne Hrvatske i Međimurja živi u siromaštvu. U Zagrebu i okolici u siromaštvu živi 85% romske djece kao i oko 82% djece u Istri i Primorju⁵⁵.

3.4.Obrazovanje

Promatrano od 2007. do danas, zamjetan je porast broja djece pripadnika romske nacionalne manjine u predškolskom odgoju i obrazovanju, no ta je uključenost i dalje niska u odnosu na opću populaciju. U dobi od 3-6 godina svega je 31,1% djece obuhvaćeno predškolskim odgojem i obrazovanjem dok na razini opće populacije udio iznosi 82,8%⁵⁶. Regionalna distribucija pohađanja predškolskog odgoja i obrazovanja, stavlja Istru i Primorje na vrh po broju djece koja pohađaju ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja, a iza njih slijedi Zagreb i okolica, dok se Međimurje i Slavonija nalaze na začelju liste.

Uzimajući u obzir distribuciju predškolske infrastrukture, 35,2% djece pripadnika romske nacionalne manjine živi na lokalitetima od kojih su najbliže ustanove predškolskog odgoja udaljene više od 3 km. Promatrano regionalno, 80% djece u dobi od 3-6 godina na području Središnje Hrvatske živi na lokalitetima od kojih su najbliže ustanove predškolskog odgoja udaljene više od 3 km, kao i 49,1% djece u Sjevernoj Hrvatskoj te 47,7% djece u Slavoniji. Najvećim nedostatkom predškolske infrastrukture pogođena su djeca koja žive na lokalitetima odvojenim od grada ili sela na zasebnoj lokaciji⁵⁷.

U dobi od 7-14 godina 95,3% djece obuhvaćeno je osnovnoškolskim obrazovanjem, što je iznad nacionalnog prosjeka u općoj populaciji. Rezultati o regionalnoj uključenosti djece u dobi od 7-14

⁵⁴ Prema Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., Zrinščak, S. (2017.): Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj, Zagreb: ELIZ i Zaklada Adris

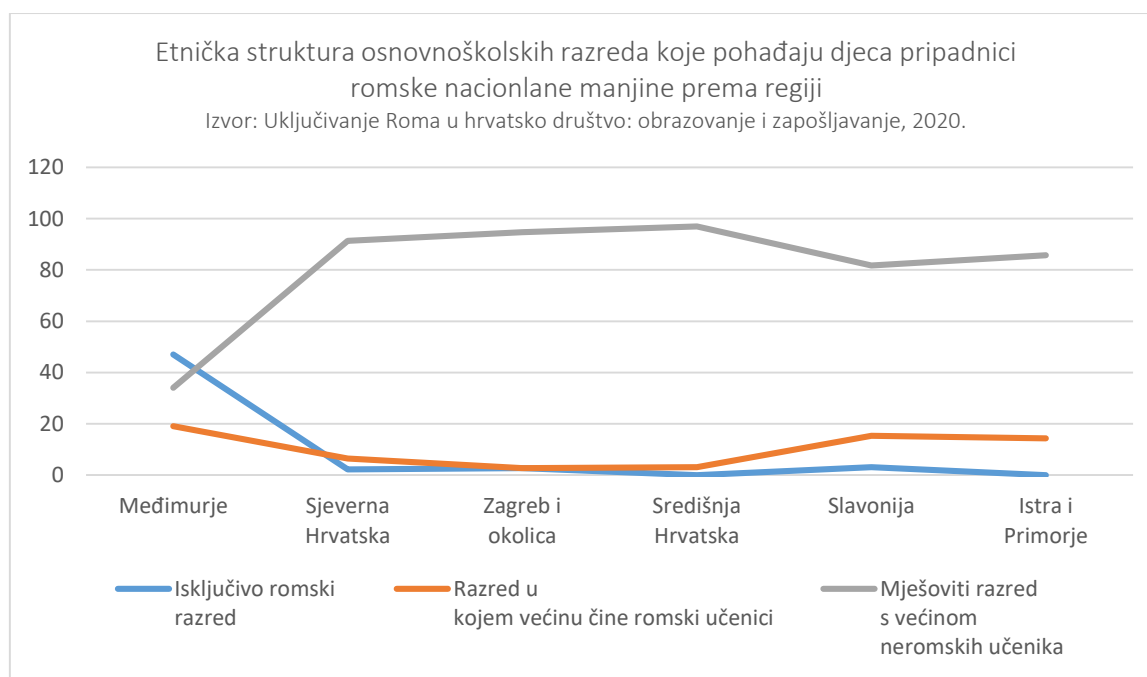
⁵⁵ Klasnić, K., Kunac, S., Rodik, P. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb, str. 145

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Istraživanje baznih podataka razlikovalo je 4 vrste/tipa lokaliteta: 1.) lokaliteti odvojeni od grada ili sela na zasebnoj lokaciji, 2.) lokaliteti na rubu grada ili sela, 3.) lokaliteti unutar grada ili sela i 4.) lokaliteti na kojima Romi žive raspršeno među većinskim stanovništvom u gradu ili selu. Detaljnije pogledati u: Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka. Centar za mirovne studije, Zagreb.

godina u osnovnu školu kreću se od 91,1% u Sjevernoj Hrvatskoj do 98% u Istri i Primorju. Ukupno se oko 6% djece u dobi od 7-14 školuje u osnovnim školama po individualiziranom programu, a oko 11% prema prilagođenom programu⁵⁸. Najveći udio djece koja se školuju po individualiziranom programu školuje se na području Sjeverne Hrvatske, čak 32% djece, dok se u ostalim regijama ovaj postotak kreće od 0% u Istri i Primorju pa do 5,5% u Središnjoj Hrvatskoj. Najveći udio djece u dobi od 7-14 godina koja se školuju po prilagođenom programu nalazi se na području Istre i Primorja i iznosi 20%, zatim slijedi Sjeverna Hrvatska s više od 15% djece koja se školuju po prilagođenom programu, Slavonija s više od 10%, a potom slijede Međimurje, Zagreb i okolica te Središnja Hrvatska s manje od 10% djece koja se školuju po prilagođenom programu.

Prosječno trajanje osnovnog školovanja za većinu Roma u Republici Hrvatskoj (88,7%) iznosilo je 8 godina koliko ono zaista i traje, no 12,3% populacije završilo je osnovnu školu u prosječnom trajanju od devet i više godina.

U Istarskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Zagrebačkoj županiji djeca Romi u potpunosti su integrirana u nastavu u razredima u kojima većinu čine neromska djeca. U Gradu Zagrebu, Sisačko-moslavačkoj županiji, Koprivničko-križevačkoj i Osječko-baranjskoj županiji - udio djece koja pohađaju integrirane razredne odjele kreće se od 90,2% do 95,9%. No, u Međimurskoj je županiji samo 34% djece integrirano

⁵⁸ Na razini opće populacije oko 15% djece pohađa nastavu po prilagođenom i individualiziranom programu. Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja, navedenim u Izvješću o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godinu za 2018. godinu, najviše učenika s teškoćama pohađalo je osnovne škole Grada Zagreba (N = 5.466), ali najveći postotak učenika s teškoćama, u odnosu na ukupan broj učenika bio je u Koprivničko-križevačkoj (11,28%) i Međimurskoj županiji (10,19%).

u razrede s većinskom populacijom, a najslabije rezultate obrazovne integracije nakon Međimurske ostvaruje Brodsko-posavska županija u kojoj u integriranim razredima nastavu pohađa 69,4% djece.

Natpolovična većina djece koja su 2017. godine pohađala osnovnoškolsko obrazovanje ostvarivala je prosjek niži od 3,5. Za usporedbu, u općoj populaciji prosječna ocjena iznosi 4,45. Raspodjela učenika određenih ocjena po županijama ukazuje kako u prosjeku najniže ocjene tijekom obveznog školovanja ostvaruju učenici u Koprivničko-križevačkoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, dok najveće prosjeke ostvaruju učenici u Bjelovarsko-bilogorskoj i Varaždinskoj županiji.

Također, samo 31% mladih Roma u dobi od 15 do 18 godina pohađa srednju školu, a utvrđene su i statistički značajne razlike po spolu – 36% dječaka pohađa srednju školu, dok isto vrijedi za 26% djevojčica. Dio obrazloženja ozbiljnog jaza u završnosti srednjoškolskog obrazovanja između mladića i djevojaka nalazimo u iskazima žena, a prema kojima su za većinu Romkinja (tj. 42% Romkinja u dobi od 14 do 29 godina) koje su započele neki stupanj obrazovanja ključni razlozi za odustajanje od srednjoškolskog obrazovanja bili: sklapanje braka, trudnoća i majčinstvo.

Lokaliteti s najvećim udjelom mladih srednjoškolske dobi, a koji istovremeno i pohađaju srednju školu, nalaze se na području Zagreba i okolice (79,3%) te Međimurja (58,2%), dok u Središnjoj Hrvatskoj samo oko 10% mladih u dobi od 14 do 17 godina pohađa srednju školu. Najviše odustajanja od barem tri godine srednjoškolskog obrazovanja zabilježeno je u Brodsko-posavskoj županiji (23,1%), dok su s druge strane najviši udjeli četverogodišnjeg pohađanja srednje škole zabilježeni u Bjelovarsko-bilogorskoj, Osječko-baranjskoj županiji te Gradu Zagrebu.

Većina učenika (60,5%) koji su 2017. godine pohađali srednju školu ostvarivala je prosječno dobar školski uspjeh. Prosječno vrlo dobar uspjeh ostvarilo je 31,6% učenika, a odličan 7,9% učenika.

Za 85% Roma u Republici Hrvatskoj najveći stupanj ostvarenog obrazovanja jest završena osnovna škola ili manje od toga, pri čemu je udio Romkinja s završenim osnovnim obrazovanjem (25,7%) niži od udjela Roma (31,1%).

Također, u ukupnom udjelu Roma koji nemaju završeno niti osnovno obrazovanje pretežu Romkinje (62,5%), kao i u odnosu na udio nepismenih. Naime, nepismeno je 17% Romkinja što je dva i pol puta više od udjela nepismenih Roma. Najviše nepismenih žena nalazi se na području Sjeverne Hrvatske (27,2%) dok ih je najmanje na području Zagreba i okolice (11,2%). Ipak, treba napomenuti kako se nalaz odnosi prije svega na srednju i stariju generaciju Romkinja budući u mlađim generacijama nisu primijećene razlike u udjelima nepismenih s obzirom na spol. Među mladima je nepismeno 4,2% žena i 3% muškaraca.

U skladu s regionalnim podacima o nepismenosti su i podaci o regionalnoj distribuciji odustajanja od pohađanja osnovne škole. Gotovo polovina Romkinja u Sjevernoj Hrvatskoj (49%) i Međimurju (44%) je odustala od pohađanja osnovne škole. Kao ključne razloge prekida školovanja starije žene navode

loše financijske uvjete, dok mlade žene kao ključne razloge navode sklapanje braka (27%), loše obrazovne rezultate (15%) te trudnoću i roditeljstvo (15%).

U ukupnoj populaciji Roma u Republici Hrvatskoj samo 0,5% osoba ima završenu trogodišnju višu školu ili visoko obrazovanje, a u obrazovanje i usavršavanje u odrasloj dobi uključen je tek neznatan udio Roma (6,3%). Štoviše, samo 3% Roma srednju školu završava u odrasloj dobi.

3.5. Zapošljavanje

Ranija su istraživanja⁵⁹ upozorila na visoke stope nezaposlenosti Roma u svim dobnim skupinama kao i na činjenicu da nezaposlenost češće pogađa Romkinje i Rome iz ruralnih krajeva Republike Hrvatske. Također, ukazala su i na značajne razlike između prosječnog dohotka Roma i ostalog stanovništva, kao i na to da je zaposlenost, usprkos uvriježenim predrasudama, najvažniji izvor dohotka za Rome te da tek potom slijede ostali izvori prihoda – mirovine, socijalna pomoć, doplatak za djecu itd.

Podaci Agencije Europske unije za temeljna prava (EUMIDIS II)⁶⁰ potvrdili su nalaze o visokim stopama nezaposlenosti među Romima u Republici Hrvatskoj utvrdivši da je 74% romskih muškaraca nezaposleno kao i da je 85% Romkinja ili nezaposleno ili su domaćice. Štoviše, prema usporednim podacima Agencije Europske unije za temeljna prava⁶¹, Republika Hrvatska bilježila je pad u stopi zaposlenosti Roma u razdoblju između 2011. i 2016. godine budući je 2011. godine 14% osoba kao svoj primarni status navodilo uključenost u plaćeni rad dok je 2016. godine isto navelo svega 8% osoba.

U skladu s iznesenim su i podaci nacionalnog istraživanja⁶² iz 2018. godine. Prema njima - samo 7,3% Roma u Republici Hrvatskoj ima plaćeni posao puno radno vrijeme, dok ih 9,2 % ima povremene ili privremene poslove, a 2,1% je samozaposleno – što ukupno čini svega 18,7% populacije.

Čak tri četvrtine Romkinja je u statusu „nezaposlena“ ili „domaćica“, a jaz između Roma i Romkinja u području zapošljavanja iznosi 21,4 postotna poena. Nepovoljniji položaj Roma, posebice žena, u području zapošljavanja vidljiv je i iz podatka o udjelu osoba u radno sposobnoj dobi koje nikada nisu radile. Riječ je o ukupno 41% Roma, od kojih 58% Romkinja i 25% Roma.

⁵⁹ Bagić, D., Burić, I., Dobrotić, I., Potočnik, D., Zrinščak, S. (2014.) Romska svakodnevnica u Hrvatskoj: prepreke i mogućnosti za promjenu. UNDP, UNHCR, UNICEF – Zagreb., str. 31-41

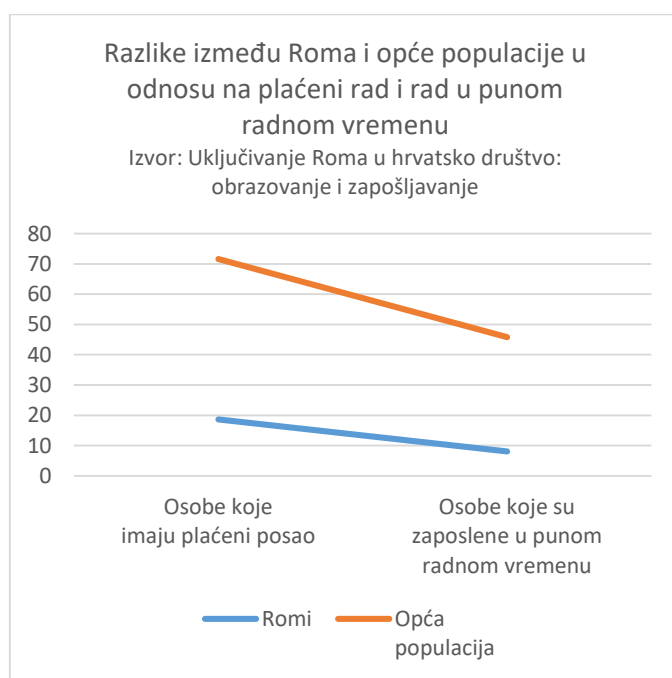
⁶⁰ <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-second-eu-minorities-discrimination-survey?mdq1=dataset>

⁶¹ Fundamental Rights Agency (FRA): EUMIDIS I (iz 2011.) i EU MIDIS II (iz 2016.)

⁶² Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka. Centar za mirovne studije, Zagreb.

Kada se usporede podaci vezani uz intenzitet radne aktivnosti tada je razvidno da je broj osoba u radno sposobnoj dobi koji su obavljali plaćeni posao u proteklih godinu dana dvostruko veći od broja osoba koje su plaćeni posao obavljale u proteklih tjedan dana. Čak 81,3% Roma u Republici Hrvatskoj u radno sposobnoj dobi 2017. godine u tjednu prije prikupljanja podataka⁶³ nije obavljalo plaćeni posao - točnije, 92,1% žena i 70,7% muškaraca.

Ukupno gledano, za nezaposlenu radno sposobnu osobu romske nacionalne manjine, do navršene 66 godine života, prosječno trajanje nezaposlenosti iznosi 4,6 godina, pri čemu je 44% Roma nezaposleno do godine dana, a preostalih 53% duže od godine dana.

Kada su zaposleni, Romi u Republici Hrvatskoj najčešće rade u jednostavnim zanimanjima kao što su čistač ili radnik na proizvodnoj liniji (32%), a znatno manji udio osoba radi poslove u djelatnostima poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i lova (7,6%), uslužnim djelatnostima (6,9%) ili industriji (rukovatelji strojevima, postrojenjima, sastavljači proizvoda i sl.- 4,4%).

Najveći broj radno aktivnih osoba radi u privatnom sektoru (35%), dok je 20% radno aktivnih Roma zaposleno u državnom i javnom sektoru.

Premda su radno aktivni Romi manjina u romskoj populaciji, najveći se udio radno-aktivnog stanovništva nalazi u Istri i Primorju (29,9%), a najmanji u Središnjoj Hrvatskoj (13,7). U Međimurju u kojem živi najveći broj Roma, radno je aktivno samo 21% romskog stanovništva.

Istovremeno, najveći udio osoba koje navode da rade isključivo neprijavljeno nalazimo u Međimurju (67,6% od onih koji rade plaćeni posao), a najmanji u Istri i Primorju (31,9%).

⁶³ Kunac, S., Klasnić, K., Lalić, S. (2018.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka. Centar za mirovne studije, Zagreb

Udio mladih koji se ne školuju, ne usavršavaju i ne rade - u romskoj populaciji na nacionalnoj razini iznosi visokih 63,3%.

Kao i u ukupnoj romskoj populaciji, mladi Romi i Romkinje u dobi od 18 do 29 kada obavljaju plaćeni posao najčešće rade u jednostavnim zanimanjima (39% mladih muškaraca i 20% mladih žena), zatim u djelatnostima poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i lova (10% mladih muškaraca i 5% mladih žena) te manji dio u uslužnim djelatnostima (9% mladih muškaraca i 8% mladih žena).

U svim dobnim podskupinama mladih Roma, utvrđeno je da mladići u većoj mjeri obavljaju plaćeni rad od djevojaka, ali i da mladići i djevojke koji se još uvijek školuju rade rjeđe od onih koji se više ne školuju.

3.6. Stanovanje

Romi su uglavnom vlasnici objekata u kojima žive, no u odnosu na vlasništvo nad objektima postoje i značajne regionalne razlike⁶⁴. Tako je u Međimurju najveći udio onih koji su vlasnici kuće u kojoj žive (93,2%), a najmanji udio vlasnika kuća/objekata u kojima žive nalazi se u Istri i Primorju (62,9%). U Istri i Primorju (13,7%), kao i u Slavoniji (13,2%) najveći je udio romskih kućanstava koji žive u stambenim jedinicama u vlasništvu grada ili države.

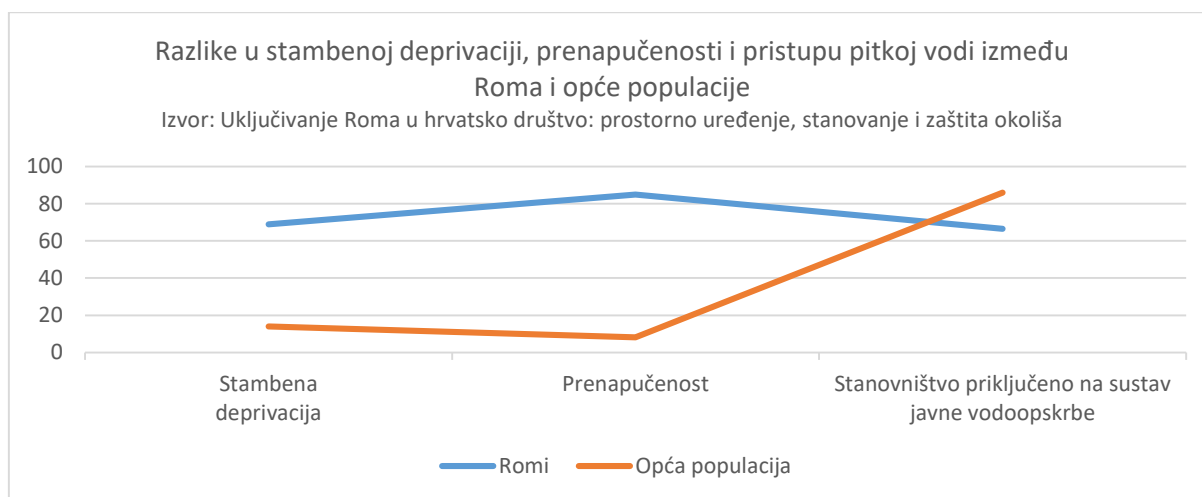
U odnosu na legalnost stambenih objekata, najveći broj nelegaliziranih objekata nalazi se na području Istre i Primorja (39,8%) i Međimurja (31,8%), dok se najveći broj objekata u postupku legalizacije nalazi na području Slavonije (28,4%). Najveći broj legaliziranih objekata nalazi se na lokalitetima u kojima Romi žive raspršeno među većinskim stanovništvom (61,2%), dok se najveći udio nelegaliziranih objekata nalazi na lokalitetima koja su odvojena od grada ili sela na zasebnim lokacijama (27,9%).

Većina obitelji živi u kućama koje su u dobrom ili relativno dobrom stanju (63,1%), no 28,2% romskih obitelji živi u kućama koji ne zadovoljavaju osnovne sigurnosne uvjete tj. koje su u lošem ili ruševnom stanju⁶⁵. Barake, dašcare i stračare te kuće koje ne zadovoljavaju osnovne sigurnosne uvjete čine 32,9% svih stambenih objekata u kojima stanuju Romi. Najveći udio kuća u lošem ili ruševnom stanju nalazi se na području Slavonije (40,2%), dok se najveći broj baraka, daščara i stračara nalazi u Istri i Primorju (12,4%).

⁶⁴ Lucić, D., Vukić, J., Marčetić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

⁶⁵ Podatak iz istraživanja baznih podataka. Inače, isti se podudara s nalazima ranijih istraživanja (EU MIDIS I iz 2011., kada je u utvrđeno da u nesigurnim objektima živi 27,2% Roma).

Također, Romi u prosjeku raspolazu sa značajno manje stambenog prostora po članu kućanstva u odnosu na stanovništvo opće populacije. Prosječno po članu kućanstva Romi raspolazu s 10,6 m², dok prosječna površina po članu kućanstva u općoj populaciji iznosi oko 29 m². U polovici romskih kućanstava (50,2%) veličina stambenog prostora je do 50 m², a više od četvrtine Roma (27%) živi u objektima koji su površine između 21 m² i 50 m². Najveći udio kućanstava s malim stambenim prostorom nalazi se u Međimurju (61,4%), zatim Sjevernoj Hrvatskoj (59,1%) te Slavoniji (53,9%).

U odnosu na još neke pokazatelje ukupne kvalitete stanovanja, značajno je navesti da oko četvrtine romskih kućanstava ne posjeduje hladnjak niti zamrzivač, da preko 85% romskih kućanstva u Republici Hrvatskoj ne posjeduje niti osobno računalo, niti laptop niti tablet, da 77,2% kućanstava ne posjeduje radio aparat te da više od polovine romskih kućanstava (68,1%) ne posjeduje automobil. Najbolju opremljenost kućanstva imaju Romi koji žive na području Zagreba dok u najslabije opremljenim stambenim prostorima žive Romi na području Sjeverne Hrvatske⁶⁶.

U odnosu na dostupnost komunalne infrastrukture, regionalne razlike u dostupnosti nisu zabilježene samo u slučaju pristupa električnoj energiji koja je u 100% udjelu dostupna svim lokalitetima u svim regijama, osim za 1% lokaliteta na području Zagreba i okolice.

U slučaju pristupa sustavu javne vodoopskrbe, Sjeverna Hrvatska tj. 17 lokaliteta na području Koprivničko-križevačke i Varaždinske županije značajno odudaraju od drugih regija u kojima se dostupnost kreće od 97,3 do 100%. Na području Sjeverne Hrvatske, 37,8% romskih lokaliteta nema pristup sustavu javne vodoopskrbe. Promatrano u odnosu na udio romskih kućanstava na nacionalnoj razini, čak 43,3% romskih kućanstava nije priključeno na sustav javne vodoopskrbe.

⁶⁶ Milas, G., Martinović Klarić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: zdravstvena zaštita i socijalna skrb. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

Pristup plinovodu u najvećoj mjeri dostupan stanovništvu koje živi na lokalitetima u Zagrebu i okolici (88,9%), no u drugim se regijama dostupnost plinovodu kreće od 3,2% u Sjevernoj Hrvatskoj do 37,1% u Slavoniji.

Najveći udio lokaliteta u kojima postoji kanalizacijski sustav nalazimo na području Zagreba i okolice (99%) te Istre i Primorja (81,6%) dok je najmanji udio takvih lokaliteta na području Središnje (12,1%) i Sjeverne Hrvatske (18%).

Neasfaltirane ili nezadovoljavajuće prilazne ceste nalazimo na 30 od ukupno 42 lokaliteta koji su odvojeni od grada ili sela na posebnu lokaciju ili koji su na rubovima grada ili sela. U Sjevernoj Hrvatskoj gotovo trećina stanovništva koja živi u dva navedena tipa lokaliteta nema zadovoljavajuće prilazne ceste naselju, a od ukupnog broja romskih lokaliteta u Republici Hrvatskoj u čak 70 ne postoje nogostupi za pješake.

Telefonska i mobilna mreža, kao i pristup internetu, dostupni su gotovo svim lokalitetima.

Na 45% lokaliteta na kojima žive Romi ne postoji dječje igralište, a prosječna udaljenost od sadržaja gdje postoji organizirano bavljenje sportom ili rekreacijom iznosi 6 kilometara. Na 56% lokaliteta na kojima žive pripadnici romske nacionalne manjine ne postoje nikakvi kulturno-zabavni sadržaji.

Prosječna udaljenost autobusne stanice od lokaliteta na kojem žive Romi iznosi 7,6 km, dok prosječna udaljenost od željezničke stanice iznosi 1,7 km. Prosječna udaljenost domova zdravlja od lokaliteta gdje žive Romi kreće se od 2,3 km u Zagrebu i okolici te Istri i Primorju do 6,2 km u Središnjoj Hrvatskoj. Na više od 50% lokaliteta na kojima žive Romi ne postoji ljekarna. Trgovine prehrambenih proizvoda i osnovnih kućnih potrepština nedostupne su u naseljima u kojima živi 77% Roma u Međimurju, 72,6% Roma u Sjevernoj Hrvatskoj i 68,8% Roma na području Središnje Hrvatske.

Prosječna udaljenost centara za socijalnu skrb od lokaliteta gdje žive Romi kreće se od 4,3 km u Zagrebu i okolici do 12,7 km u Slavoniji.

Prosječna udaljenost međimurskih lokaliteta od najbližeg centra za socijalnu skrb iznosi 11,6 km, dok u Središnjoj Hrvatskoj ona iznosi 11,4 km.

Prema nalazima iz 2016.⁶⁷ udio Roma koji je u svojim zajednicama izložen zagađenju, prljavštini ili drugim okolišnim problemima u Republici Hrvatskoj bio je nešto viši (31%) od EU prosjeka (25%).

⁶⁷ FRA 2016. EUMIDIS II

Podaci iz 2017. godine potvrđuju prethodne nalaze⁶⁸. Promatrano s obzirom na udio stanovništva koji živi na određenom lokalitetu, po nepovoljnim se okolišnim uvjetima izdvajaju dislocirana naselja. Tako se čak 91,9% stanovništva naselja koja su odvojena od gradova ili sela na zasebne lokacije suočava s problemom onečišćenog zraka, 78,9% s problemom onečišćene vode, a sa smećem po ulicama ili kraj kuća u dvorištima živi 72,2% romskog stanovništva u dislociranim naseljima. Najviše lokaliteta koji imaju problema s onečišćenjem zraka nalazi se u Međimurju (10 od 14). Zagreb i okolica prednjače po broju lokaliteta koji se suočavaju s problemima smeća na ulicama, pokraj kuća ili u dvorištima, dok se s problemom glomaznog otpada na ulicama, pokraj kuća ili u dvorištima najčešće susreću Romi koji žive u Istri i Primorju. Pored navedenog, kao česti izvori onečišćenja zraka na romskim lokalitetima navode se blizina industrijskog postrojenja, farmi i poljoprivrednih zemljišta koja se tretiraju kemijskim sredstvima, neuređeni odvodni kanali, ilegalna i legalna odlagališta otpada te psi litalice.

3.7. Zdravlje

Premda dosadašnje studije, kako domaće tako i one na europskoj razini, upućuju na relativno lošiju zdravstvenu situaciju Roma u odnosu na ostalo stanovništvo, važno je reći da je slika zdravstvenog stanja pripadnika romskog naroda najčešće temeljena na poveznicama zdravstvene dobrobiti članova zajednice s ukupnim socio-ekonomskim i stambenim prilikama u kojima žive Romi.

O općoj slici zdravstvenog statusa Roma zaključuje se i temeljem specifičnih problema povezanih s pristupom zdravstvenim uslugama koji se, između ostalog ogleda i u obuhvatu zdravstvenim osiguranjem, a koji za krajnju posljedicu imaju razliku u očekivanom životnom vijeku pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na ostatak populacije.

Tako je studija iz 2011. godine⁶⁹ utvrdila da 82,5% Roma u Republici Hrvatskoj ima zdravstveno osiguranje u odnosu na 97,41% pripadnika opće populacije pa su se i samoiskazani problemi korištenja zdravstvenih usluga najčešće vezali uz nepokrivenost zdravstvenim osiguranjem, kao i očekivani životni vijek Roma, a koji je prema podacima na razini Europske unije u prosjeku deset godina niži od onoga u općoj populaciji⁷⁰.

⁶⁸ Lucić, D., Vukić, J., Marčetić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb, str. 118-125

⁶⁹ Bagić, D., Burić, I., Dobrotić, I., Potočnik, D., Zrinščak, S. (2014.) Romska svakodnevica u Hrvatskoj: preporuke i mogućnosti za promjenu. UNDP, UNHCR, UNICEF – Zagreb, str. 80

⁷⁰ Zahvaljujući nedavno objavljenoj publikaciji: ur. Vesna Štefančić Martić (2020.): „Javnozdravstveni pokazatelji zdravlja Roma u Republici Hrvatskoj temeljem podataka javnozdravstvenih baza i registara“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za javno zdravstvo, dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-javno-zdravstvo/javnozdravstveni-pokazatelji-zdravlja-roma-u-republici-hrvatskoj/> samoiskazi pripadnika romske nacionalne manjine o vlastitom zdravstvenom statusu i zdravstvenom statusu članova kućanstva prikupljeni istraživanjem baznih podataka, u nastavku su poglavlja nadopunjeni i podacima iz baza Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo

Podaci iz 2017. godine govore u prilog povećanja obuhvata zdravstvenim osiguranjem budući prema njima 89% Roma ima važeće zdravstveno osiguranje. Obuhvat zdravstvenim osiguranjem nešto je veći među ženama i starijima, kao i onima boljeg materijalnog statusa. Najmanja pokrivenost zdravstvenim osiguranjem je u Sjevernoj Hrvatskoj, gdje u gotovo polovini kućanstava, prema samoiskazima Roma živi netko tko nema nikakav oblik zdravstvenog osiguranja.

Velika većina djece cijepljena je protiv zaraznih bolesti (95,8%) i prijavljena kod pedijatra (96,4%), a prema podacima Centralnog zdravstvenog informacijskog sustava Republike Hrvatske (CEZIH)⁷¹ za većinu djece do pete godine života (99,7%) zabilježen je odlazak na jedan preventivni pregled/savjetovanje konzultaciju, no za tek 63,6% djece iste dobne skupine zabilježen i odlazak na sistematski pregled.

Prema CEZIH-u, Romi su tijekom 2018. godine primarnu zdravstvenu zaštitu koristili zbog bolesti dišnog sustava, probavnog sustava te bolesti mišićno-koštanog sustava i vezivnog tkiva.

Kao najčešći zdravstveni problemi s kojima su se u posljednjih godinu dana susretali Romi u Republici Hrvatskoj, u istraživanju baznih podataka navode se problemi s kralježnicom ili kronične tegobe s leđima ili vratom, visokim tlakom te sa srcem i krvnim žilama – no najčešće poteškoće nisu podjednako učestale u svim regijama ili tipovima naselja.

Tako su poteškoće sa srcem ili krvnim žilama najčešće prisutne među Romima koji nastanjuju područje Slavonije (15%), kao i poteškoće sa kralježnicom ili kronične tegobe s leđima ili vratom (22%) te bubrezima (11%). Visok krvni tlak prisutan je kod 16,9% Roma koji nastanjuju područje Zagreba i okolice, a astma kod 7% Roma na istom području.

Premda u odnosu na subjektivnu procjenu općeg zdravstvenog stanja, ne postoji razlika između Roma i opće populacije, pokazalo se da je utjecaj dobi na učestalost dugotrajnih bolesti bitno izraženija kod Roma starijih od 65 godina (70% Roma i 56% opće populacije starijih od 65 godina pati od dugotrajnih bolesti)⁷². Kada se podaci prikupljeni baznim istraživanjem upare s podacima opće populacije, tada je vidljivo da su kronične bolesti osjetno prisutnije u romskoj u odnosu na opću populaciju duž cijelog dobnog raspona, a da razlike postaju drastične od 45 godina naviše jer u toj dobi od kroničnih bolesti pati svaka druga osoba u romskoj populaciji.

⁷¹ Prema ur. Vesna Štefančić Martić (2020.): „Javnozdravstveni pokazatelji zdravlja Roma u Republici Hrvatskoj temeljem podataka javnozdravstvenih baza i registara“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za javno zdravstvo, Zagreb.

⁷² Prema Milas, G., Martinović Klarić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: zdravstvena zaštita i socijalna skrb. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb, str. 13

U Bazi hospitaliziranih osoba zbog mentalnog poremećaja⁷³ registrirano je ukupno 136 osoba romske nacionalnosti koje su u 2019. godini bile hospitalizirane pod dijagnozom mentalnog poremećaja ili poremećaja ponašanja, pri čemu su muškarci bili hospitalizirani gotovo dvostruko češće od žena.

Istovremeno, u istraživanju baznih podataka psihički, duševni poremećaji češće su zabilježeni kod žena.

Također, ustanovljeno je da pripadnici romske nacionalne manjine od nekih bolesti obolijevaju u bitno mlađoj dobi u odnosu na opću populaciju, kao i da su neke bolesti češće prisutne u romskoj zajednici u odnosu na opću populaciju. Tako je kod muškaraca primjetna učestalost krvožilnih oboljenja već od 45. godina naviše, a razmjerno nagao porast bilježe u srednjoj dobi i bolesti mišićno-koštanog sustava. Astma, koronarne bolesti, bolesti i problemi s bubrežima češće su prisutne u romskoj zajednici u odnosu na opću populaciju.

Reproduktivno zdravlje Romkinja i dalje je obilježeno relativno niskom učestalošću ginekoloških pregleda, učestalim maloljetničkim trudnoćama i visokom stopom pobačaja, prvenstveno spontanih.

Ukupno je 48% žena u posljednjih godinu dana obavilo redoviti ginekološki pregled, od toga 63% čine žene u dobi od 16-29 godina. Usporedno s općom populacijom, više je žena pripadnica romske nacionalne manjine u 12 mjeseci od prikupljanja podataka obavilo Papa-test za utvrđivanje rizika od karcinoma vrata maternice (36%) nego žena u općoj populaciji (22%).

Prosječno, tijekom života Romkinje na području Republike Hrvatske imaju četiri poroda, no prosječni broj poroda razlikuje se s obzirom na regiju. Na području Zagreba i okolice prosječan broj poroda iznosi 2,9, dok na području Sjeverne Hrvatske prosječan broj poroda iznosi 5,1.

Prosječna dob rađanja prvog djeteta varira od 16,5 godina u Sjevernoj Hrvatskoj do 19,7 godina u Zagrebu i okolici, na nacionalnoj razini ona iznosi 18 godina. Čak 50% Romkinja prvo su dijete rodile kao maloljetnice, a 17% u dobi mlađoj od 16 godina.

Stopa rađanja u ukupnoj populaciji žena generativne dobi u Republici Hrvatskoj u 2018. godini iznosila je 42/1000, do je ista za romsku populaciju žena iznosila 126/1000⁷⁴.

Među Romkinjama koje su imale barem jedan porod u životu prema podacima istraživanja baznih podataka⁷⁵, smrt fetusa doživjelo je njih 10%, smrt novorođenčeta 5%, a dojenčeta 6% žena.

⁷³ Prema ur. Vesna Štefančić Martić (2020.): „Javnozdravstveni pokazatelji zdravlja Roma u Republici Hrvatskoj temeljem podataka javnozdravstvenih baza i registara“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za javno zdravstvo, Zagreb., str.16

⁷⁴ (ur.) Vesna Štefančić Martić (2020.): „Javnozdravstveni pokazatelji zdravlja Roma u Republici Hrvatskoj temeljem podataka javnozdravstvenih baza i registara“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za javno zdravstvo, Zagreb., str.19

⁷⁵ Prema Klasnić, K., Kunac, S., Rodik, P. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb

Prema podacima iz baza Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo⁷⁶, ukupne stope pobačaja i legalno induciranih prekida trudnoće među Romkinjama, dva do tri puta su veće u odnosu na opću populaciju žena generativne dobi u Republici Hrvatskoj što je u skladu s nalazima istraživanja baznih podataka. Prema istima, najviše spontanih pobačaja doživjele su Romkinje koje žive na području Slavonije (42,4%), a potom i one koje žive na području Istre i Primorja (37,9%). Najmanji broj spontanih pobačaja imale su Romkinje koje žive na području Zagreba i okolice (15,5%), no broj induciranih pobačaja je daleko veći od drugih regija Hrvatske (42,4% žena). Ipak treba napomenuti kako se među ženama koje su imale inducirani pobačaj učestalost povećava s dobi te da je inducirani pobačaj imalo značajno više žena starije životne dobi (41%) u odnosu na srednju (26%) i mlađu dob (7%), kao i da se kao jedini značajni prediktor spontanih pobačaja pokazao ukupan broj poroda. Drugim riječima, što je žena imala ukupno veći broj poroda povećava se i broj spontanih pobačaja.

Negativan utjecaj na zdravlje ima i nepovoljno obiteljsko okruženje te su u tom smislu važni pokazatelji koji se dotiču problema nasilja u obitelji i nasilja u partnerskim odnosima. Na nacionalnoj razini, u trenutnim bračnim ili partnerskim odnosima 35% žena doživjelo je fizičko nasilje, 21% psihičko nasilje, 18% ekonomsko nasilje, a gotovo 9% seksualno nasilje ili seksualni odnos protiv svoje volje. Dobiveni podaci poprilično korespondiraju s podacima dobivenim na uzorku žena iz opće populacije⁷⁷.

Fizičko i seksualno nasilje nad ženama najzastupljeniji su u Slavoniji gdje je čak 35% žena doživjelo neki oblik fizičkog zlostavljanja u trenutnom bračnom ili partnerskom odnosu i gdje je čak 18% žena izjavilo da je imalo seksualni odnos sa svojim suprugom ili partnerom protiv svoje volje.

Psihičkom zlostavljanju najčešće su izložene žene na području Istre i Primorja (44%), dok je ekonomsko nasilje od strane supruge ili partnera najčešće u Sjevernoj Hrvatskoj (27%) te Istri i Primorju (24%).

Kod sva četiri oblika nasilja nad ženama utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob pri čemu su svi oblici nasilja prisutniji u životima Romkinja starije životne dobi. Žene u srednjoj dobi sve su oblike nasilja doživjele u manjem udjelu od starijih žena, a većem od mladih žena.

Prema podacima Hrvatskog registra osoba s invaliditetom iz 2019. godine⁷⁸, u ukupnoj populaciji registriranih osoba s invaliditetom, 3.322 osobe (0,6%) su pripadnici romske nacionalne manjine. Najveći broj osoba s invaliditetom ima prebivalište u Međimurskoj županiji (41%) te Zagrebu (17%), a najčešći uzroci tjelesnih oštećenja kod pripadnika romske nacionalne manjine pripadaju skupini oštećenja središnjeg živčanog i lokomotornog sustava (57%).

⁷⁶ (ur.) Vesna Štefančić Martić (2020.): „Javnozdravstveni pokazatelji zdravlja Roma u Republici Hrvatskoj temeljem podataka javnozdravstvenih baza i registara“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za javno zdravstvo, Zagreb., str. 24

⁷⁷ Prema Klasnić, K., Kunac, S., Rodik, P. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

⁷⁸ Prema (ur.) Vesna Štefančić Martić (2020.): „Javnozdravstveni pokazatelji zdravlja Roma u Republici Hrvatskoj temeljem podataka javnozdravstvenih baza i registara“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za javno zdravstvo, Zagreb., str. 25.

Podaci baznog istraživanja u odnosu na osobe s invaliditetom mogu se, zbog njihova relativno malog udjela u ukupnom broju osoba koje su sudjelovale u istraživanju⁷⁹, ali i heterogenosti koja proizlazi iz različitih tipova invaliditeta, uzimati tek kao orijentacijski. Prema istima, 3% osoba u ukupnoj populaciji Roma čine osobe s invaliditetom, od čega se kao najčešći tip invaliditeta javlja tjelesni invaliditet (58%), zatim senzorni (20%), potom u istom udjelu (11 %) – mentalni i višestruki. Dvije trećine osoba s tjelesnim invaliditetom u romskoj populaciji čine muškarci, dok među osobama s mentalnim poteškoćama prevladavaju žene. Među osobama s invaliditetom prevladavaju starije osobe, slabijeg obrazovnog statusa u odnosu na prosjek romske populacije. Žive u nešto slabijim materijalnim i životnim uvjetima u odnosu na ostatak stanovništva, a njihovo je opće zdravstveno stanje bitno slabije od zdravlja ostatka populacije, posebno u slučaju višestrukog invaliditeta - što posljedično dovodi i do značajno većih potreba za odlaskom k liječniku (prosječno dva puta mjesečno), a potom i do češćeg suočavanja s problemima dostupnosti zdravstvenih usluga.

3.8. Doživljaj diskriminacije

Prema istraživanju Agencije Europske unije za temeljna prava⁸⁰ iz 2016. godine, 37% Roma u Hrvatskoj imalo je osjećaj da je bilo izloženo diskriminaciji zbog svojeg podrijetla u posljednjih 12 mjeseci, a u posljednjih pet godina čak 50% ispitanih.

Da su upravo pripadnici romske nacionalne manjine građani koji se najčešće susreću s diskriminacijom potvrdilo je i *Istraživanje pučke pravobraniteljice o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije*⁸¹, također iz 2016. godine. U istom se istraživanju, čak 48% ispitanika opće populacije složilo s izjavom da Romi žive od socijalne pomoći i ne žele raditi, a visokih 27% ispitanika misli da bi Romi zaposleni u uslužnim djelatnostima odbili klijente.

Na pitanje o osobnom iskustvu diskriminacije, u istraživanju baznih podataka najveći broj Roma (71,6%) izjavio je kako u posljednjih godinu dana nisu doživjeli diskriminaciju. No, 23,3% Roma je izjavilo kako su u posljednjih godinu dana od provedbe istraživanja više puta doživjeli diskriminaciju, dok ih je 5,2% isto doživjelo jednom u posljednjih godinu dana.

Regionalne razlike u pogledu iskustava diskriminacije su različite i statistički značajne. Najveći udio osoba koji su naveli da su u posljednjih godinu dana doživjeli jednokratnu ili višekratnu diskriminaciju živi na području Sjeverne Hrvatske (41,7%) i Međimurja (36,9%), zatim slijedi Slavonija (29,7%) te

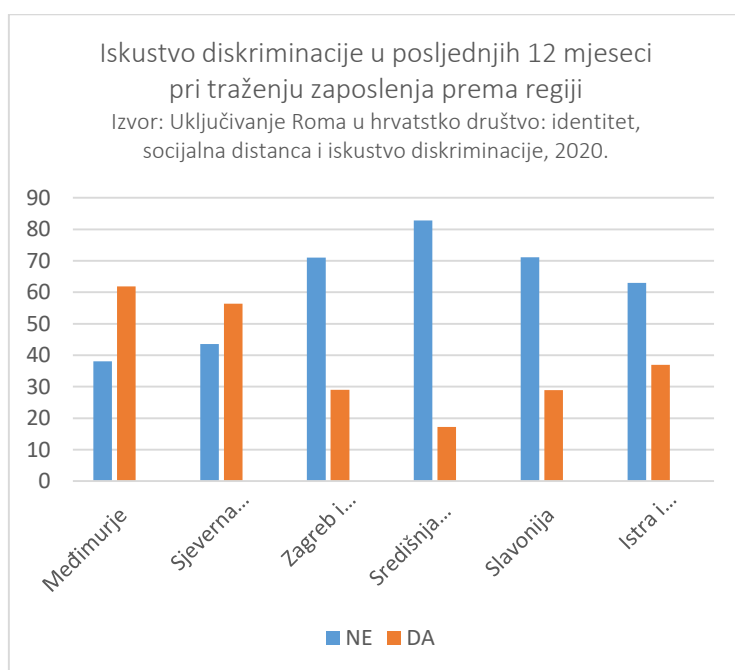
⁷⁹ Istraživanjem su obuhvaćene 162 osobe s invaliditetom (Milas, G., Martinović Klarić, I. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: zdravstvena zaštita i socijalna skrb. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb, str. 100)

⁸⁰ FRA: EUMIDIS II (2016.)

⁸¹ Prema Rašić, N., Lucić, D., Galić, B., Karajić, N. (2020.): Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. Zagreb.

Istre i Primorja (29,3%). Na području Zagreba i okolice te Središnje Hrvatske, udio osoba koje su u posljednjih godinu dana doživjele jednokratnu ili višekratnu diskriminaciju manji je od 10%.

U odnosu na područja diskriminacije, istraživanje baznih podataka pokazalo je, kao i prethodna istraživanja, da se diskriminacija najčešće događa u području rada i zapošljavanja. Potom slijedi područje socijalne skrbi. Najveći udio onih koji su doživjeli diskriminaciju u području rada i zapošljavanja živi u Sjevernoj Hrvatskoj i Međimurju, dok najveći udio onih koji su diskriminaciju doživjeli u području socijalne skrbi živi na području Sjeverne Hrvatske.

Valja napomenuti i da je 44,9% osoba koje su 2017. godine aktivno tražile posao izjavilo kako su diskriminaciju zbog činjenice što su Romi doživjeli upravo prilikom traženja zaposlenja. Regionalno analizirano, najveći udio onih koji su diskriminaciju doživjeli prilikom aktivnog traženja zaposlenja živi na području Međimurja (61,9%) i Sjeverne Hrvatske (56,4%).

Iskustvo zločina iz mržnje, prema istraživanju baznih podataka potvrdilo je 16,9% Roma u Republici Hrvatskoj. Najveći udio osoba koje su doživjele zločin iz mržnje živi na području Zagreba i okolice (21%), a zatim u Međimurju (19,3%). Najmanji udio osoba koje su doživjele zločin iz mržnje živi na području Središnje Hrvatske (6,5%).

Negativno iskustvo u postupanjima policije tj. iskustvo fizičkog ili nasilnog ponašanja policajaca navelo je 18,9% Roma, od toga najveći udio osoba koje žive na području Međimurja (25,6%) te Istre i Primorja (20,3%).

Prema podacima Agencije Europske unije za temeljna prava⁸², diskriminaciju pripadnici romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj češće prijavljuju nadležnim službama u odnosu na europski

⁸² FRA: EUMIDIS II (2016.)

prosjeck. Tako je incident diskriminacije u Republici Hrvatskoj prijavilo 18% onih koji izjavljuju da su ga i doživjeli, dok na razini Europske unije to čini 16% osoba.

Dio obrazloženja oko propuštanja pritužbi o diskriminaciji sigurno se nalazi i u visokom udjelu osoba u romskoj populaciji (31%) koje ne znaju kome se trebaju obratiti kada dožive diskriminaciju.

Važno je napomenuti i ključne iskorake kojima se javno istupa protiv najtežih manifestacija antiromskog rasizma u Republici Hrvatskoj, poput inicijative romskih nevladinih organizacija i istaknutih romskih političkih predstavnika (prije svega aktualnog saborskog zastupnika), a kojom se započelo s organiziranjem komemorativnih aktivnosti povodom sjećanja na romske žrtve Drugoga svjetskog rata u Ušticama i Draškovcu i u čijem obilježavanju sudjeluje politički vrh Republike Hrvatske.

3.9. **Participacija Roma**

Sukladno članku 17. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 116/99, 109/00, 53/03, 167/03, 44/06, 19/07, 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 19/15, 104/15 i 98/19) pripadnici romske nacionalne manjine s austrijskom, bugarskom, njemačkom, poljskom, rumunjskom, rusinskom, ruskom, turskom, ukrajinskom, vlaškom i židovskom nacionalnom manjinom biraju zajedno jednog zastupnika u Sabor.

Na prijevremenim izborima za zastupnike u Hrvatski sabor održanima u 2016. godine te na izborima održanima u 2020. godini, kao zastupnik austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine izabran je pripadnik romske nacionalne manjine: Veljko Kajtazi. Njegov prethodnik, i prvi saborski zastupnik iz redova romske nacionalne manjine bio je Nazif Memedi (2008. - 2011. godine).

Za zastupnika biva izabran kandidat, pripadnik jedne od navedenih nacionalnih manjina, koji osvoji najviše glasova.

Nadalje, u skladu s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (NN, 155/02⁸³, 47/10⁸⁴, 80/10⁸⁵) pripadnici nacionalnih manjina u općinama i gradovima u kojima sudjeluju u stanovništvu od

5% do 15% imaju pravo na jednog vijećnika, manjinskog predstavnika u predstavničkom tijelu jedinice, a ukoliko u stanovništvu općina i gradova sudjeluju s više od 15% te u županijama s više od 5%, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na razmjernu zastupljenost u predstavničkim tijelima. U jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojima pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju pravo na razmjernu zastupljenost u predstavničkim tijelima, osigurava im se i zastupljenost u izvršnim tijelima, tj. prema propisanim uvjetima zamjenik općinskog načelnika, gradonačelnika,

⁸³ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_12_155_2532.html

⁸⁴ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_04_47_1187.html

⁸⁵ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_06_80_2275.html

odnosno župana mora biti iz redova pripadnika nacionalnih manjina, što se mora urediti statutom jedinice.

Na izborima za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave provedenim 5. i 19. svibnja 2019. izabrana su 34 vijeća romske nacionalne manjine, od kojih 25 u punom sastavu (7 na razini županija i Grada Zagreba, 9 na razini gradova i 9 na razini općina) te 9 u nepotpunom sastavu (2 na razini županija i Grada Zagreba, 3 na razini gradova i 4 na razini općina). Ukupno je izabran 491 član u vijećima romske nacionalne manjine diljem Republike Hrvatske, a na istim izborima izabrano je i troje predstavnika romske nacionalne manjine (dvoje na razini županija i Grada Zagreba i jedan na razini gradova). Na lokalnim izborima održanim 21. svibnja i 4. lipnja 2017., izabrana su i dva zamjenika načelnika općine (Orehovica i Pribislavec), a u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izabrano je ukupno 12 pripadnika romske nacionalne manjine.

Prema rezultatima istraživanja baznih podataka, čak 63,7% Roma uvijek ili gotovo uvijek glasa na izborima bilo da je riječ o lokalnim, parlamentarnim ili predsjedničkim izborima. Promatrano s obzirom na dobne skupine, glasači srednje životne dobi i oni iznad 60 godina aktivnije participiraju u izbornim procesima u odnosu na mlađe dobne skupine (19-25 i 26-40). No, samo je 8,8% osoba bilo uključeno u rad nekog radnog savjetodavnog tijela na razini jedinica lokalne samouprave, pri čemu je udio uključenih muškaraca značajno veći od udjela uključenih žena.

Navedeno se poklapa i s nalazima GAP analize kapaciteta vijeća i predstavnika nacionalnih manjina⁸⁶ kojom je utvrđen prevladavajući broj osoba muškog spola među vijećima i predstavnicima nacionalnih manjina (74% u populaciji ispitanih činili su muškarci stariji od 50 godina), kao i na značajnu podzastupljenost mlađih od 30 godina (koji su činili svega 6% među ispitanim vijećima i predstavnicima) i žena (koje su činile 26% u ispitanjoj populaciji vijeća i predstavnika).

Treba napomenuti kako je GAP analiza kapaciteta vijeća i predstavnika nacionalnih manjina ustanovila i značajnu podkapacitiranost romskih vijeća nacionalnih manjina u odnosu na ostala vijeća i predstavnike nacionalnih manjina, kao i izrazitu potrebu za uključivanjem u rad romskih vijeća žena i mladih Roma. Pored navedenog, važan je nalaz navedene analize upućivao da na opće funkcioniranje vijeća i predstavnika pa tako i romskih, u manjoj mjeri utječe njihova formalna opremljenost i učinkovitost, a u većoj mjeri otvorenost i spremnost jedinica lokalne samouprave na suradnju s vijećima i predstavnicima te civilnim sektorom općenito. Tako je u zajednicama koje su manje otvorene i spremne na suradnju ukupno bila manja i učinkovitost rada vijeća i predstavnika, uključujući i učinkovitost rada vijeća i predstavnika romske nacionalne manjine. Nalazi spomenute analize, konzistentno upućuju na

⁸⁶ Karajić, N., Japec, L., Krivokuća, M. (2017.) Finalna sinteza GAP analize. Tiskara Zelina d.d.

potrebu međusobne suradnje predstavnika nacionalnih manjina, organizacija civilnog društva šireg spektra kao i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U odnosu na širu uključenost u društveni život zajednica, najveći dio pripadnika romske nacionalne manjine nije član i ne sudjeluje u radu organizacija civilnog društva. Tek 11,1 % Roma su članovi romskih organizacija koje se u najvećem broju slučajeva bave aktivnostima promocije romske kulture i folklora, a zatim obrazovanjem. Samo 1,2% Roma u Republici Hrvatskoj su članovi nekih drugih organizacija.

Konačno, u odnosu na uključenost romskih organizacija civilnog društva u praćenje provedbe Okvira EU za nacionalne strategije integracije Roma, vidljivo je da je Republika Hrvatska zastupljena isključivo putem Romske organizacije mladih Republike Hrvatske. Kako je za kvalitetnu provedbu i izradu sveobuhvatnog izvještaja, sudjelovanje za sada jedine romske organizacije civilnog društva u praćenju Okvira EU, potrebno osnažiti barem s još dvije organizacije tako je u narednom periodu potrebno uložiti značajnije napore u jačanje romskih organizacija civilnog društva, poglavito onih koje će okupljati mlade i žene.

4. Zaključci, potencijali i glavni izazovi

Svi pokazatelji siromaštva i materijalne deprivacije ujednačeno govore o vrlo lošem ekonomskom položaju većine romskih kućanstava u Republici Hrvatskoj koji se odražava na specifičan položaj i iznimnu ranjivost djece pripadnika romske nacionalne manjine. Tri najčešća oblika korištenja socijalne pomoći su zajamčena minimalna naknada, pravo na troškove ogrijeva i naknada za troškove stanovanja. Izuzev doplatka za djecu, različiti oblici socijalnih usluga – koriste se iznimno rijetko.

Materijalna oskudica i skromna naobrazba najbolji su prediktori korištenja socijalne pomoći, a regionalna pripadnost se pokazala značajnom odrednicom korištenja pojedinih oblika socijalne pomoći. Premda sustav socijalne skrbi uspješno prepoznaje potrebite članove romske zajednice, ono što zabrinjava jest dugotrajnost siromaštva u romskoj populaciji te nemogućnost izlaska iz siromaštva, a posljedično i dugotrajnost siromaštva djece pripadnika romske nacionalne manjine. Nemogućnost sustava da pruži potporu osobama u dugotrajnom siromaštvu na način da iz istog izađu potvrđena je i na razini opće populacije, kako odraslih tako i djece. Prema usporednoj analizi Ekonomskog instituta u Zagrebu, vjerojatnost da će pojedinac koji je ispod granice siromaštva 2010. biti siromašan i nakon tri godine (tj. 2013. godine) iznosila je visokih 38%, a vjerojatnost da će djeca koja žive u dugotrajnom siromaštvu 2010. biti siromašna i nakon tri godine – značajno je veća i iznosila je 72%⁸⁷. Imajući u vidu spomenute podatke, ali i opću gospodarsku situaciju perpetuiranu Covid-19 pandemijom - smanjivanje dugotrajnog siromaštva i teške materijalne deprivacije Roma tražit će promjenu postojećih praksi suočavanja sa siromaštvom i uvođenje pristupa baziranih na radu u zajednici uz značajnu potporu svih drugih sektora u tijelima državne uprave, uključujući i organizacije civilnog društva kao i privatni sektor.

Premda je u području obrazovanja zabilježen najveći napredak u posljednjim godinama, prije svega u odnosu na obuhvat djece osnovnoškolskim obrazovanjem koji je iznad nacionalnog prosjeka, ono je još uvijek daleko od izjednačavanja s općom populacijom. Manje od trećine djece obuhvaćeno je predškolskim obrazovanjem, a propisano trajanje programa predškole (250-550 sati godišnje) u godini prije polaska u osnovnu školu ne jamči ublažavanje posljedica socijalne i materijalne deprivacije kojoj su djeca izložena. Nadalje, uključivanjem djece osnovnoškolske dobi u posebne programe, posebno kod djece koja u njima sudjeluju zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika i propuštanja rane integracije, dodatno se sužava prostor njihove socijalizacije u vršnjačkim skupinama. Problemu etnički segregiranih razreda, u kojima se školuje petina djece Roma u Republici Hrvatskoj i gotovo polovina djece u Međimurju, u narednom je razdoblju potrebno posvetiti posebnu pozornost kako bismo u potpunosti postigli cilj uključivog obrazovanja. Također, kako bi spriječili odustajanje od osnovnoškolskog obrazovanja kao predujeta kasnijih stupnjeva obrazovanja moraju se poduzeti adekvatne, rodno osjetljive preventivne mjere i to u ključnim vremenskim intervalima kada se

⁸⁷ Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., Zrinščak, S. (2017.): Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj. EIZG i Zaklada Adris. Zagreb.

odustajanje najčešće i događa (tj. s navršenih 15 godina kada prestaje zakonska obveza obveznog školovanja). Također, posebno dizajnirane i rodno osjetljive aktivnosti potrebno je usmjeriti na NEET skupinu (mladi koji se ne školuju, ne usavršavaju i ne rade) u kojoj se nalazi više od polovine mladih Roma kako bi se ostvarile pretpostavke za njihovu participaciju u višem i visokoškolskom obrazovanju. Značajan je napor potrebno usmjeriti i u obrazovanje i usavršavanje Roma u odrasloj dobi budući je u ovaj oblik obrazovanja uključen tek neznatan udio populacije. Dio potencijala na kojem je moguće graditi unaprijeđeniji sustav integracije pripadnika romske nacionalne manjine u obrazovanju svakako su i iskazi romskih roditelja koji u 90,8% slučajeva izrazito žele da njihova djeca koja su trenutno u osnovnoj školi nastave školovanje. Potencijal je također vidljiv u mjerama koje smanjuju negativan učinak prostorne segregacije romskih naselja poput: subvencioniranja prijevoza od vrtića i osnovnih škola ili pak mjerama koje potpomažu socijalizacijske procese u vršnjačkim skupinama i/ili doprinose premošćivanju nekih aspekata materijalne deprivacije Roma i/ili povećavaju šanse za bolji školski uspjeh djece, poput produženog boravka.

Stopa anketne zaposlenosti Roma u Republici Hrvatskoj niža je od anketne zaposlenosti Roma u komparabilnim europskim zemljama i ne pokazuje trendove pozitivnih promjena. Kada su zaposleni, Romi u Republici Hrvatskoj obavljaju jednostavne, privremene, nesigurne i neprijavljene poslove, a skoro polovica odraslih osoba nema iskustvo plaćenog rada. Plaćeni rad Romima ne nudi značajan iskorak u kvaliteti života, a uspješno zapošljavanje i zadržavanje posla u populaciji Roma u Republici Hrvatskoj najčešće nije povezano s trendovima koji prate zapošljavanje u općoj populaciji već se odnosi na najuspješnije pojedince. Potencijal za unapređenje položaja Roma na tržištu rada leži svakako u prilagođavanju mjera aktivne politike zapošljavanja specifičnim potrebama romske zajednice čemu u prilog govori činjenica da su Romi u vrijeme provođenja istraživanja baznih podataka od mjera aktivne politike koristili gotovo isključivo mjeru javnih radova koja, osim slučajne koristi (povratka osnove zdravstvenog osiguranja za sve one koji su zdravstveno osiguranje izgubili zbog propisanih administrativnih rokova u kojima je potrebno prijaviti novu osnovu osiguranja), nije polučila trajni učinak na radni status većine Roma koji su mjeru i konzumirali. Novije podatke Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (iz 2019. godine), a prema kojima je čak 42,1% Roma koji su bili obuhvaćeni mjerama bilo zaposleno i nakon završetka provedbe mjere aktivne politike, potrebno je tumačiti u odnosu na ukupni kontekst hrvatskog gospodarstva te kretanja na tržištu radne snage koji je utjecao i na pozitivne ishode u zapošljavanju Roma. Naime, odnos ponude i potražnje poslova u Hrvatskoj sve do ožujka 2020. više nije bio toliko nepovoljan za tražitelje posla, a po prvi puta se u većoj mjeri pojavljivao nedostatak radne snage, posebno u realnom sektoru i turizmu što je, uz gospodarski rast, za posljedicu imalo pozitivne ishode i za inače teško zapošljive skupine stanovništva. No, međunarodna istraživanja⁸⁸ u kojima je sudjelovala i Republika Hrvatska upućuju da gospodarski rast sam po sebi nije garancija

⁸⁸ O Higgins, N. (2012.) Roma and non-Roma in the Labour Market in Central and South Eastern Europe. Univesita di Salerno & IZA, Bonn https://www.aiel.it/page/old_paper/OHiggins1.pdf

značajnog napretka u zapošljavanju Roma, kao da niti razlike u obrazovanju ne nude cjelokupno obrazloženje za nisku participaciju Roma u svijetu rada ali niti za razlike u plaćama između Roma i ostalog stanovništva. S druge strane, nepovoljne ekonomske prilike (poput upravo uzrokovanih Covid-19 pandemijom u Republici Hrvatskoj) posebno su nepovoljne upravo za diskriminirane i marginalizirane skupine na tržištu rada. Stoga je iznimno važno u periodu koji slijedi imati na umu da odgojno-obrazovni sustav, iako neosporno važan, ne može sam po sebi donijeti promjene u području integracije na tržištu rada, da Romi, posebice žene i mladi, trebaju intenzivnu i dugotrajnu podršku pri traženju posla i zapošljavanja te da mjere aktivne politike zapošljavanja moraju biti potpomognute obrazovanjem poslodavaca ali i stvaranjem uključive socijalne klime kako bismo sačuvali pozitivne trendove u zapošljavanju Roma iz 2019. godine.

Obuhvat zdravstvenim osiguranjem je u proteklom periodu povećan, a velika većina djece cijepljena je protiv zaraznih bolesti i prijavljena kod pedijatra. Romi se u odnosu na subjektivnu procjenu općeg zdravstvenog stanja, ne razlikuju u odnosu na opću populaciju, no utjecaj dobi na učestalost dugotrajnih bolesti bitno je izraženija kod Roma. Od nekih bolesti obolijevaju u bitno mlađoj dobi u odnosu na opću populaciju, a neke su bolesti češće prisutne u romskoj populaciji u odnosu na opću (poput astme, koronarnih bolesti, bolesti i/ili problema s bubrezima). No, suštinsko zaključivanje o razmjerima nejednakosti romske populacije u odnosu na opću populaciju u Republici Hrvatskoj u području zdravlja, nemoguće je sve dok se ne osigura potpunija usporedba socijalnih determinanti zdravlja s pokazateljima iz sustava zdravstva, stoga je u narednom razdoblju potrebno osigurati podlogu koja će omogućiti upravo takvu vrstu zaključivanja.

Još jedno područje za koje nedostaju detaljniji podaci, ne samo u odnosu na podatke iz zdravstvenog sustava jest nasilje u romskim obiteljima koje mora biti tretirano s adekvatnom razinom pažnje i stručnog rada, kako u odnosu na rad s počiniteljima, tako i u odnosu na rad s obitelji s posebnim naglaskom na djecu koja odrastaju u obiteljima u kojima svjedoče nasilju.

Potencijal za razvoj sustavnijeg modela brige o zdravlju pripadnika romske nacionalne manjine, kako na razini prevencije tako i kurative moguće je pronaći u rastućoj svjesnosti Roma o važnosti zdravlja i zdravih navika, dok je potencijal za razvoj sustavnijeg modela praćenja i evaluacije usluga u području zdravstva moguće pronaći u iskazanoj spremnosti ključnih dionika za njegov razvoj.

Romi su neupitno stambeno deprivirana populacija. Više od polovine Roma u Republici Hrvatskoj živi na lokalitetima koji se nalaze odvojeno od gradova ili sela na zasebnim lokacijama ili na rubu grada ili sela. Takva naselja karakterizira slabija prometna povezanost, lošija infrastrukturna opremljenost, uključujući i nedostatke poput pitke vode iz sustava javne vodoopskrbe te otežan pristup sadržajima i uslugama koje ostatak populacije podrazumijeva (poput trgovine s kućnim potrepštinama ili doma zdravlja i ljekarne), ali i čitav niz okolišnih problema. Potencijal za razvijanje integrativnog pristupa rješavanju specifičnih oblika prostorne segregacije Roma ogleda se u dosadašnjoj dobroj suradnji pripadnika romske nacionalne manjine i nadležnih tijela vezano uz poboljšavanje uvjeta života Roma

na području Republike Hrvatske. Međusobno povjerenje izgrađeno na temelju ranije uspješne suradnje čine dobru podlogu za poduzimanje aktivnosti kojima bi se spriječila daljnja periferizacija i segregacija pripadnika romske nacionalne manjine, ali isto tako omogućila temeljna ljudska prava, poput prava na pitku vodu.

Činjenica da opća populacija prepoznaje nejednak položaj Roma u Republici Hrvatskoj u odnosu na ostatak stanovništva predstavlja temelj na kojem treba graditi daljnju senzibilizaciju i osvještavanje stanovništva. Pri tome, posebnu pažnju treba usmjeriti na područje rada i zapošljavanja, tj. poslodavce u Republici Hrvatskoj budući je upravo područje rada i zapošljavanja prepoznato kao ono u kojem se diskriminacija najčešće događa. Svako iskustvo diskriminacije mora biti prepoznato od strane žrtve te pravodobno i adekvatno sankcionirano. U tom smislu, izuzetno je važno u narednom periodu povećati udio Roma u Republici Hrvatskoj koji poznaje oblike diskriminacije i koji zna kome se obratiti za pomoć u slučaju kada se incident dogodi.

Participacija Roma, bilo da je riječ o sudjelovanju u radu organizacija civilnog društva ili radu predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ili vijećima romske nacionalne manjine, obilježena je sudjelovanjem muškaraca srednje i starije životne dobi. Ukupno više od 500 pripadnika romske nacionalne manjinu zastupa svoju manjinu u izvršnim i predstavničkim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, u vijećima ili kao predstavnici. Ipak, Rome prati niska razina sudjelovanja u općim politikama i aktivnostima na razini lokalnih zajednica, kao i nisko sudjelovanje u aktivnostima organizacija civilnog društva šireg spektra. Kako bi se povećala participacija romskih organizacija civilnog društva u narednom je razdoblju potrebno sustavnije ulaganje u kapacitete postojećih romskih organizacija civilnog društva, ali i poticati inovativne i nove prakse mladih organizacija civilnog društva iz redova romske nacionalne manjine kako bi se osnažili potencijali romskog civilnog društva u cijelosti.

Konačno, ukupnom položaju pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj doprinosi združeno djelovanje čitavog niza međusobno povezanih faktora - nije riječ o jednostavnom modelu s jasnim razgraničenjem na uzrok i posljedicu. Sustavno rješavanje poteškoća s kojima se hrvatski Romi susreću, moguće je jedino sustavnim integrativnim pristupom koji će uzimati u obzir doprinose svakog od navedenih faktora, uključujući i odnose između romskog i većinskog stanovništva kao i medijsku sliku, a koja prema riječima pripadnika romske nacionalne manjine najčešće uključuje teme iz područja crne kronike u kojima su Romi počinitelji prekršajnih i/ili kaznenih djela, uz premalo pozitivnih primjera. Nerazumijevanje složenosti faktora koji djeluju na položaj pripadnika romske nacionalne manjine uz sve navedeno, kao i sporadična iskustva međusobnih susreta romske i većinske populacije u uobičajenim situacijama (na radnom mjestu, na dječjem igralištu, u školi, izvanškolskim aktivnostima i sl.), dodatno otežavaju dvosmjerne integrativne procese između zajednica od najranije dobi.

Stoga je upravo u najranijoj dobi pravo vrijeme za pokretanje kotača promjene.

5. Uskladenost s Nacionalnom razvojnom strategijom, sektorskim i višesektorskim strategijama te dokumentima prostornog uređenja

Cijevi Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine doprinose realizaciji dva razvojna smjera Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030: 1. Održivo gospodarstvo i društvo; 2. Jačanje otpornosti na krize.

Nacionalnim planom za uključivanje Roma doprinijet će se realizaciji razvojnog smjera 1. *Održivo gospodarstvo i društvo* putem aktivnosti koje će imati za cilj podići djelotvornost javne uprave i kvalitetu javnih usluga u odnosu na pripadnike romske nacionalne manjine te izgradnju društva zasnovanog na vladavini prava. Također, Nacionalni plan za uključivanje Roma uključivat će aktivnosti temeljene na unaprjeđenju ljudskih potencijala, ulaganjima u pripadnike romske nacionalne manjine, učenju kroz život i za život te uključivanju Roma u svijet rada doprinoseći tako ukupnom uključivanju svih društvenih skupina u Republici Hrvatskoj u svijet rada. Tako se među strateškim projektima Nacionalnog plana za uključivanje Roma nalazi projekt usmjeren unapređenju sudjelovanja pripadnika romske nacionalne manjine u aktivnim politikama zapošljavanja ali i zapošljavanju mladih pripadnika romske nacionalne manjine, no i projekti koji se nastavljaju na aktivnosti prethodnice Nacionalnog plana za uključivanje Roma, prije svega u području obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine. Također, vezano uz podizanje djelotvornosti i kvalitetu javnih usluga u odnosu na pripadnike romske nacionalne manjine, u okviru Nacionalnog plana za uključivanje Roma bit će poduzimane edukativne aktivnosti s čitavim nizom dionika - od predstavnika državne uprave do profesionalaca u javnim službama, kako bi se unaprijedili njihovi kapaciteti za primjenu mehanizama zaštite prava pripadnika romske nacionalne manjine.

Nacionalnim planom za uključivanje Roma potaknut će se aktivnosti usmjerene jačanju zdravlja pripadnika romske nacionalne manjine, podizanju razine društvenih usluga i promicanju društvene uključenosti Roma, kao i borbi protiv siromaštva te stvaranju poticajnog okruženja za romske obitelji čime se izravno doprinosi realizaciji razvojnog smjera 2. *Jačanje otpornosti na krize* točnije realizaciji strateškog cilja „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“. Potonje se posebno ogleda u strateškim projektima pilot centara za rad u romskim zajednicama te projektu usmjerenom unapređenju zdravlja pripadnika romske nacionalne manjine s osobitim naglaskom na reproduktivno zdravlje žena. Predmetni projekti proizlaze kako iz potreba prepoznatih prije Covid-19 pandemije i potresa koji su pogodili Republiku Hrvatsku, tako i iz specifičnih potreba pripadnika romske nacionalne manjine, kao posebno ranjive skupine u kontekstu oba događaja i krize koje ih prati.

Kako je provedbeni period većine nacionalnih akata strateškog planiranja čiji su ciljevi direktno i/ili indirektno povezani s ciljevima Nacionalnog plana za uključivanje Roma, istekao 2020. godine tako je prilikom izrade dokumenta pozornost posvećena njegovom usklađivanju prije svega s Operativnim programima nacionalnih manjina za razdoblje 2021.-2024. i Nacionalnim planom za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2017.-2022. godine. S ciljevima dokumenta u izradi poput Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje 2021.-2027. godine ili Nacionalnog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine ili Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027. godine usklađivanje je počivalo na relevantnim dokumentima EU s pretpostavkom da će nacionalni dokumenti većim dijelom pratiti: Akcijski plan EU za antirasizam u razdoblju od 2020. do 2025.⁸⁹, Strategiju za rodnu ravnopravnost 2020.-2025.⁹⁰, a svakako i Europski stup socijalnih prava⁹¹

Prema mišljenju Uprave za procjenu utjecaja na okoliš i održivo gospodarenje otpadom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja⁹², Nacionalni plan za uključivanje Roma nije iz područja za koje se sukladno članku 63. Zakona o zaštiti okoliša⁹³ provodi postupak strateške procjene te se ne očekuje njegov negativan utjecaj na okoliš.

⁸⁹ https://ec.europa.eu/info/files/union-equality-eu-action-plan-against-racism-2020-2025_hr

⁹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>

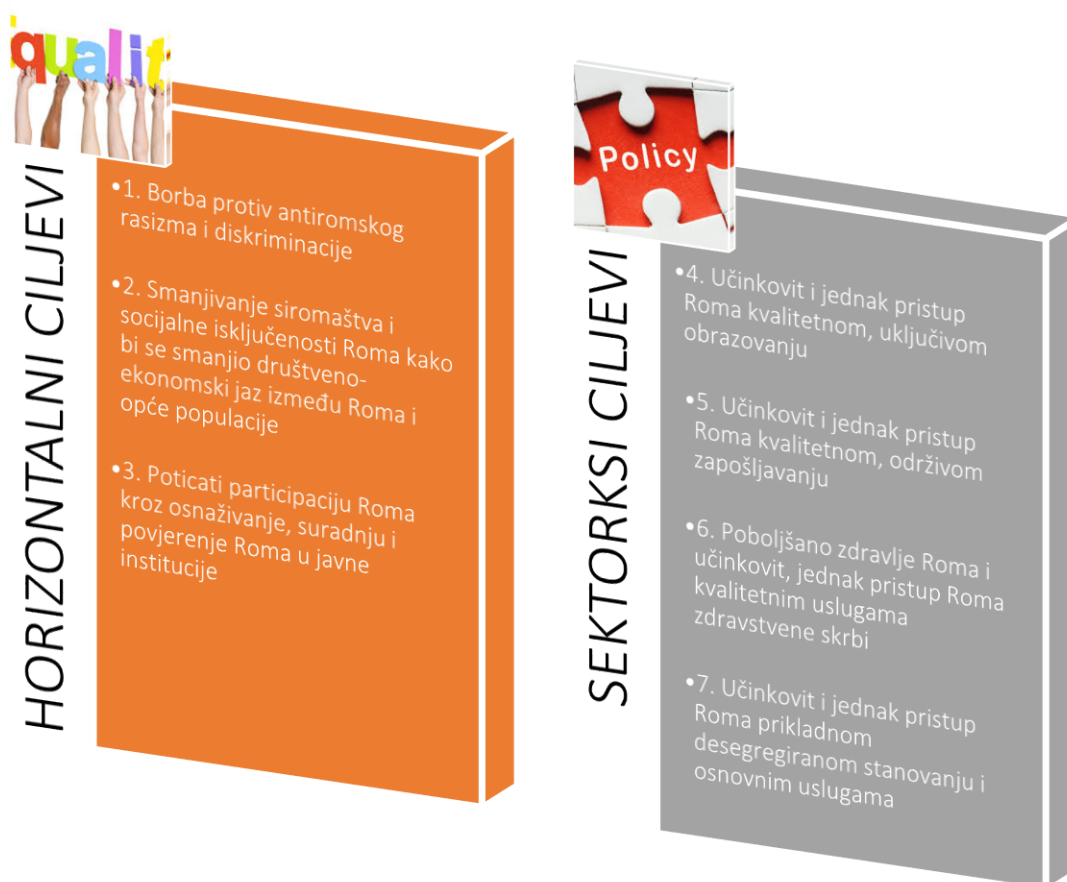
⁹¹ https://ec.europa.eu/info/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

⁹² KLASA: 016-02/20-07/01, URBROJ: 526-20-44, od 30. listopada 2020.

⁹³ Narodne novine, br. 80/13, 153/13, 78/15, 12/18 i 118/18

6. Opis prioriteta javne politike u srednjoročnom razdoblju

U skladu s Prijedlogom Preporuka Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma do 2030. godine⁹⁴, horizontalni ciljevi Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine uključuju područje diskriminacije; siromaštva i socijalne isključenosti te participacije, dok sektorski ciljevi Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine obuhvaćaju područje obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i socijalne skrbi te stanovanja.

⁹⁴ https://ec.europa.eu/info/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en

7. Popis posebnih ciljeva, mjera i ključnih pokazatelja ishoda te aktivnosti koje će biti poduzete u okviru Nacionalnog plana za Rome

Tablica 1.1.: Tablični prikaz mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u horizontalnom cilju borba protiv antiromskog rasizma i diskriminacije

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Borba protiv antiromskog rasizma i diskriminacije	- % Roma koji je jednom ili više puta doživio diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci	- 28.2% Roma izjavljuje da je doživjelo diskriminaciju jednom ili više puta u zadnjih 12 mjeseci diskriminaciju	Smanjivanje broja Roma koji su doživjeli diskriminaciju i zločin iz mržnje
	- % Roma koji je jednom ili više puta doživio diskriminaciju u posljednjih pet godina - % građana RH koji se osjeća neugodno imati Roma za susjeda	- 50% Roma izjavljuje da je doživjelo diskriminaciju jednom ili više puta u posljednjih 5 godina - 33% građana se osjeća neugodno imati Roma za susjeda	Poticanje integrativnih procesa i osnaživanje socijalne kohezije između romskog i većinskog stanovništva

➤ U okviru mjera horizontalnog cilja borba protiv antiromskog rasizma i diskriminacije poduzet će se aktivnosti:

- kojima se pojačava borba protiv izravne ili neizravne diskriminacije, uznemiravanja, stereotipizacije, antiromske retorike, govora mržnje, zločina iz mržnje i nasilja prema Romima, kao i protiv poticanja na nešto od toga, bilo putem interneta ili izvan njega, posebno u kontekstu prenošenja, primjene i provedbe Direktive 2000/43/EZ, Okvirne odluke 2008/913/PUP i Direktive 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća⁹⁵;
- kojima se razvija i promiče sveobuhvatan sustav podrške žrtvama, u skladu s Direktivom 2012/29/EU, i pruža ciljane pomoć Romima koji su žrtve zločina iz mržnje i diskriminacije u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju zločina iz mržnje⁹⁶;
- koje pomažu u borbi protiv višestruke i strukturne⁹⁷ diskriminacije prema Romima, osobito ženama i djeci u romskoj zajednici, Romima koji su pripadnici skupine LGBTI+, Romima s invaliditetom, starijem romskom stanovništvu, Romima koji su bez državljanstva ili onima koji se kreću u EU-u;

⁹⁵Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama) (SL L 95, 15.4.2010., str. 1.).

⁹⁶Narodne novine 43/21

⁹⁷Sistemska ili strukturna diskriminacija je onaj oblik diskriminacije koja se očituje kroz nejednakosti koje proizlaze iz zakonodavstva, politike i prakse, ne namjerom već kao rezultat niza institucionalnih čimbenika u pripremi, provedbi i reviziji zakonodavstva, politike i prakse. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies, Equinet Perspective* (Uključivanje Roma i Putnika: susret novom okviru EU-a, prikupljanje iskustava iz rada tijela za jednakost), Stajalište Europske mreže tijela za jednakost (Equinet), lipanj 2020.

- (d) kojima se podiže svijest o tome da su naponi za suzbijanje diskriminacije međusobno povezani s naporima za suzbijanje antiromizma i socijalne i ekonomske isključenosti te da svi ti naponi služe postizanju dugoročnijeg cilja jednakosti;
- (e) kojima se analizira i prepoznaje fenomen antiromizma te se podiže svijest o njegovu postojanju, oblicima koje može poprimiti kao i njegovim štetnim posljedicama, putem medija, školskog programa ili na druge načine te osposobljavanjem službenika i ostalih dionika da prepoznaju taj problem i porade na rješenjima;
- (f) kojima se promiču multikulturalne aktivnosti i kampanje za podizanje svijesti u školama i drugim obrazovnim institucijama;
- (g) kojima se podiže razina osviještenosti o romskim kulturama, jeziku i povijesti, uključujući sjećanje na Rome žrtve holokausta i postupke pomirenja, među ostalim osiguravanjem odgovarajućeg osposobljavanja za učitelje i izradom odgovarajućeg školskog programa, s obzirom na to da je takva osviještenosti ključna za smanjenje predrasuda i antiromizma, koji su ujedno bitni uzroci diskriminacije;
- (h) kojima se potiču pozitivni govor o Romima i dobri primjeri, načinima koji uključuju potporu susretima među zajednicama i međukulturalnom učenju.

Tablica 1.2.: Tablični prikaz mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u horizontalnom cilju smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije	- stopa rizika od siromaštva Roma i opće populacije - stopa teške materijalne deprivacije Roma i opće populacije - stopa rizika od siromaštva romske djece i djece iz opće populacije - stopa teške materijalne deprivacije romske djece i djece iz opće populacije	- stopa rizika od siromaštva Roma iznosi 93%, stopa siromaštva opće populacije iznosi 19.3% - stopa teške materijalne deprivacije Roma iznosi 76%, stopa teške materijalne deprivacije opće populacije iznosi 8.6% - stopa rizika od siromaštva romske djece iznosi 95% stopa rizika od siromaštva djece iz opće populacije iznosi 19.7% - stopa teške materijalne deprivacije romske djece iznosi 76%, stopa teške materijalne deprivacije djece iz opće populacije iznosi 7.6%	Smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma
			Smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti romske djece
			Unapređenje dostupnosti kvalitetnih socijalnih usluga pripadnicima romske nacionalne manjine

- **U okviru mjera u području smanjivanja siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije, poduzet će se aktivnosti:**
- (a) kojima se povećava i poboljšava usmjeravanje ulaganja u ljudski kapital, razvoj infrastrukture i politike socijalne kohezije;
 - (b) kojima se osigurava pristup odgovarajućim programima socijalne zaštite, potpora dohotku kao i davanja u naravi i pružanje usluga za Rome u nepovoljnom položaju;
 - (c) kojima se objedinjuje potpora dohotku i poticajne mjere za promicanje sudjelovanja na tržištu rada te je potrebno poduzeti mjere za promicanje visoke razine prihvaćanja među potencijalnim primateljima;
 - (d) kojima će se osigurati da se posebna pažnja posveti sprečavanju i suzbijanju siromaštva djece, uključujući poduzimanjem pojačanih nacionalnih mjera koje uzimaju u obzir mehanizme koji produljuju multigeneracijsko siromaštvo i potrebu za pružanjem potpore romskoj djeci i njihovim obiteljima u međusobno povezanim područjima zapošljavanja, socijalnih usluga, obrazovanja i ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, zdravstva, stanovanja i pristupa osnovnim uslugama, prehrani i slobodnim aktivnostima;
 - (e) kojima se podupire financijsku pismenost (za mlađe punoljetne osobe/članove obitelji), uključujući bolje vještine odlučivanja i planiranja kao dio mjera osnaživanja i financijske uključenosti.

Tablica 1.3.: Tablični prikaz mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u horizontalnom cilju poticanje participacije Roma kroz osnaživanje, suradnju i povjerenje Roma u institucije

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Poticati participaciju Roma kroz osnaživanje, suradnju i povjerenje Roma u javne institucije	- % Roma koji je prijavio incident diskriminacije, od onih koji su doživjeli diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci - % Roma koji su, prema samoiskazu, glasali na svim izborima - <i>* indikatori aktivnog građanskog statusa i participacije bit će uključeni po završetku njihova usuglašavanja na razini EU</i>	- 18% Roma u RH, od onih koji su doživjeli incident (diskriminaciju), prijavljuje događaj nadležnim tijelima - 63,7% romske populacije navodi da uvijek ili gotovo uvijek glasa na izborima (lokalnim, parlamentarnim, predsjedničkim)	Osiguravanje preduvjeta za sudjelovanje romskih udruga kao punopravnih članova u nacionalnim odborima za praćenje
			Poticanje povećanja udjela Roma koji podnose pritužbe na diskriminaciju
			Poticanje sudjelovanja Roma, posebno žena i mladih, u društvenom, kulturnom i političkom životu na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i EU razini

U okviru mjera u području poticanja participacije Roma kroz osnaživanje, suradnju i povjerenje Roma u institucije, poduzet će se aktivnosti:

- kojima se podupire njihovo aktivno građanstvo promicanjem socijalnog, ekonomskog, političkog i kulturnog sudjelovanja, posebno žena i mladih u romskoj zajednici; kulturne autonomije, održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture te očuvanja i zaštite svojih kulturnih dobara i tradicije
- kojima se promiče izgradnja kapaciteta romskih organizacija civilnog društva i sposobnost vođenja u romskom civilnom društvu kako bi se romskom stanovništvu omogućilo sudjelovanje u svim fazama političkog ciklusa i u javnom životu općenito;
- kojima se potiče razvoj romskih organizacija mladih i žena i kojima se potiče podizanje razine sudjelovanja žena i mladih u političkom životu na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i EU razini te razina njihova sudjelovanja u javnom životu kao i sposobnosti vođenja, posebno u upravljanju lokalnim poslovima putem vijeća i predstavnika nacionalnih manjina
- kojima se promiče zapošljavanje stručnih djelatnika iz romske zajednice u javnim ustanovama kako bi se poduprlo pružanje dobrih primjera i raznolikosti te osigurala neophodna stručnost i precizna znanja o potrebama u relevantnim javnim politikama;

- (e) kojima se podiže svijest članova marginaliziranih romskih zajednica o ljudskim pravima te pravima i odgovornostima građana;
- (f) pomoću kojih se koordiniraju resursi, mreže i stručna znanja među sektorima kako bi se povećala uključenost mladih Roma u postupke odlučivanja i time ojačala njihova sposobnost vođenja;
- (g) kojima se ostvaruju preduvjeti participacije Roma na teritoriju Republike Hrvatske uključujući i pružanje besplatne pravne pomoći radi stjecanja državljanstva i reguliranja i drugih važnih pitanja.

Tablica 2.1.: Tablični prikaz mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u području obrazovanja Roma

POSEBNI CILJ	POKAZATELJ ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, uključivom obrazovanju	- % romske djece u Međimurskoj županiji koja pohađaju razrede u kojima je većina ili su svi učenici Romi	- 45% romske djece u Međimurju pohađa razrede u kojima je većina ili su svi učenici Romi	Smanjivanje udjela romske djece koja pohađaju obvezni program predškole/ osnovnoškolsko obrazovanje u skupinama u kojima je većina ili su sva djeca Romi
	- obuhvat romske djece i djece iz opće populacije u dobi 3-6 predškolskim odgojem i obrazovanjem	- 23% romske djece u i 83% djece iz opće populacije u dobi 3-6 uključeno je u predškolski odgoj i obrazovanje	Smanjivanje jaza u sudjelovanju u predškolskom odgoju i obrazovanju između romske djece i djece iz opće populacije
	- % mladih Roma u dobi 19-25 koji su završili četverogodišnje ili petogodišnje srednjoškolsko obrazovanje	- 4,4 % mladih Roma u dobi 19-25 završilo je četverogodišnje ili petogodišnje srednjoškolsko obrazovanje	Smanjivanje jaza u dovršetku srednjoškolskog obrazovanja između mladih Roma i mladih iz opće populacije
	- % mladih Roma u dobi 18-24 koji pohađaju visoko obrazovanje	- 2,8% Roma u dobi 18- 24 pohađa fakultet	Povećanje udjela mladih Roma u visokom obrazovanju
	- udio Roma koji sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi	- 4,5% osoba u ukupnoj populaciji Roma sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi	Povećanje udjela odraslih Roma u programima osposobljavanja i usavršavanja

U okviru mjera u području obrazovanja Roma, poduzet će se aktivnosti:

- (a) kojima se sprečava i otklanja bilo koji oblik segregacije u obrazovanju i kojima se prepoznaju i nadoknađuju prošle nepravde;
- (b) kojima se sprečava i otklanja pogrešna dijagnoza koja bi dovela do neprimjerenog uključivanja romskih učenika u obrazovanje za učenike s teškoćama u razvoju i kojima se prepoznaju i nadoknađuju prošle nepravde;
- (c) kojima se promiče razvoj i širenje uključivih metoda poučavanja i učenja i podupire učitelje u rješavanju pitanja raznolikosti u nastavi putem programa stručnog usavršavanja, mentorstva i aktivnosti uzajamnog učenja;
- (d) kojima se potiče djelotvorno sudjelovanje roditelja u obrazovanju romskih učenika i pogoduje stvaranju veza između škola i lokalnih zajednica, uključujući posrednike;
- (e) kojima se podupire sudjelovanje i aktivno uključivanje romskih učenika, zajedno sa svim ostalim učenicima, u svim obrazovnim aktivnostima i procesima;
- (f) pomoću kojih se suzbija školsko nasilništvo i uznemiravanje, na internetu ili izvan njega;
- (g) koje služe za osposobljavanje učitelja i drugog školskog osoblja u području povijesti Roma, romske kulture te metoda prepoznavanja i rješavanja problema diskriminacije i njezinih temeljnih uzroka, uključujući antiromizam i nesvjesnu pristranost, uz podizanje svijesti o važnosti obrazovanja bez diskriminacije i djelotvornom jednakom pristupu redovnom obrazovanju;
- (h) kojima se podupiru nastojanja u osiguravanju da romski učenici steknu vještine u skladu s potrebama tržišta rada.
- (i) pomoću kojih se ulaže u rani i predškolski odgoj i obrazovanje s posebnim naglaskom na rano uključivanje romske djece;
- (j) kojima se osigurava individualizirana potpora i posredovanje kako bi se nadoknadili jezični, kognitivni i obrazovni nedostaci, blisko surađujući s obiteljima romskih učenika i kojima se potiče ponovno uključivanje u obrazovanje i obrazovanje odraslih;
- (k) kojima se podupire suradnja između škola, službi za socijalnu zaštitu i posrednika kako bi se spriječilo napuštanje školovanja;
- (l) pomoću kojih se prepoznaje ranjivost djece roditelja koji su otišli u inozemstvo, kako bi im se pružila prednost u pristupu izvanškolskim programima i individualizirana potpora;
- (m) kojima se povećava socijalna mobilnost Roma pozitivnim djelovanjem, što može uključivati namjenske stipendije u strukovnom, srednjem i visokom obrazovanju te obrazovanju učitelja;
- (n) kojima se osigurava nesmetan prelazak između razina obrazovanja i promiče završetak srednjoškolskog obrazovanja, posebno završetak četverogodišnjih i petogodišnjih srednjoškolskih programa te visokog obrazovanja, među ostalim programima profesionalnog usmjeravanja, savjetovanja, mentorstva i financijske potpore;

- (o) pomoću kojih se smanjuje rano napuštanje školovanja na svim razinama obrazovanja, s posebnim naglaskom na mlade Romkinje;
- (p) kojima se podupire sudjelovanje u neformalnom učenju i izvannastavnim aktivnostima, uključujući aktivnosti za mlade, sportske i kulturne aktivnosti, osobni razvoj (poput aktivnosti učenja stranih jezika), psihološku otpornost i dobrobit (poput pohađanja posebnih programa kojima se potiče psihološka otpornost i dobrobit djeteta – Motessori);
- (r) kojima se za romske učenike i njihove učitelje, posrednike i roditelje promiče stjecanje digitalnih vještina, širokopojasni pristup, odgovarajuća digitalna infrastruktura i osiguravanje nastavnog materijala namijenjenog za učenje na daljinu, kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovanju, a posebno za osobe koje žive u marginaliziranim zajednicama.

Tablica 2.2.: Tablični prikaz mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u području zapošljavanja Roma

POSEBNI CILJ	POKAZATELJ ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, održivom zapošljavanju	- % Roma u dobi 16-65 koji svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ i osoba iz opće populacije	- plaćeni posao ima 18.6% Roma i 71.6% opće populacije	Smanjivanje jaza u zapošljavanju Roma i zapošljavanju opće populacije
	- % Roma u dobi 16-65 koji kao svoj status/aktivnost navode „zaposlen u punom radnom vremenu i osoba opće populacije	- 8,1% Roma i 45,8% opće populacije kao status navode „zaposlen u punom radnom vremenu“ (DZS, 2017.)	Smanjivanje rodnog jaza u zapošljavanju Roma
	- razlika između Roma i Romkinja u radnom statusu	- rodni jaz između Roma i Romkinja u zapošljavanju iznosi 21.4 postotna poena (plaćeni posao ima 29.3% Roma i 7.3% Romkinja)	Smanjivanje jaza između romske NEET populacije i NEET populacije unutar opće populacije mladih
	- % mladih Roma u dobi 15-29 u NEET statusu i mladih iz opće populacije u NEET statusu	- 63,3 % romske mladeži čini NEET skupinu kao i 14.2% mladeži iz opće populacije	
	<i>*indikatori kvalitete zapošljavanja bit će uključeni po</i>		

	<i>završetku njihova usuglašavanja na razini EU</i>		
--	---	--	--

➤ **U okviru mjera u području zapošljavanja Roma poduzet će se aktivnosti:**

- (a) kojima se unapređuje informiranje mladih Roma⁹⁸ kako bi stekli saznanja o dostupnim, po mogućnosti integriranim uslugama zapošljavanja i socijalnim uslugama te kako bi ih se s njima povezalo;
- (b) kojima se zadovoljavaju potrebe mladih nezaposlenih i neaktivnih Roma izradom individualiziranih cjelovitih akcijskih planova u kojima se uzimaju u obzir njihove sklonosti i motivacija, prepreke i vrsta nepovoljnog položaja te razlozi zbog kojih su nezaposleni ili neaktivni;
- (c) kojima se podupiru prvo radno iskustvo, zapošljavanje, naukovanje i razvoj karijere;
- (d) kojima se olakšava prelazak iz obrazovnog sustava na tržište rada putem savjetovanja, mentorstva, pripravnništva, poslovnih inkubatora i dvojnog obrazovanja;
- (e) kojima se podupire pristup osposobljavanju i stjecanje vještina informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) kao i digitalnih vještina među mladim Romima, kako bi ih se bolje pripremilo za potražnju na tržištu rada te kako bi mogli iskoristiti mogućnosti koje u svakodnevnom životu nude postojeći i novi digitalni alati i trendovi;
- (f) kojima se podupire subvencioniranje zapošljavanja i podjela troškova povezana sa zapošljavanjem, osposobljavanje na radnom mjestu, razvoj vještina, stjecanje i unapređivanje stručnih kvalifikacija i ponovno uključivanje u obrazovanje;
- (g) kojima se ciljanom potporom promiče istinski jednak pristup samozapošljavanju i poduzetništvu, uključujući socijalno poduzetništvo;
- (h) kojima se promiče zapošljavanje u javnom i privatnom sektoru putem mjera koje uključuju pozitivno djelovanje i programe potpore za poslodavce;
- (i) kojima se suzbija, smanjuje i otklanja diskriminacija intenzivnijim informiranjem o zapošljavanju i pristupu zapošljavanju bez diskriminacije te osposobljava poslodavce za metode prepoznavanja i rješavanja problema diskriminacije i njezinih temeljnih uzroka, uključujući antiromizam i nesvjesnu pristranost.

⁹⁸U skladu s Komisijinim Prijedlogom preporuka Vijeća „Lakši prelazak u svijet rada – jačanje Garancije za mlade“ [COM\(2020\) 277 final](#), 1.7.2020.

Tablica 2.3.: Tablični prikaz posebnih ciljeva, mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u području zdravlja Roma

POSEBNI CILJ	POKAZATELJ ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Poboljšano zdravlje Roma i učinkovit, jednak pristup Roma kvalitetnim zdravstvenim uslugama	- razlika u očekivanom životnom vijeku između Roma i opće populacije	- razlika u očekivanom životnom vijeku između Roma i opće populacije iznosi 10 godina	Smanjivanje jaza očekivanog životnog vijeka između Roma i opće populacije
	- % Romkinja i žena opće populacije koje su prvo dijete rodile u dobi od 16-20	- 50% Romkinja rodilo je prvo dijete u dobi od 16-20 godina dok u općoj populaciji taj udio iznosi 2,4%)	Ispunjavanje preduvjeta za sustavno praćenje zdravlja romske populacije
	- <i>*indikatori dostupnosti zdravstvenih usluga bit će uključeni po završetku njihova usuglašavanja na razini EU</i>		Unaprjeđenje reproduktivnog zdravlja Romkinja
			Povećanje informiranosti romske populacije o rodno utemeljenom nasilju

➤ U okviru mjera u području zdravlja Roma poduzet će se aktivnosti:

- (a) kojima se promiče i poboljšava pristup:
 - (i) Romkinja zdravstvenim pregledima i pregledima za rano otkrivanje bolesti, prenatalnoj i postnatalnoj skrbi, uslugama savjetovanja i planiranja obitelji te uslugama u području spolnog i reproduktivnog zdravlja koje općenito pružaju nacionalne službe zdravstvene skrbi;
 - (ii) romske djece kvalitetnoj primarnoj skrbi i preventivnim mjerama, kao i programima cijepljenja namijenjenima djeci;
 - (iii) ranjivog romskog stanovništva (starije romsko stanovništvo, Romi s invaliditetom, Romi koji su pripadnici skupine LGBTI+, Romi koji putuju unutar Unije, Romi koji su državljani trećih zemalja i Romi bez državljanstva) kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi;
- (b) kojima se podupire zdravstvene posrednike i podiže svijest Roma o mjerama primarne prevencije, poput promicanja zdravog načina života, sprečavanja zlorabe opojnih sredstava i poboljšanja pristupa uslugama zaštite mentalnog zdravlja;
- (c) kojima se potiče osposobljavanje učitelja i drugog školskog osoblja u području obiteljskog zakona i prepoznavanja nasilja u obitelji, prijavljivanja istog i odnošenja prema žrtvama nasilja u obitelji, uz podizanje svijesti o važnosti prijavljivanja bilo kojeg

oblika nasilja – vezano za podatke o fizičkom, ekonomskom, psihičkom i seksualnom nasilju u obiteljima i partnerskim odnosima

- (d) kojima se sprečava i suzbija diskriminacija Roma, podizanjem svijesti o pružanju zdravstvene skrbi i pristupu zdravstvu bez diskriminacije, osposobljavanjem zdravstvenih djelatnika, studenata medicine i zdravstvenih posrednika za metode prepoznavanja i rješavanja problema diskriminacije i njezinih temeljnih uzroka, uključujući antiromizam i nesvjesnu pristranost;
- (e) kojima se bori protiv digitalne isključenosti Roma u pristupu uslugama zdravstvene skrbi na način koji uključuje premošćivanje jaza u pogledu digitalnih vještina kada je riječ o pristupu podacima o zdravstvenom stanju;
- (f) kojima se sprečavaju i otklanjaju segregirane zdravstvene usluge i osigurava prepoznavanje i nadoknađivanje prošlih nepravdi;
- (g) kojima se promiče pristup Roma studijima u području medicine i podupire zapošljavanje Roma kao zdravstvenih radnika i posrednika, posebno u regijama sa znatnim brojem romskog stanovništva;
- (h) kojima se suzbija i sprečava moguće izbijanje bolesti u marginaliziranim ili udaljenim romskim naseljima;
- (i) kojima se poboljšava pristup uslugama u zajednici i obitelji za osobe s invaliditetom, starije osobe i djecu bez roditeljske skrbi (na primjer, usluge razvoja, socijalno stanovanje, usluge dnevne skrbi za osobe s invaliditetom i mreže udomitelja);
- (j) kojima se sprečava institucionalizacija i podupire prelazak s institucionalne skrbi na obiteljsku skrb i skrb u zajednici, pružanjem potpore obiteljima koje se nalaze u izrazito teškom položaju i osobama s invaliditetom (na primjer, savjetodavne usluge i financijski poticaji, pomoć u hrani, usluge stanovanja uz tuđu pomoć i usluge razvoja);
- (k) kojima se promiče razmjena i prijenos primjera najbolje prakse koji se odnose na javno zdravstvo za Rome upotrebljavajući primjerice okvir javnog zdravstva Komisije i država članica u Upravljačkoj skupini za promicanje zdravlja, sprečavanje bolesti i upravljanje nezaraznim bolestima.

Tablica 2.4.: Tablični prikaz mjera i pokazatelja ishoda te podataka od kojih se mjeri napredak u području stanovanja

POSEBNI CILJ	POKAZATELJ ISHODA	PODACI OD KOJIH SE MJERI NAPREDAK NA RAZINI RH	MJERE
Učinkovit i jednak pristup Roma prikladnom desegregiranom stanovanju i osnovnim uslugama	- % stambeno depriviranih Roma i osoba iz opće populacije	- stambeno deprivirano je 69% Roma i 13.9% osoba u općoj populaciji	Smanjivanje jaza u stambenoj deprivaciji Roma i opće populacije
	- % Roma i osoba iz opće populacije koje žive u prenapučenim prostorima	- 85% Roma i 8.2% osoba u općoj populaciji živi u prenapučenim prostorima;	Smanjivanje jaza u prenapučenosti između Roma i opće populacije
	- % romskog stanovništva priključen na sustav javne vodoopskrbe	- 66% Roma i 86% stanovništva opće populacije priključeno je na sustav javne vodoopskrbe	Smanjivanje okolišnih i infrastrukturnih nejednakosti u romskim zajednicama (lokalitetima) u odnosu na zajednice u kojima živi većinsko stanovništvo
			Osiguravanje pristupa vodi namijenjenoj za ljudsku potrošnju u kućanstvu
		*indikatori: stambena segregacija; pristup osnovnoj infrastrukturi; stanovanje u nelegaliziranim objektima; izloženost okolišnim uvjetima života koji su opasni i povezani s zdravstvenim rizicima - bit će uključeni po završetku njihova usuglašavanja na razini EU	

➤ U okviru mjera u području stanovanja bit će poduzete aktivnosti:

- kojima se osigurava pristup osnovnim uslugama, kao što su voda iz slavine⁹⁹, sigurna i čista voda za piće, odgovarajući sanitarni uvjeti, usluge sakupljanja i gospodarenja otpadom, usluge u području zaštite okoliša, električna energija, plin, prijevoz, financijske usluge i digitalne komunikacije, i fizičkoj infrastrukturi, osiguravajući bez prekida osnovne komunalne usluge, kako u normalnim uvjetima, tako i tijekom pandemija, ekoloških katastrofa i drugih kriza;
- pomoću kojih se može pratiti, otkloniti i spriječiti bilo kakvu prostornu segregaciju i promicati desegregaciju izradom konkretnih planova za rješavanje stambenih pitanja uz uključivanje lokalnih zajednica i pogođenih romskih zajednica (aktivnosti poput izrade

⁹⁹Vidjeti članak 16. zajedno s uvodnom izjavom 31. Prijedloga direktive o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju (preinaka) (ST 606 2020 REV 1).

nacionalnog i/ili lokalnih planova stambenog zbrinjavanja s krajnjim ciljem smanjivanja segregacije);

- (c) kojima se podupiru i jačaju tijela javne vlasti odgovorna za standarde stanovanja, osnovne usluge i zaštitu okoliša, kao i drugi relevantni dionici u tom području, među ostalim osiguravanjem potrebnih ovlasti i resursa za potrebe izrade stambenih planova, praćenje segregacije i provedbu sveobuhvatnih regulatornih mjera ili mjera potpore;
- (d) kojima se sprečavaju prisilne deložacije ranim upozorenjem i posredovanjem, organizira potpora osobama kojima prijeti deložacija i pronalazi odgovarajući alternativni smještaj, stavljajući poseban naglasak na obitelji;
- (e) kojima se poboljšavaju životni uvjeti Roma, sprečava i suzbija štetan učinak na zdravlje zbog izloženosti zagađenju i onečišćenjima;
- (f) kojima se pruža socijalna potpora i pristup glavnim uslugama Romima koji su beskućnici;
- (g) kojima se osigurava jednak pristup socijalnom stanovanju, donošenjem kriterija pristupa koji daju prednost socijalnim potrebama;
- (h) kojima se podržavaju integrirani programi stanogradnje usmjereni na marginalizirane Rome, kombinirajući mikrozajmove za izgradnju i održavanje stambenih jedinica s programima financijske pismenosti i štednje, osposobljavanjem u području građevine i poticajnim mjerama

8. Tablični prikaz posebnih ciljeva i ključnih pokazatelja u odnosu na doprinos Nacionalnoj razvojnoj strategiji 2030

8.1. Tablični prikazi horizontalnih ciljeva i ključnih pokazatelja u odnosu na njihov doprinos strateškim ciljevima Nacionalne razvojne strategije

Tablica 3a.: Prikaz doprinosa horizontalnog cilja - Suzbijanje antiromskog rasizma i diskriminacije

Strateški cilj 5.: „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“

Pokazatelj učinka: Očekivani broj godina zdravog života	Početna vrijednost: 57,5 godina	Ciljna vrijednost 2030.: >64 godine
Pokazatelj učinka: Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Početna vrijednost: 23,3%	Ciljna vrijednost 2030.: <15%
1. Posebni cilj: Borba protiv antiromskog rasizma i diskriminacije		
Pokazatelj ishoda: % Roma koji je jednom ili više puta doživio diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci	Početna vrijednost: 28.2% Roma izjavljuje da je doživjelo diskriminaciju jednom ili više puta u posljednjih 12 mjeseci	Ciljna vrijednost: <13%
Pokazatelj ishoda: % Roma koji je jednom ili više puta doživio diskriminaciju u posljednjih pet godina	Početna vrijednost: 50% Roma izjavljuje da je doživio diskriminaciju jednom ili više puta u posljednjih pet godina	Ciljna vrijednost: <25%
Pokazatelj ishoda: % građana koji se osjeća neugodno imati Roma za susjeda	Početna vrijednost: 33%	Ciljna vrijednost: <30%

Tablica 3b.: Prikaz doprinosa horizontalnog cilja - Smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije

Strateški cilj 5.: „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“

Pokazatelj učinka: Očekivani broj godina zdravog života	Početna vrijednost: 57,5 godina	Ciljna vrijednost 2030.: >64
Pokazatelj učinka: Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Početna vrijednost: 23,3%	Ciljna vrijednost 2030.: <15%
2. Posebni cilj: Smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije		
Pokazatelj ishoda: stopa rizika od siromaštva Roma (kod: 0I.02.3.34)	Početna vrijednost: 93%	Ciljna vrijednost: <48%
Pokazatelj ishoda: stopa rizika od siromaštva romske djece	Početna vrijednost: 95%	Ciljna vrijednost: <50%
Pokazatelj ishoda: stopa teške materijalne deprivacije Roma (kod: II.02.3.17)	Početna vrijednost: 76%	Ciljna vrijednost: <35%
Pokazatelj ishoda: stopa teške materijalne deprivacije romske djece	Početna vrijednost: 76%	Ciljna vrijednost: <17%

Tablica 3c.: Prikaz doprinosa horizontalnog cilja - Poticanje participacije Roma kroz osnaživanje, suradnju i povjerenje Roma u javne institucije

Strateški cilj 5.: „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“

Pokazatelj učinka: Očekivani broj godina zdravog života	Početna vrijednost: 57,5 godina	Ciljna vrijednost 2030.: >64 godine
Pokazatelj učinka: Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Početna vrijednost: 23,3%	Ciljna vrijednost 2030.: <15%
3. Posebni cilj: Poticati participaciju Roma kroz osnaživanje, suradnju i povjerenje Roma u javne institucije		
Pokazatelj ishoda: % Roma koji je prijavio incident diskriminacije, od onih koji su doživjeli diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci	Početna vrijednost: 18%	Ciljna vrijednost: 36%
Pokazatelj ishoda: % Roma koje su, prema samoiskazu, glasali na svim izborima	Početna vrijednost: 63,7%	Ciljna vrijednost: ≤63,7%

8.2.Tablični prikazi sektorskih ciljeva i ključnih pokazatelja u odnosu na njihov doprinos strateškim ciljevima Nacionalne razvojne strategije

Tablica 3d.: Prikaz doprinosa sektorskog cilja - Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, uključivom obrazovanju

Strateški cilj 2.: „Obrazovani i zaposleni ljudi“

Pokazatelj učinka: Obuhvat djece od 4 godine do početka obrazovanja	Početna vrijednost: 83%	Ciljna vrijednost 2030.: 97%
Pokazatelj učinka: Stopa sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom obrazovanju	Početna vrijednost: 3,50%	Ciljna vrijednost 2030.: 10,8%
Pokazatelj učinka: Opća stopa zaposlenosti (20-64)	Početna vrijednost: 66,7%	Ciljna vrijednost 2030.: 75%

4. Posebni cilj: Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, uključivom obrazovanju

Pokazatelj ishoda: % romske djece u Međimurskoj županiji koja pohađaju razrede u kojima je većina ili su svi učenici Romi	Početna vrijednost: 45%	Ciljna vrijednost: ≤20%
Pokazatelj ishoda: obuhvat romske djece (3-6) predškolskim odgojem i obrazovanjem (kod: OI.02.2.11)	Početna vrijednost: 23%	Ciljna vrijednost: 54%
Pokazatelj ishoda: % mladih Roma (19-25) koji su završili četverogodišnje (i/ili petogodišnje) srednjoškolsko obrazovanje (kod: OI.02.2.22)	Početna vrijednost: 4,4 %	Ciljna vrijednost: ≥10%
Pokazatelj ishoda: % mladih Roma (18-24) koji pohađaju visoko obrazovanje (kod: OI.02.2.17)	Početna vrijednost: 2,8%	Ciljna vrijednost: ≥5%
Pokazatelj ishoda: udio romske populacije (u populaciji Roma) koji sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi (kod: OI.02.2.04)	Početna vrijednost: 4,5 %	Ciljna vrijednost: 20%

Tablica 3e.: Prikaz doprinosa sektorskog cilja - Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom i održivom zapošljavanju

Strateški cilj 2.: „Obrazovani i zaposleni ljudi“

Pokazatelj učinka: Obuhvat djece od 4 godine do početka obrazovanja	Početna vrijednost: 83%	Ciljna vrijednost 2030.: 97%
Pokazatelj učinka: Stopa sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom obrazovanju	Početna vrijednost: 3,50%	Ciljna vrijednost 2030.: 10,8
Pokazatelj učinka: Opća stopa zaposlenosti (20-64)	Početna vrijednost: 66,7%	Ciljna vrijednost 2030.: 75%

5. Posebni cilj: Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, održivom zapošljavanju

Pokazatelj ishoda: % Roma (16-65) koje svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni posao na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, sezonske, povremene i privremene poslove u posljednjih tjedan dana) (kod: II.02.13.09)	Početna vrijednost: 18,3%	Ciljna vrijednost: 60%
Pokazatelj ishoda: % Roma koji kao svoj status/aktivnost navode „zaposlen“ u punom radnom vremenu (kod: II.02.13.09)	Početna vrijednost: 8,1%	Ciljna vrijednost: 28%
Pokazatelj ishoda: razlika u postotnim poenima između Roma i Romkinja u zapošljavanju (status/aktivnost zaposlena uključujući puno radno vrijeme, pola radnog vremena, sezonske, povremene i privremene poslove u posljednjih tjedan dana) (kod: OI.02.3.21)	Početna vrijednost: 21,4	Ciljna vrijednost: 10,7
Pokazatelj ishoda: % mladih Roma (16-24) u NEET statusu (kod: OI.02.3.32)	Početna vrijednost: 63,3%	Ciljna vrijednost: ≤38%

Tablica 3f.: Prikaz doprinosa sektorskog cilja - Poboljšano zdravlje Roma i učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnim uslugama zdravstvene skrbi

Strateški cilj 5.: „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“

Pokazatelj učinka: Očekivani broj godina zdravog života	Početna vrijednost: 57,5 godina	Ciljna vrijednost 2030.: >64
Pokazatelj učinka: Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Početna vrijednost: 23,3%	Ciljna vrijednost 2030.: <15%
6. Posebni cilj: Poboljšano zdravlje Roma i učinkovit, jednak pristup Roma kvalitetnim uslugama zdravstvene skrbi		
Pokazatelj ishoda: razlika u očekivanom trajanju životnog vijeka između Roma i opće populacije (kod: II.02.5.06)	Početna vrijednost: 10 godina	Ciljna vrijednost: 5 godina
Pokazatelj ishoda: % žena u populaciji Romkinja koje su prvo dijete rodile u dobi od 16-20	Početna vrijednost: 50%	Ciljna vrijednost: 20%

Tablica 3g.: Prikaz doprinosa sektorskog cilja – Učinkovit i jednak pristup Roma prikladnom, desegregiranom stanovanju

Strateški cilj 5.: „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“

Pokazatelj učinka: Očekivani broj godina zdravog života	Početna vrijednost: 57,5 godina	Ciljna vrijednost 2030.: >64 godine
Pokazatelj učinka: Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	Početna vrijednost: 23,3%	Ciljna vrijednost 2030.: <15%
7. Posebni cilj: Učinkovit i jednak pristup Roma prikladnom, desegregiranom stanovanju i osnovnim uslugama		
Pokazatelj ishoda: % stambeno depriviranih Roma (kod: OI.02.5.27)	Početna vrijednost: 69%	Ciljna vrijednost: ≤46%
Pokazatelj ishoda: % Roma koji žive u prenapučenim prostorima (kod: OI.02.5.40)	Početna vrijednost: 85%	Ciljna vrijednost: ≤48%
Pokazatelj ishoda: % romskog stanovništva priključen na sustav javne vodoopskrbe (kod: OI.02.5.30)	Početna vrijednost: 66%	Ciljna vrijednost: 95%

9. Terminski plan provedbe projekata od strateškog značaja

Terminski plan provedbe projekata od strateškog značaja
<u>Projekt: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma, komponenta I i II - JUPI I, II</u> Posebni cilj: Borba protiv diskriminacije i antiromskog rasizma, Mjere: ▪ Smanjivanje broja Roma koji su doživjeli diskriminaciju i zločin iz mržnje ▪ Poticanje integrativnih procesa i osnaživanje socijalne kohezije između romskog i većinskog stanovništva Razdoblje provedbe: 2023.-2028.; ukupno procijenjena vrijednost: 29.000.000,00 kn; planirani izvor financiranja: ESF + Ključne točke: 2021. – završetak pripremne faze JUPI I 2022. – ugovaranje JUPI I 2023.-2025. provedba JUPI I 2026. – završetak JUPI I 2022. – završetak pripremne faze JUPI II 2023. – 2026. provedba JUPI II 2027. – završetak JUPI II <u>Projekt: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma - Pilot projekt pružanja usluga u zajednici</u> Posebni cilj: Smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije Mjera: ▪ Unapređenje dostupnosti kvalitetnih socijalnih usluga pripadnicima romske nacionalne manjine Razdoblje provedbe: 2024.-2028.; ukupno procijenjena vrijednost: 30.000.000,00 kn; planirani izvor financiranja: ESF + Ključne točke: 2022. – završetak pripremne faze 2023. – 2025. provedba 2026. – evaluacija 2026. – 2027. provedba 2027. – završetak 4 godišnjeg ciklusa provedbe <u>Projekt: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma putem obrazovanja – JUPI O</u> Posebni cilj: Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, uključivom obrazovanju Mjere: ▪ Smanjivanje jaza u sudjelovanju u predškolskom odgoju i obrazovanju između romske djece i djece iz opće populacije

- Smanjivanje jaza u dovršetku srednjoškolskog obrazovanja između mladih Roma i mladih iz opće populacije
- Povećanje udjela mladih Roma u visokom obrazovanju

Razdoblje provedbe: 2022.-2026.; ukupno procijenjena vrijednost: 8.000.000,00 kn; planirani izvor financiranja: ESF +

Ključne točke: 2021. – završetak pripremne faze

2022. – 2025. provedba

2026. – završetak projekta

Projekt: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma putem zapošljavanja – JUPI ZA

Posebni cilj: Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, održivom zapošljavanju

Mjere:

- Smanjivanje jaza u zapošljavanju Roma i zapošljavanju opće populacije
- Smanjivanje jaza između romske NEET populacije i NEET populacije unutar opće populacije mladih

Razdoblje provedbe: 2024.-2028.; ukupno procijenjena vrijednost: 11.000.000,00 kn; planirani izvor financiranja: ESF +

Ključne točke: 2023. – završetak pripremne faze

2024. – 2027. provedba

2027. – vanjska evaluacija

Projekt: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma putem brige o zdravlju– JUPI ZDRAV

Posebni cilj: Poboljšano zdravlje Roma i učinkovit, jednak pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama

Mjere:

- Ispunjavanje preduvjeta za sustavno praćenje zdravlja romske populacije
- Unapređenje reproduktivnog zdravlja Romkinja
- Povećanje informiranosti romske populacije o rodno utemeljenom nasilju

Razdoblje provedbe: 2023.-2027.; ukupno procijenjena vrijednost: 7.500.000,00 kn; planirani izvor financiranja: ESF +

Ključne točke: 2022. – završetak pripremne faze

2023. – 2026. provedba

2027. – završetak projekta

Posebni cilj 1 (PC1): Borba protiv antiromskog rasizma i diskriminacije
Projekt od strateškog značaja 1: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma, komponenta I – JUPI I Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma, komponenta II – JUPI II
<u>Mjere:</u> ▪ Smanjivanje broja Roma koji su doživjeli diskriminaciju i zločin iz mržnje ▪ Poticanje integrativnih procesa i osnaživanje socijalne kohezije između romskog i većinskog stanovništva Kratki opis <u>projekta</u>: Komponenta I – otvoreni poziv financiran sredstvima ESF+ fonda usmjeren jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i organizacijama civilnog društva kojim će se financijski podržati: a) aktivnosti koje naglašavaju integraciju (poput provedbe kreativnih, sportskih i edukativnih aktivnosti (uključujući i aktivnosti jačanja osobnih vještina poput učenja stranih jezika, informatičke, financijske, građanske pismenosti i sl.), opremu, materijal i ljudske resurse potrebne za provedbu navedenih aktivnosti uz uvjet da se iste provedbe u integriranim odraslim i/ili dječjim skupinama, aktivnosti poput zimskih i ljetnih integriranih kampova za djecu; aktivnosti podrške romskim učenicima (programi vršnjačkog i drugog mentorstva/tutorstva); b) aktivnosti kojima se pojačava borba protiv izravne i neizravne diskriminacije, uznemiravanja, stereotipizacije, antiromske retorike, govora mržnje i nasilja prema Romima kao i protiv poticanja na nešto od toga bilo putem interneta ili izvan njega uključujući i aktivnosti usmjerene borbi protiv romskog rasizma u školama; c) aktivnosti kojima se podiže razina svijesti o romskoj kulturi, jeziku i povijesti uključujući sjećanje na Rome žrtve holokausta na regionalnoj i lokalnoj razini; d) aktivnosti kojima se promiču multikulturalne aktivnosti i kampanje za podizanje svijesti na regionalnoj i lokalnoj razini; e) aktivnosti kojima se pruža besplatna pravna pomoć pripadnicima romske nacionalne manjine (žrtvama diskriminacije i/ili zločina iz mržnje, osobama koje imaju neregulirani pravni status i sl.) Komponenta II – izravna dodjela Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina financirana sredstvima ESF+ fonda koja uključuje: aktivnosti: a) povezane s ciljem osvještavanja položaja Roma u RH te medijske slike o pripadnicima romske nacionalne manjine (kvalitativna analiza izvještavanja o pripadnicima romske nacionalne manjine u medijima s naglaskom na izvještavanje o maloljetnicima i žrtvama, uključujući i žrtve govora ili zločina iz mržnje; nacionalna konferencija i regionalne diskusije s predstavnicima medija, izrada i diseminacija informativnih materijala za pripadnike romske nacionalne manjine o njihovim pravima kao subjektima izvještavanja; nacionalni natječaj za osnovne i srednje škole na temu života pripadnika romske nacionalne manjine i sl.); b) povezane s podrškom provedbi NPUR-a i praćenjem provedbe NPUR-a (regionalne i lokalne aktivnosti koordinativnog tijela kojima se informira javnost o aktivnostima NPUR-a, regionalni sastanci Povjerenstva i Radne skupine Povjerenstva za praćenje provedbe NPURa, jačanje kapaciteta tijela državne uprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za provedbu NPUR-a, ponovljeno istraživanje baznih podataka (srednjoročna evaluacija) i druge istraživačke aktivnosti povezane s provedbom NPURa, nacionalne i regionalne aktivnosti prezentacije nalaza istraživanja i pripreme novog provedbenog dokumenta i sl.) Pri provedbi projektnih aktivnosti posebna pažnja bit će posvećena regionalnim razlikama iskazanim u analitičkom tekstu NPURa.

Indikativni datum početka provedbe: 30. siječanj 2023.	Indikativni datum završetka provedbe: 31. prosinac 2026. – JUPI I; 31. prosinac 2027. - JUPI II
Ključna točka ostvarenja 1: 2022. – ugovaranje JUPI I 2022. – završetak pripremne faze JUPI II	Ključna točka ostvarenja 2: 2023.- početak provedbe na terenu
Ključna točka ostvarenja 3: 2026. – završetak provedbe JUPI I	Ključna točka ostvarenja 4: 2027. – završetak provedbe JUPI II
Ukupna procijenjena vrijednost projekta: Komponenta I: 21.000.000,00 kn; Komponenta II: 8.000.000,00 kn	
Planirani izvor financiranja: ESF+ 24.650.000,00 kn / nacionalni proračun 4.350.000,00 kn	
Posebni cilj 2 (PC 2): Suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma kako bi se smanjio društveno-ekonomski jaz između Roma i opće populacije	
Projekt od strateškog značaja 2: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma: Pilot projekt pružanja usluga u zajednici – JUPI PILOT	
<u>Mjera:</u> Unapređenje dostupnosti kvalitetnih socijalnih usluga u lokalnoj zajednici (lokalitetu) <u>Kratki opis projekta:</u> Pilot projekt kojim se osigurava uspostava 3 funkcionalna centra za rad u lokalnim zajednicama (lokalitetima) u kojima živi većinsko romsko stanovništvo. Svrha centara bit će rad na osnaživanju stanovništva lokaliteta uključujući i savjetodavni rad te aktivnosti povezane s jačanjem osobnih vještina romskog stanovništva; rad na rješavanju problema u romskoj zajednici te osiguravanje pravodobne i funkcionalne komunikacije potreba stanovništva lokaliteta ključnim dionicima šire lokalne zajednice (jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, javnih ustanova i sl.) u rješavanju lokalnih poteškoća; rad na unapređenju odnosa između romskog i većinskog stanovništva u široj zajednici. Kako bi se omogućila usporedba i praćenje rada pilotiranih centara, osnovni program i metode rada centara bit će izrađene po uzoru na tzv. community ili youth centre u razvijenim zemljama EU (poput npr. Nizozemske) ili Ujedinjenog Kraljevstva. Program će biti recenziran od strane akademske zajednice dok će 25% alociranih godišnjih programskih sredstava biti moguće rasporediti u skladu s prepoznatim specifičnim potrebama lokaliteta na kojem se centar nalazi. Pored navedenog, program rada centara bit će planiran i na način da osigurava održivost aktivnosti projekta „Testiranje Jamstva za djecu“ kojeg na operativnoj razini provodi UNICEF u suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te drugim nadležnim tijelima, ali i na način koji osigurava komplementarnost postojećim socijalnim uslugama u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Timovi centara u zajednici blisko će surađivati s timovima postojećih pružatelja socijalnih usluga: CZSS i/ili obiteljskih centara. Centri za rad u zajednici bit će uspostavljeni u suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave na tri lokaliteta u RH na kojima postoji infrastruktura koja omogućuje provedbu navedenih aktivnosti na lokalitetu i/ili u njegovoj	

neposrednoj blizini. Dva od tri lokaliteta planirana su na području Međimurske županije, dok će se prilikom odabira treće lokacije, pored kriterija infrastrukturne dostupnosti, voditi računa i o regionalnim razlikama tj. razlikama lokaliteta u odnosu na odabrane na području Međimurske županije.	
Indikativni datum početka provedbe: 01. svibanj 2023.	Indikativni datum završetka provedbe: 31. prosinca 2027.
Ključna točka ostvarenja 1: IV kvartal 2022. - završetak pripremne faze (definirane JLPRS kojima će biti usmjeren otvoreni poziv, izrađen program rada i ustrojstvo centara, izrađena dokumentacija otvorenog poziva, objavljen otvoreni poziv)	Ključna točka ostvarenja 2: II kvartal 2023. –potpisivanje ugovora i početak rada centara
Ključna točka ostvarenja 3: 2026. – srednjoročna evaluacija rada centara	Ključna točka ostvarenja 4: 2027. – završetak 4-godišnjeg ciklusa provedbe
Ukupna procijenjena vrijednost projekta: 30.000.000,00 kn	
Planirani izvor financiranja: ESF+ 28.500.000,00 kn / nacionalni proračun 1.500.000,00 kn	
Posebni cilj 4 (PC 4): Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, uključivom obrazovanju	
Projekt od strateškog značaja 3: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma putem obrazovanja – JUPI O	
<u>Mjere:</u> a) Smanjivanje jaza u sudjelovanju u predškolskom odgoju i obrazovanju između romske djece i djece iz opće populacije b) Smanjivanje jaza u dovršetku srednjoškolskog obrazovanja između mladih Roma i mladih iz opće populacije c) Povećanje udjela mladih Roma u visokom obrazovanju <u>Kratki opis projekta:</u> Ključne aktivnosti projekta uključuju nastavak nacionalne kampanje „Pokreni kotač znanja“ koja pored osvještavanja široke i profesionalne javnosti o važnosti obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine ima za cilj i potaknuti značajnije sudjelovanje pripadnika romske nacionalne manjine u predškolskom odgoju i obrazovanju te u srednjoškolskom i visokom obrazovanju, i to putem kako medijske kampanje tako i motivacijskih radionica s roditeljima i djecom, ali i natječaja za najbolje romske učenike. Kampanja uključuje i regionalne edukacije romskih pomagača kao i nacionalne stručne skupove koji imaju za cilj unaprijediti razumijevanje dionika o faktorima koji doprinose pozitivnim ishodima u obrazovanju, ali i promoviranje postojećih pozitivnih praksi uključivog obrazovanja na nacionalnoj i EU razini. Također, projektne će aktivnosti uključivati i istraživačke aktivnosti povezane s detaljnijim ispitivanjem praksi u obrazovanju uključujući i učinke učenja na daljinu na obrazovne i odgojne ishode romske djece tijekom COVID-19 pandemije, kao i edukativne i izdavačke aktivnosti usmjerene jačanju kapaciteta profesionalaca za integrativan rad u sustavu obrazovanja. Prilikom provedbe regionalnih aktivnosti, bilo da je riječ o romskoj ili većinskog populaciji kao ključan kriterij će se uzimati regionalni nalazi u području obrazovanja izloženi u analitičkom dijelu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, ali i regionalna distribucija ukupnih aktivnosti kako bi se postigla relativna razmjernost intervencija na potrebitim područjima/lokalitetima.	

Indikativni datum početka provedbe: 01. ožujak 2022.	Indikativni datum završetka provedbe: 31. ožujak 2026.
Ključna točka ostvarenja 1: 2021. – završetak pripremne faze (izrađen i prihvaćen sažetak operacija)	Ključna točka ostvarenja 2: 2022. – 2025. provedba
Ključna točka ostvarenja 3: 2026. – završetak projekta	
Ukupna procijenjena vrijednost projekta: 8.000.000,00 kn	
Planirani izvor financiranja: ESF+7.800.000,00 kn / nacionalni proračun 1.200.000,00 kn	
Posebni cilj 5 (PC 5): Učinkovit i jednak pristup Roma kvalitetnom, održivom zapošljavanju	
Projekt od strateškog značaja 4: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma putem zapošljavanja – JUPI ZA	
<u>Mjere:</u> ▪ Smanjivanje jaza u zapošljavanju Roma i zapošljavanju opće populacije ▪ Smanjivanje jaza između romske NEET populacije i NEET populacije unutar opće populacije mladih <u>Kratki opis projekta:</u> Ključne aktivnosti usmjerene mladima iz NEET skupine obuhvaćaju plaćeno jednogodišnje osposobljavanje na radnom mjestu. Projektne aktivnosti šire su od navedenog i uključuju: terenski tzv. outreach rad s mladima, edukativne aktivnosti kao i osiguravanje vršnjačkog i stručnog mentorstva mladima. Također, uključuju provedbu nacionalne kampanje usmjerene poslodavcima i individualni rad s poslodavcima na programu osposobljavanja za mlade osobe kao i kontinuiranu koordinaciju i evaluaciju projektnih aktivnosti. Aktivnosti usmjerene ostatku romske populacije uključuju informativne interaktivne radionice u romskim zajednicama, terenski rad kao i višekratne radionice usmjerene razvoju osnovnih vještina s posebnim naglaskom na rad s mladima i ženama. Podršku provedbi projekta Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina pružit će Hrvatski zavod za zapošljavanje. Pri provedbi projektnih aktivnosti vodit će se računa o regionalnim razlikama iskazanim u analitičkom dijelu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, uz uvažavanje i drugih relevantnih kriterija poput dostupnosti/raspoloživosti poslodavaca.	
Indikativni datum početka provedbe: 15. siječanj 2024.	Indikativni datum završetka provedbe: 31. prosinac 2028.
Ključna točka ostvarenja 1: 2023. – završetak pripremne faze (izrađen i prihvaćen sažetak operacija za paket mjera usmjeren zapošljavanju pripadnika romske nacionalne manjine)	Ključna točka ostvarenja 2: 2024. – početak provedbe projektnih aktivnosti
Ključna točka ostvarenja 3: 2025.-2027. provedba programa osposobljavanja mladih i aktivnosti usmjerenih ostatku romske populacije	Ključna točka ostvarenja 4.: 2027. –vanjska evaluacija

Ukupna procijenjena vrijednost projekta: 11.000.000,00 kn	
Planirani izvor financiranja: ESF+ 9.350.000,00 kn / 1.650.000,00 kn nacionalni proračun	
Posebni cilj 6 (PC 6): Poboljšano zdravlje Roma i učinkovit, jednak pristup Roma kvalitetnim uslugama zdravstvene skrbi	
Projekt od strateškog značaja 5: Jednakost, uključivanje, participacija i integracija Roma putem brige o zdravlju – JUPI ZDRAV	
<u>Mjere:</u> ▪ Ispunjavanje preduvjeta za sustavno praćenje zdravlja romske populacije ▪ Unapređenje reproduktivnog zdravlja Romkinja ▪ Povećanje informiranosti romske populacije o rodno utemeljenom nasilju <u>Kratki opis projekta:</u> Izravna dodjela Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina financirana sredstvima ESF+ fonda koja uključuje: a) reprezentativno istraživanje zdravstvene slike pripadnika romske nacionalne manjine usporedivo s pokazateljima opće populacije (provedba istraživanja, obrada i analiza podataka, izrada znanstveno-istraživačke publikacije, prezentaciju nalaza istraživanja te javnu diskusiju o nalazima istraživanja); b) regionalne i lokalne edukativne aktivnosti, aktivnosti povećanja razine svijesti i druge aktivnosti (poput osiguravanja preventivnih pregleda) usmjerene pripadnicima romske nacionalne manjine s ciljem prevencije negativnih zdravstvenih ishoda s posebnim naglaskom na reproduktivno zdravlje žena i djevojaka uključujući i edukativne aktivnosti na temu rodno-utemeljenog nasilja usmjerene čitavoj populaciji; c) regionalne edukativne aktivnosti na temu suzbijanja diskriminacije u pristupu zdravstvenim uslugama usmjerene zdravstvenim djelatnicima; d) aktivnosti povezane s praćenjem provedbe NPUR-a u području zdravlja i dostupnosti zdravstvenih usluga pripadnicima romske nacionalne manjine. Pri provedbi regionalnih i lokalnih edukativnih aktivnosti vodit će se računa o regionalnim nalazima rezultata baznog istraživanja, poput najvećeg broja zabilježenih induciranih pobačaja, učestalosti rodno-uvjetovanog nasilja i sl.	
Datum početka provedbe: 1. ožujak 2023.	Datum završetka provedbe: 31. prosinac 2026.
Ključna točka ostvarenja 1: 2023. – završetak pripremne faze	Ključna točka ostvarenja 2: 2024. – početak provedbe
Ključna točka ostvarenja 3: 2027. završetak provedbe	Ključna točka ostvarenja 4:
Ukupna procijenjena vrijednost projekta: 7.500.000,00 kn	
Planirani izvor financiranja: ESF+6.375.000,00 kn / nacionalni proračun 1.125.000,00 kn	

10. Indikativni financijski plan

Indikativni financijski plan									
STRATEŠKI CILJ NRS:	„Zdrav, aktivan i kvalitetan život“								
POKAZATELJI UČINKA	Očekivani broj godina zdravog života Ukupna stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti								
POSEBNI CILJEVI NPUR-a	POKAZATELJI ISHODA NPUR-a	FINAN. PLAN 2021. (kn)	FINAN. PLAN 2022. (kn)	FINAN. PLAN 2023. (kn)	FINAN. PLAN 2024. (kn)	FINAN. PLAN 2025. (kn)	FINAN. PLAN 2026. (kn)	FINAN. PLAN 2027. (kn)	UKUPNA ALOKACIJA ZA PROVEDBU POSEBNOG CILJA (kn)
BORBA PROTIV ANTIROMSKOG RASIZMA I DISKRIMINACIJE	- % Roma koji je jednom ili više puta doživio diskriminaciju u zadnjih 12 mjeseci -% Roma koji je jednom ili više puta doživio diskriminaciju u zadnjih pet godina - % građana koji se osjećaju neugodno imati Roma za susjeda	96.000,00	96.000,00	9.696.000,00	7.796.000,00	6.096.000,00	5.296.000,00	596.000,00	29.672.000,00
SMANJIVANJE SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI ROMA KAKO BI SE SMANJIO DRUŠTVENO-EKONOMSKI JAZ IZMEĐU ROMA I OPĆE POPULACIJE	- stopa rizika od siromaštva Roma - stopa rizika od siromaštva romske djece - stopa teške materijalne deprivacije - stopa teške materijalne deprivacije romske djece	3.707.118,00	3.250.000,00	4.500.000,00	6.300.000,00	6.400.000,00	6.300.000,00	6.500.000,00	36.957.118,00

POTICATI PARTICIPACIJU ROMA KROZ OSNAŽIVANJE, SURADNJU I POVJERENJE ROMA U JAVNE INSTITUCIJE	- % Roma koji je prijavio incident diskriminacije od onih koji su doživjeli diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci -% osoba koje su, prema samoiskazu, glasale na svim izborima	4.309.042,00	2.738.836,00	1.600.000,00	1.600.000,00	1.600.000,00	1.600.000,00	1.600.000,00	15.047.878,00
POBOLJŠANO ZDRAVLJE ROMA I UČINKOVIT, JEDNAK PRISTUP ROMA KVALITETNIM USLUGAMA ZDRAVSTVENE SKRBI	- jaz u očekivanom trajanju životnog vijeka između Roma i opće populacije - % Romkinja koje su prvo dijete rodile u dobi od 16-20	0,00	0,00	1.500.000,00	2.500.000,00	2.000.000,00	1.500.000,00	0	7.500.000,00
UČINKOVIT I JEDNAK PRISTUP ROMA PRIKLADNOM, DESEGREGIRANOM STANOVANJU	-% stambeno depriviranih Roma - % Roma koji živi u prenapučenim prostorima - % romskog stanovništva priključen na sustav javne vodoopskrbe	4.900.000,00	4.900.000,00	3.500.000,00	3.500.000,00	3.500.000,00	3.500.000,00	3.500.000,00	27.300.000,00
INDIKATIVNA ALOKACIJA TDU ZA PROVEDBU NP / OSTVARIVANJE STRATEŠKOG CILJA PO GODINAMA		13.012.160,00	10.984.836,00	20.796.000,00	21.696.000,00	19.596.000,00	18.196.000,00	12.196.000,00	116.476.996,00
PLANIRANI IZVORI FINANIRANJA	DRŽAVNI PRORAČUN	8.652.349,00	8.199.513,00	7.086.000,00	7.041.000,00	6.716.000,00	6.516.000,00	5.596.000,00	49.806.862,00
	FONDOVI EU / ZAJMOVI / POMOĆI / OSTALO	4.359.811,00	2.785.323,00	13.710.000,00	14.655.000,00	12.880.000,00	11.680.000,00	6.600.000,00	66.670.134,00

Indikativni financijski plan									
STRATEŠKI CILJ NRS:	„Obrazovani i zaposleni ljudi“								
POKAZATELJI UČINKA	Obuhvat djece od 4 godine do početka obrazovanja Opća stopa zaposlenosti (20-64)								
POSEBNI CILJEVI NPUR-a	POKAZATELJI ISHODA NPUR-a	FINAN. PLAN 2021. (kn)	FINAN. PLAN 2022. (kn)	FINAN. PLAN 2023. (kn)	FINAN. PLAN 2024. (kn)	FINAN. PLAN 2025. (kn)	FINAN. PLAN 2026. (kn)	FINAN. PLAN 2027. (kn)	UKUPNA ALOKACIJA ZA PROVEDBU POSEBNOG CILJA (kn)
UČINKOVIT I JEDNAK PRISTUP ROMA KVALITETNOM, UKLJUČIVOM OBRAZOVANJU	-% romske djece koja pohađaju razrede u kojima je većina ili su svi učenici Romi u Međimurju - obuhvat romske djece (3-6) predškolskim odgojem i obrazovanjem; - % mladih Roma koji ima završenu srednju školu - % mladih Roma (19-25) koji su završili četverogodišnje ili petogodišnje srednjoškolsko obrazovanje - % mladih Roma (18-24) koji pohađaju visoko obrazovanje - udio romske populacije (u populaciji Roma) koji sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi	13.837.545,00	14.550.632,00	15.000.000,00	15.000.000,00	15.000.000,00	13.400.000,00	13.000.000,00	99.788.177,00

UČINKOVIT I JEDNAK PRISTUP ROMA KVALITETNOM, ODRŽIVOM ZAPOSŁJAVANJU	- % Roma (16-65) koji svoj radni status definiraju kao zaposlen/plaćeni rad (uključujući puno radno vrijeme, pola radnog vremena, sezonske, povremene i privremene poslove u posljednjih tjedan dana) - % Roma (16-65) koji kao svoj status/aktivnost navode „zaposlen“ u punom radnom vremenu - razlika između Roma i Romkinja u zapošljavanju (uključujući puno radno vrijeme, pola radnog vremena, sezonske, povremene i privremene poslove u posljednjih tjedan dana) - % mladih Roma (16-24) u NEET statusu	1.122.000, 00	1.122.000, 00	1.122.000,00	3.822.000,00	3.822.000,00	3.822.000,00	4.022.000, 00	18.854.000,00
INDIKATIVNA ALOKACIJA TDU ZA PROVEDBU NP / OSTVARIVANJE STRATEŠKOG CILJA PO GODINAMA		14.959.545 ,00	15.672.632 ,00	16.122.000	18.822.000,0 0	18.622.000,0 0	17.222.000,0 0	17.022.000 ,00	118.642.177,00
PLANIRANI IZVORI FINANIRANJA	DRŽAVNI PRORAČUN	13.914.43 2,00	14.021.395 ,00	14.422.000,0 0	14.827.000,0 0	14.827.000,0 0	14.587.000,0 0	14.557.000 ,00	101.155.827,00
	FONDOVI EU / ZAJMOVI / POMOĆI / OSTALO	1.045.113, 00	1.651.237, 00	1.700.000,00	3.995.000,00	3.995.000,00	2.635.000,00	2.465.000, 00	17.486.350,00

11. Okvir za praćenje i vrednovanje

O provedbi na godišnjoj razini, putem Izvješća o provedbi operativnih dokumenata Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma 2021.-2022.; Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma 2023.-2025.; Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma 2026.-2027.). Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina izvještavat će Koordinacijsko tijelo za sustav strateškoga planiranja i upravljanja razvojem RH. Navedena obveza proizlazi iz članka 15 Zakona o sustavu strateškoga planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) i članka 10. Pravilnika o rokovima i postupcima praćenja i izvještavanja o provedbi akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 6/19).

U okviru spomenutih zakonskih obveza, završnoj fazi izrade Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine planirana je provedba tzv. prethodnog vrednovanja kako bi se osiguralo neovisno stručno mišljenje da je Nacionalni plan za uključivanje Roma, u što je moguće većoj mjeri relevantan i koherentan. Tako je u periodu od 29. siječnja 2021. do 12. veljače 2021. godine, proveden interni postupak prethodnog vrednovanja (od strane službenika funkcionalno neovisnih od službenika koji su sudjelovali u izradi Nacionalnog plana za uključivanje Roma), pri čemu je postupak prethodnog vrednovanja sveden na jedinstvenu točku tj. Treći Nacrt prijedloga Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine koji je bio predmetom vrednovanja. **Opći cilj prethodnog vrednovanja** bio je analizirati i procijeniti opravdanost, relevantnost i koherentnost Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine te njegovu intervencijsku logiku i planirane načine praćenja provedbe i krajnjih ishoda s ciljem donošenja ambicioznog i provedivog dokumenta s ostvarivim planiranim ishodima. Izvješće o prethodnom vrednovanju Trećeg Nacrta Prijedloga Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine dostupno je na službenim stranicama Ureda¹⁰⁰.

Sredinom provedbenog razdoblja tj. polovinom 2024. godine, slijedit će formativna evaluacija koja će imati za cilj preispitati važnost (relevantnost), djelotvornost (efikasnost), usklađenost (koherentnost), učinkovitost (efikasnost) i dosljednost (konzistentnost) Nacionalnog plana za uključivanje Roma, iz perspektive ključnih dionika i donositelja odluka. Nalazi formativne evaluacije koristit će se kao analitička podloga za izradu Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma 2025.-2027. godine.

Također, 2027. godine planirana je vanjska evaluacija Nacionalnog plana za uključivanje Roma i pratećih provedbenih dokumenata s ciljem procjene učinka provedbenih mjera na definirana područja intervencije.

¹⁰⁰ <https://ljudskaprava.gov.hr/nacionalne-manjine/573>

Rezultati vanjske evaluacije ujedno će, skupa s rezultatima formativne evaluacije sredinom provedbenog razdoblja, kao i nalazima ponovljenog istraživanja baznih podataka služiti kao osnova za izradu novog akta strateškog planiranja za razdoblje poslije 2027. godine.

Budući tijela državne uprave rijetko prikupljaju podatke razdvojene s obzirom na etničku pripadnost, a da zbog visokih cijena provedbe istraživanja s tzv. „teško dostupnim skupinama“ (gdje se dostupnost prvenstveno odnosi na njihov relativno mali udio u općoj populaciji) podatke nije niti moguće prikupljati na godišnjoj razini, Ured je 2024. godine planirao repliciranje istraživanja baznih podataka. Pri tome će originalni anketni upitnik istraživanja baznih podataka biti minimalno korigiran kako bi se osigurala maksimalno moguća usporedivost s istraživanjima koje će u svrhu procjene učinkovitosti novog Okvira EU za jednakost, uključivanje i participaciju Roma provoditi Agencija Europske unije za temeljna prava, budući je srednjoročna evaluacija na razini Europske unije planirana 2025. godine, kao i ex-post evaluacija 2028. godine.

Povrh navedenog, Ured za ljudska prava obvezan je 2023., 2025., 2027. i 2029. godine dostaviti Europskoj komisiji izvješće o provedbi Okvira EU, a planirano je i praćenje provedbe Okvira EU od strane organizacija civilnog društva i to 2022., 2026., 2028. te 2030. godine.

Konačno, Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, a koje je oformljeno nakon usvajanja prvog nacionalnog dokumenta usmjerenog integraciji pripadnika romske nacionalne manjine, nastaviti će funkcionirati i po usvajanju Nacionalnog plana za uključivanje Roma. Sastanci Povjerenstva u pravilu se održavaju jednom u tri mjeseca, a po potrebi i češće. S krajnjim ciljem što je moguće šire komunikacije o provedbi strateškog dokumenta dvije od redovne četiri godišnje sjednice Povjerenstva za praćenje nacionalnog dokumenta, planiraju se održavati na regionalnoj razini.

12. Prilozi

12.1. Zakonodavni i institucionalni okvir zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj uređena su Ustavom Republike Hrvatske¹⁰¹, Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina¹⁰² i drugim nacionalnim propisima.

U izvorišnim osnovama Ustava Republike Hrvatske izrijekom su navedene 22 nacionalne manjine¹⁰³ u Republici Hrvatskoj, a u članku 15. pripadnicima nacionalnih manjina zajamčena je ravnopravnost s pripadnicima većinskog naroda, sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom te kulturna autonomija. Ustav uređuje i mogućnost da se pripadnicima nacionalnih manjina, pored općeg biračkog prava, zakonom osigura pravo izbora svojih zastupnika u Hrvatski sabor.

Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, NN 47/10, NN 80/10, 93/11) ustavne se norme pomnije razrađuju i produbljuju tvoreći sveobuhvatan pravno-institucionalni okvir za zaštitu prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, pa tako i pripadnika romske nacionalne manjine.

Prvi Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i pravima etničkih ili nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj donesen je u prosincu 1991. godine. Taj je ustavni zakon nacionalnim manjinama i zajednicama jamčio ljudska prava i slobode, kulturnu autonomiju, razmjerno sudjelovanje manjina u predstavničkim i drugim tijelima, poseban status općinama u kojima pripadnici neke manjine čine natpolovičnu većinu, udio zaposlenika općinskih sudova i policijskih uprava proporcionalno sastavu stanovništva, obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina te druga prava.

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom Republika Hrvatska se obvezala donijeti novi ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina te je na sjednici 13. prosinca 2002. godine Hrvatski sabor donio Odluku o proglašenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (NN, 155/02¹⁰⁴, 47/10¹⁰⁵, 80/10¹⁰⁶) čime je stvoren današnji normativni okvir za ostvarivanje cjelovite zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina.

Ustavnim se zakonom o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02, NN 47/10, NN 80/10, 93/11) jamči nacionalnim manjinama pravo na: slobodno izjašnjavanje o pripadnosti nekoj nacionalnoj manjini u Republici Hrvatskoj; pravo na uporabu svog imena i prezimena na jeziku kojim se služe te da ono bude službeno priznato njima i njihovoj djeci upisom u matične knjige i druge službene isprave; pravo da im se obrazac osobne

¹⁰¹ <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>

¹⁰² <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina>

¹⁰³ Srbi, Česi, Slovaci, Talijani, Mađari, Židovi, Nijemci, Austrijanci, Ukrajinci, Rusini, Bošnjaci, Slovenci, Crnogorci, Makedonci, Rusi, Bugari, Poljaci, Romi, Rumunji, Turci, Vlasi i Albanci

¹⁰⁴ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_12_155_2532.html

¹⁰⁵ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_04_47_1187.html

¹⁰⁶ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_06_80_2275.html

iskaznice tiska i popunjavanja i na jeziku i pismu kojim se služe; služenje svojim jezikom i pismom, privatno i u javnoj uporabi te u službenoj uporabi; odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu kojim se služe; pravo na očitovanje svoje vjere i osnivanje vjerskih zajednica zajedno s drugim pripadnicima te vjere; pristup sredstvima javnog priopćavanja i obavljanja djelatnosti javnog priopćavanja (primanje i širenje informacija) na jeziku i pismu kojim se služe; pravo na samoorganiziranje i udruživanje radi ostvarivanja zajedničkih interesa; zastupljenost u upravnim i pravosudnim tijelima; zaštitu od svake djelatnosti koja ugrožava ili može ugroziti njihov opstanak, ostvarivanje prava i sloboda; kao i pravo na zastupljenost u Hrvatskom saboru, u izvršnim, predstavničkim i upravnim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te sudjelovanje u javnom životu i upravljanju lokalnim poslovima preko vijeća i predstavnika nacionalnih manjina i koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina.

U Ustavni su zakon ugrađeni tada najviši standardi zaštite nacionalnih manjina. U odnosu na prethodni Ustavni zakon broj manjinskih zastupnika u Saboru povećan je s pet na osam, a manjine su dobile pravo biranja svojih predstavnika u tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ustanovljena su i dva nova instituta: vijeća i predstavnici nacionalnih manjina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Novim je zakonom, s pripadajućim izmjenama i dopunama, pripadnicima nacionalnih manjina koji u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske sudjeluju s više od 1,5% stanovnika zajamčeno i najmanje jedno, a najviše tri zastupnička mjesta pripadnika te nacionalne manjine u Hrvatskom saboru, dok pripadnici nacionalnih manjina koji u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske sudjeluju s manje od 1,5% stanovnika imaju pravo izabrati najmanje četiri zastupnika pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatski sabor.

Nadalje, pripadnici nacionalnih manjina u općinama i gradovima u kojima sudjeluju u stanovništvu od 5% do 15% imaju pravo na jednog vijećnika – manjinskog predstavnika u predstavničkom tijelu jedinice, a ukoliko u stanovništvu općina i gradova sudjeluju s više od 15% te u županijama s više od 5%, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na razmjernu zastupljenost u predstavničkim tijelima. U jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojima pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju pravo na razmjernu zastupljenost u predstavničkim tijelima, osigurava im se i zastupljenost u izvršnim tijelima, tj. prema propisanim uvjetima zamjenik općinskog načelnika, gradonačelnika, odnosno župana mora biti iz redova pripadnika nacionalnih manjina, a što se mora urediti statutom jedinice. U slučaju neostvarivanja navedenog prava, raspisuju se dopunski izbori.

Uz ovo, Ustavnim se zakonom o pravima nacionalnih manjina, kao temeljnim aktom, pripadnicima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj jamči i kulturna autonomija održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture te očuvanjem i zaštitom svojih kulturnih dobara i tradicije.

Pored navedenog, značajnije nacionalne propise za ostvarivanje i zaštitu prava i sloboda nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj čine:

- Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina (NN 14/97)
- Zakon o potvrđivanju Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima (NN 18/97)
- Zakon o osobnom imenu (NN 118/12, 70/17, 98/19)
- Zakon o državnim maticama (NN 96/93, 76/13, 98/19)
- Zakon o osobnoj iskaznici (NN 62/15, 42/20, 144/20)
- Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj (NN 51/00, 56/00)
- Naputak za dosljednu provedbu Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj (NN 33/2012)
- Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19)
- Zakon o parničnom postupku (SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19)
- Prekršajni zakon (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)
- Zakon o općem upravnom postupku (NN 47/09)
- Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN 51/00, 56/00)
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19)
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20)
- Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu (NN 116/118)
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 198/03, 105704, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 1010/14, 60/15, 131/17)
- Zakon o udrugama (NN 74/14, 70/17, 98/19)
- Zakon o zakladama i fondacijama (NN 106/18, 98/19)
- Zakon o ustanovama (NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08, 127/19)
- Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica (NN 83/02, 73/13)
- Zakon o elektroničkim medijima (NN 153/09, 84/11, 94/13, 136/13)
- Zakon o izmjenama i dopunama zakona o elektroničkim komunikacijama (72/2017)
- Zakon o Hrvatskoj televiziji (NN 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18)
- Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 116/99, 109/00, 53/03, 69/03, 167/03, 44/06, 19/07, 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 120/11, 19/15, 104/15, 98/19)
- Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17, 98/19, 144/20)
- Zakon o lokalnim izborima (NN 144/12, 121/16, 98/19, 98/19, 42/20, 144/20)
- Zakon o sustavu državne uprave (NN 66/19)
- Zakon o državnim službenicima (92/05, 140/05, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 01/15, 138/15, 70/19, 98/19)

- Zakon o sudovima (NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20)
- Zakon o državnom odvjetništvu (67/18)
- Zakon o Državnom sudbenom vijeću (NN116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19)
- Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 86/08, 61/11, 04/18, 112/19)
- Zakon o Registru vijeća, koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina (NN 80/11, 34/12, 98/19)
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra vijeća, koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina te obrascima za upis i izdavanje isprava (NN 106/11)
- Pravilnik o naknadi troškova i nagradi za rad članovima vijeća i predstavnicima nacionalnih manjina (NN 24/06)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12)

Kako je već spomenuto, s ciljem unapređenja, očuvanja i zaštite položaja nacionalnih manjina, ali i ostvarivanja prava sudjelovanja pripadnika nacionalnih manjina u javnom životu i upravljanju lokalnim i regionalnim poslovima, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina uređuje pravo pripadnika nacionalnih manjina da biraju vijeća i predstavnike nacionalnih manjina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Izbore za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina raspisuje Vlada Republike Hrvatske posebnim odlukama, a članovi vijeća i predstavnici biraju se neposredno na mandat od četiri godine. Članovi vijeća i predstavnici nacionalnih manjina mogu biti punoljetni građani Republike Hrvatske koji su pripadnici određene nacionalne manjine i imaju prebivalište na području jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za koju su izbori raspisani. Nakon izbora i konstituirajuće sjednice, izabrana Vijeća stječu status neprofitne pravne osobe upisom u *Registar vijeća, koordinacija vijeća i predstavnika* sukladno Zakonu o Registru vijeća, koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. Vijeća moraju izabrati predsjednika i zamjenika predsjednika vijeća, a može ustrojiti i druga radna tijela što se uređuje statutom i drugim općim aktima vijeća. Izabrani predstavnici nacionalnih manjina svoje mandate obnašaju samostalno te se također upisuju u *Registar vijeća, koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina* no, za razliku od vijeća, ne mogu obavljati djelatnosti koje su posebnim zakonima definirane kao isključivo pravo pravnih osoba.

Uloga vijeća i predstavnika nacionalnih manjina jest savjetodavne prirode u stvarima koje se tiču ili su od značaja za položaj nacionalnih manjina, drugim riječima tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužna su razmotriti, ali ne i prihvatiti mišljenja i prijedloge vijeća i predstavnika nacionalnih manjina. Osnovna sredstva za rad vijećima i predstavnicima nacionalnih manjina jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne su osigurati, a mogu financirati i programske aktivnosti vijeća tj. predstavnika nacionalnih manjina. Članovi vijeća i predstavnici nacionalnih manjina svoje dužnosti obavljaju u pravilu bez dobrovoljno, a iz raspoloživih sredstava mogu primati mjesečnu nagradu za rad koja može iznositi do najviše 50% od iznosa naknade koju ostvaruju članovi predstavnički tijela u pojedinoj jedinici samouprave.

Dva ili više vijeća mogu osnovati koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u istim ili različitim jedinicama lokalne i/ili područne (regionalne) samouprave, a regionalna vijeća mogu osnovati nacionalnu koordinaciju vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, ukoliko sporazumu o osnivanju nacionalne koordinacije pristupi više od polovine županijskih vijeća i predstavnika iste nacionalne manjine. Nacionalna koordinacija

vijeća i predstavnika neke nacionalne manjine može, uz suglasnost Savjeta za nacionalne manjine, donositi odluke o značenju i simbolima te načinu obilježavanja praznika nacionalne manjine.

Na temelju članka 35. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, s ciljem osiguravanja sudjelovanja pripadnika nacionalnih manjina u javnom životu Republike Hrvatske, a osobito radi razmatranja i predlaganja uređivanja i rješavanja pitanju u vezi s ostvarivanjem i zaštitom prava i sloboda nacionalnih manjina osnovan je Savjet za nacionalne manjine. Članove Savjeta za nacionalne manjine čine: sedam pripadnika nacionalnih manjina koje predlože vijeća nacionalnih manjina, pet pripadnika nacionalnih manjina (istaknutih kulturnih, znanstvenih, stručnih i vjerskih djelatnika koje predlože manjinske udruge i druge organizacije manjina, vjerske organizacije, prave osobe i građani pripadnici nacionalnih manjina te zastupnici nacionalnih manjina u Hrvatskom saboru. Savjet za nacionalne manjine ima predsjednika i dva potpredsjednika koji svoju dužnost obavljaju profesionalno i koje imenuje Vlada Republike Hrvatske iz reda članova Savjeta za nacionalne manjine. Stručne i administrativne poslove za Savjet obavlja Stručna služba Savjeta za nacionalne manjine koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske. Posebna prava Savjeta za nacionalne manjine propisana Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (članak 35.) uključuju: predlaganje tijelima državne vlasti da rasprave pojedina pitanja važna za nacionalnu manjinu, a osobito za provođenje Ustavnog zakona i posebnih zakona kojima su uređena manjinska prava i slobode; predlaganje tijelima državne vlasti mjera za unapređenje položaja nacionalne manjine u državi ili na nekom njezinu području; davanje mišljenja i prijedloga o programima javnih radijskih postaja i javne televizije namijenjenih nacionalnim manjinama te o tretiranju manjinskih pitanja u programima javnih radijskih postaja i javne televizije i drugim sredstvima priopćavanja; predlaganje poduzimanja gospodarskih, socijalnih i drugih mjera na područjima tradicionalno ili u znatnijem broju nastanjenim pripadnicima nacionalnih manjina kako bi se očuvalo njihovo postojanje na tim područjima; traženje i dobivanje od tijela državne vlasti te tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave podataka i izvješća potrebnih za razmatranje pitanja iz svog djelokruga; pozivanje i traženje nazočnosti predstavnika tijela državne vlasti te tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, koja su mjerodavna za pitanja iz djelokruga Savjeta utvrđena Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina i Statutom Savjeta za nacionalne manjine. Savjet za nacionalne manjine ovlašten je i za raspoređivanje financijskih sredstava koja se u državnom proračunu osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina kao i za godišnje izvještavanje Vlade Republike Hrvatske i Hrvatskog sabora o utrošku sredstava raspoređenih korisnicima Savjeta za nacionalne manjine.

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina stručna je služba Vlade Republike Hrvatske, ustrojena u dvije unutarnje ustrojstvene jedinice: Služba za ljudska prava i Služba za prava nacionalnih manjina¹⁰⁷. Radom Ureda upravlja ravnatelj Ureda, rukovodeći državni službenik, kojeg imenuje i razrješava Vlada Republike Hrvatske na prijedlog predsjednika Vlade Republike Hrvatske, na temelju provedenog javnog natječaja. Ravnatelj Ureda ima zamjenika, a na čelu dvije unutarnje ustrojstvene jedinice nalaze se voditelji. Načelno,

¹⁰⁷ U čl. 2. Uredbe o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (KLASA: 022-03/18-03/102, URBROJ:50301-23/21-19-4, od 17. siječnja 2019.) propisan je djelokrug Ureda koji se u čl. 5. i 6. Uredbe o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, dodatno razlaže po ustrojstvenim jedinicama

djelokrug Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina uključuje koordinaciju izrade, praćenje provedbe i izvještavanje o provedbi specifičnih javno-političkih dokumenata u području ljudskih prava i prava nacionalnih manjina¹⁰⁸, kao i:

- izravnu provedbu mjera definiranih u strateškim i provedbenim aktima u nadležnosti Ureda i drugih tijela državne uprave povezane s promocijom i zaštitom ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, poticanjem na toleranciju i punu uključenost u hrvatsko društvo¹⁰⁹;
- međunarodnu suradnju i podršku nacionalnim tijelima državne uprave s ciljem unapređenja te praćenja provedbe međunarodnih dokumenata u području zaštite ljudskih prava i prava pripadnika nacionalnih manjina i to kako na razini EU, Vijeća Europe tako i UN-a te
- osnaživanje provedbe mjera strateških i provedbenih akata u nadležnosti Ureda na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj osiguravanjem financijskih sredstava za provedbu¹¹⁰.

Služba za prava nacionalnih manjina čiji djelokrug uključuje koordinaciju izradom, praćenje provedbe i izvještavanje o provedbi (kako na nacionalnoj tako i na europskoj i međunarodnoj razini): Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. te pripadajućih Akcijskih planova kao i za praćenje provedbe i izvještavanje o provedbi Operativnih programa nacionalnih manjina, za razdoblje 2021.-2024. i Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, obavlja i stručne i administrativne poslove za Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. i Radnu skupinu Povjerenstva.

Povjerenstvo za praćenje Nacionalnog plana za uključivanje Roma¹¹¹ osniva Vlada Republike Hrvatske s ciljem sustavnog praćenja i koordiniranja provedbe nacionalnim strateškim okvirom za uključivanje pripadnika romske nacionalne manjine; predlaganje mjera za unapređenja provedbe nacionalnog strateškog okvira i pripadajućih provedbenih akata; izrade preporuka, mišljenja, stručnih obrazloženja u vezi s provedbom nacionalnog strateškog okvira; predlaganje mjera Vladi Republike Hrvatske za izmjene i dopune nacionalnog strateškog okvira te razmatranje izvješća nadležnih tijela i institucija koje sudjeluju u provedbi mjera nacionalnog strateškog okvira i provedbenih akata. Pored navedenog, zadaće Povjerenstva uključuju i praćenje rasporeda i utroška sredstava za provođenje mjera Nacionalnog plana za uključivanje Roma za koje se sredstva izdvajaju iz državnog proračuna; donošenje kriterija za utvrđivanje financijske pomoći za romsku nacionalnu manjinu te raspodjela financijskih sredstava sukladno kriterijima za utvrđivanje financijske pomoći za romsku nacionalnu manjinu. Povjerenstvo čine potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske koji je ujedno i predsjednik Povjerenstva, zastupnik romske nacionalne manjine u Hrvatskom saboru ujedno i zamjenik predsjednika

¹⁰⁸ Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava; Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije; Nacionalnog plana suzbijanja trgovanja ljudima; Akcijskog plana za integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom i stranaca; Operativnih programa nacionalnih manjina; Nacionalnog plana za uključivanje Roma; Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma te Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina;

¹⁰⁹ Uključuje i provedbu projekata (tzv. izravnih dodjela) Ureda financiranih sredstvima EU fondova ali i drugim izvorima financiranja.

¹¹⁰ Uključuje i provedbu projekata (tzv. otvorenih poziva) Ureda financiranih kako nacionalnim tako i sredstvima EU fondova

¹¹¹ Povjerenstvo za praćenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine (Odluka o izmjenama Odluke o osnivanju Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine, KLASA: 022-03/17-04/113, URBROJ: 50301-23/22-17-2; od 13. travnja 2017.).

Povjerenstva te predstavnici tijela državne uprave, kao i predstavnici romske nacionalne manjine koje predlažu koordinacije vijeća romske nacionalne manjine, vijeća i predstavnici romske nacionalne manjine i udruge romske nacionalne manjine. U rad Povjerenstva se mogu uključiti i predstavnici drugih tijela, institucija te stručnjaci ukoliko se za to pokaže potreba. Povjerenstvo se u pravilu sastaje kvartalno, no po potrebi može i češće.

Promatrano u širem kontekstu, zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina doprinose postupanja svih tijela državne uprave i drugih javnopravnih tijela, no važno je istaknuti ulogu koju, kao korektivni faktor u postupanjima tijela/institucija s javnim ovlastima imaju pravobraniteljske institucije, prije svega pučki pravobranitelj¹¹², ali i posebni pravobranitelji: pravobranitelj za osobe s invaliditetom¹¹³; pravobranitelj za djecu¹¹⁴; pravobranitelj za ravnopravnost spolova¹¹⁵, kao i organizacije civilnog društva, posebno nacionalna koordinacija vijeća i predstavnika romske nacionalne manjine Savez Roma u Republici Hrvatskoj „KALI SARA“ kao i druge romske organizacije civilnog društva.

¹¹² Zakon o pučkom pravobranitelju (NN 76/12)

¹¹³ Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN 107/07)

¹¹⁴ Zakon o pravobranitelju za djecu (NN 73/17)

¹¹⁵ Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08, 69/17)

12.2. Usporedna lista primarnih i sekundarnih pokazatelja ishoda EU okvira za jednakost, uključivanje i participaciju Roma te planiranih primarnih i sekundarnih kvantitativnih pokazatelja Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. u horizontalnim ciljevima

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA EU OKVIR	POKAZATELJI ISHODA RH OKVIR
BORBA PROTIV ANTIROMSKOG RASIZMA I DISKRIMINACIJE	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- % Roma u dobi 16+ koji izjavljuje da je diskriminaciju doživio jednom ili više puta u posljednjih 12 mjeseci	- % Roma (16+) koji izjavljuje da je diskriminaciju doživio jednom ili više puta u posljednjih 12 mjeseci, razvrstano po dobi i spolu
	- % Roma u dobi 16+ koji izjavljuje da je diskriminaciju doživio jednom ili više puta u posljednjih pet godina	- % Roma (16+) koji izjavljuje da je diskriminaciju doživio jednom ili više puta u posljednjih pet godina, razvrstano po dobi i spolu
	- % građana koji izjavljuju da se ne bi osjećali ugodno imati Roma za susjeda	- % građana koji izjavljuju da se ne bi osjećali ugodno imati Roma za susjeda, razvrstano po dobi i spolu
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % osoba u dobi 16+ koje su doživjele mržnjom motivirano zlostavljanje 5 puta zato što su Romi u posljednjih 12 mjeseci	- % građana (16+) koji izjavljuju da se uopće ne slažu ili uglavnom se ne slažu s tvrdnjom „da imam vlastitu tvrtku ne bi mi bio problem zaposliti Roma(kinju)", razvrstano po spolu i dobi
	- % osoba u dobi 16+ koje su doživjele fizički napad zato što su Romi u posljednjih 12 mjeseci	- % Roma u dobi 16+ koji izjavljuje da su doživjeli zločin iz mržnje, razvrstano po spolu i dobi
		- % osoba u dobi 16+ koje su doživjele mržnjom motivirano zlostavljanje 5 puta u posljednjih 12 mjeseci zato što su Romi, razvrstano po spolu i dobi
		- % osoba u dobi 16+ koje su doživjele fizički napad zato što su Romi u posljednjih 12 mjeseci, razvrstano po spolu i dobi
SMANJIVANJE SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI ROMA KAKO BI SE SMANJIO DRUŠTVENO- EKONOMSKI JAZ IZMEĐU ROMA I OPĆE POPULACIJE	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- % osoba u riziku od siromaštva (ispod 60% medijana, nakon socijalnih transfera)	- stopa Roma u riziku od siromaštva (ispod 60% medijana, nakon socijalnih transfera), razvrstano po spolu
	- % djece u riziku od siromaštva	- stopa romske djece (mlađe od 18) u riziku od siromaštva, razvrstano po spolu i dobi
	- % osoba koje žive u kućanstvima s teškom materijalnom deprivacijom (ne mogu si priuštiti 4 od 9 pokazatelja materijalne deprivacije)	- stopa Roma u teškoj materijalnoj deprivaciji (ne mogu si priuštiti 4 od 9 pokazatelja materijalne deprivacije), razvrstano po spolu i dobi
	- % djece (mlađe od 18) koje žive u kućanstvima s teškom materijalnom deprivacijom (ne mogu si priuštiti 4 od 9 pokazatelja materijalne deprivacije)	- stopa romske djece (mlađe od 18) u teškoj materijalnoj deprivaciji (kućanstva koja si ne mogu si priuštiti 4 od 9 pokazatelja materijalne deprivacije), razvrstano po spolu i dobi
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % osoba koje žive u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti mesni obrok ili vegetarijanski ekvivalent svaki drugi dan	- % osoba koje žive u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti mesni obrok ili vegetarijanski ekvivalent svaki drugi dan, razvrstano po spolu i dobi
	- % osoba koje žive u kućanstvima u kojima je barem jedna osoba otišla gladna na spavanje u posljednjih mjesec dana zbog nedostatka novaca za hranu	- % osoba koje žive u kućanstvima u kojima je barem jedna osoba otišla gladna na spavanje u posljednjih mjesec dana zbog nedostatka novaca za hranu, razvrstano po spolu i dobi
	- % djece (0-17) koja žive u kućanstvima u kojima je barem jedna	- % djece (0-17) koja žive u kućanstvima u kojima je barem jedna osoba otišla gladna na spavanje u posljednjih mjesec dana zbog nedostatka novaca za hranu, razvrstano po spolu

	osoba otišla gladna na spavanje u posljednjih mjesec dana zbog nedostatka novaca za hranu - % osoba koje žive u kućanstvima u kojima je teško „spojiti kraj s krajem“ - % osoba koje nemaju bankovni račun	- % osoba koje žive u kućanstvima u kojima je teško „spojiti kraj s krajem“, razvrstano po spolu i dobi - % osoba koje nemaju bankovni račun, razvrstano po spolu i dobi - zadovoljstvo Roma dostupnošću i kvalitetom socijalnih usluga u posljednjih 12 mjeseci na lokalitetima u kojima su uspostavljeni centri za rad u zajednici - zadovoljstvo Roma dostupnošću i kvalitetom socijalnih usluga u posljednjih 5 godina na lokalitetima u kojima su uspostavljeni centri za rad u zajednici
POTICATI PARTICIPACIJU ROMA KROZ OSNAŽIVANJE, SURADNJU I POVJERENJE ROMA U JAVNE INSTITUCIJE	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- % osoba koji izjavljuju da je doživio diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci (u bilo kojem području) i koji su prijavili incident diskriminacije na osnovu toga što su Romi <i>*indikatori aktivnog građanskog statusa i participacije tek trebaju biti razvijeni</i>	- % Roma koji izjavljuju da je doživio diskriminaciju u posljednjih 12 mjeseci (u bilo kojem području) i koji su prijavili incident diskriminacije na osnovu toga što su Romi, razvrstano po spolu i dobi - % osoba koje su, prema samoiskazu, glasale na svim izborima, razvrstano po spolu i dobi
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % osoba (16+, od svih koji su doživjeli zlostavljanje) koje nisu prijavile posljednji incident zlostavljanja za kojeg procjenjuju da se dogodio zato što su Romi - % osoba (16+) koje nisu prijavile posljednji incident fizičkog napada za kojeg procjenjuju da se dogodio zato što su Romi - % osoba (16+) koje su čule za barem jedno tijelo za jednakost, institucije koje se bave ljudskim pravima ili pravobraniteljske institucije - % osoba (16+) koje imaju tendenciju vjerovati postupanjima policije - % osoba (16+) koje imaju tendenciju vjerovati u pravosuđe - % osoba zaposlen u javnim službama - % osoba zaposlen kao profesionalac ili rukovoditelj - % osoba koje su glasale na posljednjim nacionalnim izborima	- % osoba (16+, od svih koji su doživjeli zlostavljanje) koje nisu prijavile posljednji incident zlostavljanja za kojeg procjenjuju da se dogodio zato što su Romi, razvrstano po spolu i dobi - % osoba (16+) koje nisu prijavile posljednji incident fizičkog napada za kojeg procjenjuju da se dogodio zato što su Romi, razvrstano po spolu i dobi - % osoba (16+) koje su čule za barem jedno tijelo za jednakost, institucije koje se bave ljudskim pravima ili pravobraniteljske institucije, razvrstano po spolu i dobi - % osoba (16+) koje imaju tendenciju vjerovati postupanjima policije, razvrstano po spolu - % osoba (16+) koje imaju tendenciju vjerovati u pravosuđe, razvrstano po spolu - % osoba zaposlen u javnim službama i državnoj upravi, razvrstano po spolu - % osoba zaposlen kao profesionalac ili rukovoditelj, razvrstano po spolu - % osoba koje su glasale na posljednjim nacionalnim izborima, razvrstano po spolu - broj Roma u predstavničkim tijelima na nacionalnoj i lokalnoj/regionalnoj razini - broj nacionalnih odbora u kojima Romi sudjeluju kao punopravni članovi - broj romskih organizacija civilnog društva uključen u praćenje EU okvira - broj vijeća romske nacionalne manjine kojima iz proračuna JLPRS nisu osigurana sredstva za rad - udio romskih lokaliteta na kojima je dostupna besplatna pravna pomoć

12.3. Usporedna lista primarnih i sekundarnih pokazatelja ishoda EU okvira za jednakost, uključivanje i participaciju Roma te planiranih primarnih i sekundarnih kvantitativnih pokazatelja Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. u sektorskim ciljevima

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA EU OKVIR	POKAZATELJI ISHODA RH OKVIR
UČINKOVIT I JEDNAK PRISTUP KVALITETNOM, UKLJUČIVOM OBRAZOVANJU	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- % djece (u dobi 3-6) koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje - % osoba u dobi 20-24 koje su završile četverogodišnju ili petogodišnju srednju školu - % djece u dobi 6-15 koja pohađaju škole u kojima je većina učenika Roma	- % djece koja pohađaju osnovnoškolsko obrazovanje u razredima u kojima je većina ili su svi učenici Romi u Međimurju, razvrstano po spolu - % djece u dobi 3-6 koja sudjeluju u predškolskom odgoju i obrazovanju, razvrstano po spolu - % mladih u dobi 19-25 koji su završili četverogodišnje i petogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, razvrstano po spolu - % mladih Roma u dobi 18-24 koji pohađaju visoko obrazovanje - udio Roma (u ukupnoj populaciji Roma) koji sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi - % osoba koji sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi, razvrstano po spolu
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % djece u dobi 5-18 koja su uključena u obrazovanje - % osoba (16+) koje su doživjele diskriminaciju u kontaktima s školskim autoritetima (u ulozi učenika i/ili roditelja, staratelja) u posljednjih 12 mjeseci - % osoba (u dobi 18-24) koje napuštaju školovanje - % osoba (u dobi 30-34) koje su završile visokoškolsko obrazovanje - učestalost mržnjom motiviranog zlostavljanja djece (zbog toga što su Romi) u posljednjih 12 mjeseci – prema izjavama svih ispitanika koji su roditelji/staratelji djece školske dobi - % djece (6-15) koja žive u kućanstvima bez računala - % djece (6-15) koja žive u kućanstvima bez pristupa internetu - % mladih 16-24 koja žive u kućanstvima bez računala % mladih 16-24 koja žive u kućanstvima bez pristupa internetu	- % djece u dobi 5-18 koja su uključena u obrazovanje, razvrstano po spolu - % osoba (u dobi 16+) koje su doživjele diskriminaciju u kontaktima s školskim autoritetima (u ulozi učenika i/ili roditelja, staratelja) u posljednjih 12 mjeseci, razvrstano po spolu - % osoba (u dobi 18-24) koje napuštaju školovanje, razvrstano po spolu - % osoba (u dobi 30-34) koje su završile visokoškolsko obrazovanje, razvrstano po spolu - učestalost mržnjom motiviranog zlostavljanja djece (zbog toga što su Romi) u posljednjih 12 mjeseci – prema izjavama svih ispitanika koji su roditelji/staratelji djece školske dobi, razvrstano po spolu - % djece (u dobi 6-15) koja žive u kućanstvima bez računala, razvrstano po spolu - % djece (u dobi 6-15) koja žive u kućanstvima bez pristupa internetu, razvrstano po spolu - % mladih u dobi 16-24 koja žive u kućanstvima bez računala, razvrstano po spolu - % mladih u dobi 16-24 koja žive u kućanstvima bez pristupa internetu, razvrstano po spolu - % romske djece koja pohađaju obvezni program predškole u skupinama u kojima je većina ili su sva djeca Romi, razvrstano po spolu - % djece koja pohađaju osnovnoškolsko obrazovanje u razredima u kojima je većina ili su svi učenici Romi, razvrstano po spolu - broj razreda u OŠ u kojima je većina ili su svi učenici Romi - obuhvat romske djece obveznim programom predškole

	- % mladih Roma (19-25 i 20-24) koji je završio srednju školu, razvrstano po spolu -% mladih Roma (19-25 i 20-24) koji je završio trogodišnju strukovnu školu, razvrstano po spolu -% mladih Roma (19-25 i 20-24) koji je završio četverogodišnju i petogodišnju strukovnu školu, razvrstano po spolu -% mladih Roma (19-25 i 20-24) koji je završio gimnazijsko srednjoškolsko obrazovanje, razvrstano po spolu -% mladih Roma (18-24) koji pohađaju visoko obrazovanje, razvrstano po spolu - udio romske populacije u ukupnoj populaciji Roma koji sudjeluje u programima osposobljavanja i usavršavanja u odrasloj dobi, razvrstano po spolu -udio romske djece koja su osnovnoškolsko obrazovanje završila izvan zakonskog roka (od početka provedbe NPUR-a), razvrstano po spolu -udio Roma koji su završili srednjoškolsko obrazovanje nakon ispadanja iz sustava obrazovanja (od početka trajanja NPUR-a), razvrstano po spolu
--	--

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA EU OKVIR	POKAZATELJI ISHODA RH OKVIR
UČINKOVIT I JEDNAK PRISTUP KVALITETNOM, ODRŽIVOM ZAPOSŁJAVANJU	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- % osoba u dobi 20-64 koje svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni rad: na puno radno vrijeme, na pola radnog vremena, privremene i sezonske poslove te povremene poslove ili plaćeni posao u posljednja četiri tjedna) - razlika u % žena i muškaraca u dobi 20-64 koji svoj radni status definiraju kao „zaposleni/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni rad na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, privremene i sezonske poslove te povremene poslove ili plaćeni posao u posljednja četiri tjedna) - % osoba u dobi 15-29 koje spadaju u NEET skupinu	- % Roma u dobi 16-65 koje svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni rad na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, privremene i sezonske poslove te povremene poslove ili plaćeni posao u posljednja četiri tjedna) - % Roma u dobi 16-65 koje svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ na puno radno vrijeme - razlika između Roma i Romkinja u dobi 16-65 koji svoj radni status definiraju kao „zaposleni/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni rad na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, privremene i sezonske poslove te povremene poslove ili plaćeni posao u posljednja četiri tjedna) - % mladih Roma u dobi 16-24 koje spadaju u NEET skupinu
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % osoba u dobi 16+ koje izjavljuju da su se osjećale diskriminirano na radnom mjestu u posljednjih 12 mjeseci zato što su Romi <i>*indikatori kvalitete zapošljavanja tek trebaju biti razvijeni</i>	- % osoba u dobi 16+ koje izjavljuju da su se osjećale diskriminirano na radnom mjestu u posljednjih 12 mjeseci zato što su Romi, razvrstano po spolu - % osoba zaposlen u javnom i državnom sektoru - % osoba zaposlen u državnoj upravi, razvrstano po spolu - % osoba u dobi 16-65 i 20-64 koje svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni rad na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, privremene i sezonske poslove te povremene poslove ili plaćeni posao u posljednja četiri tjedna), razvrstano po spolu - % osoba u dobi 16-65 i 20-64 koje svoj radni status definiraju kao „zaposlen/plaćeni rad“ na puno radno vrijeme, razvrstano po spolu - razlika u % žena i muškaraca u dobi 16-65 i 20-64 koji svoj radni status definiraju kao „zaposleni/plaćeni rad“ (uključuje plaćeni rad na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, privremene i sezonske poslove te povremene poslove ili plaćeni posao u posljednja četiri tjedna)

		-% osoba u dobi 16-24 i 15-29 koje spadaju u NEET skupinu, razvrstano po dobi
--	--	---

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA EU OKVIR	POKAZATELJI ISHODA RH OKVIR
POBOLJŠANO ZDRAVLJE ROMA I UČINKOVIT, JEDNAK PRISTUP KVALITETNIM USLUGAMA ZDRAVSTVENE SKRBI	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- razlika u očekivanom životnom vijeku između Roma i ostatka populacije <i>*indikator dostupnosti zdravstvenih usluga tek trebaju biti razvijeni</i>	- razlika u očekivanom životnom vijeku između Roma i ostatka populacije na EU razini - % Romkinja koje su prvo dijete rodile u dobi od 16-20 godina
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % osoba u dobi 16+ koje svoje zdravstveno stanje procjenjuju dobrim ili vrlo dobrim - % osoba u dobi 16+ koji imaju zdravstveno osiguranje - % osoba koje u dobi 16+ koje izjavljuju da su se osjećale diskriminirano u posljednjih 12 mjeseci prilikom pristupanja zdravstvenoj usluzi - % Romkinja koje prvo dijete rađaju u dobi od 20 godina	- % osoba u dobi 16+ koje svoje zdravstveno stanje procjenjuju dobrim ili vrlo dobrim, razvrstano po spolu - % osoba u dobi 16+ koji imaju zdravstveno osiguranje, razvrstano po spolu - % osoba u dobi 16+ koje izjavljuju da su se osjećale diskriminirano u posljednjih 12 mjeseci prilikom pristupanja zdravstvenoj usluzi, razvrstano po spolu - razlika u očekivanom životnom vijeku između Roma i ostatka populacije na EU i nacionalnoj razini, razvrstano po spolu - uspostavljen sustav praćenja zdravlja Roma usporediv s općom populacijom - % Romkinja koje prvo dijete rađaju u dobi od 16-20 godina; u dobi od 20 godina; u dobi mlađoj od 17 godina - % Romkinja koje su obavile redovite (godišnje) preventivne preglede: - Papa test - Ginekološki pregled - Mamografija - udio romskog stanovništva u ukupnoj romskoj populaciji informiran o rodno utemeljenom nasilju

POSEBNI CILJ	POKAZATELJI ISHODA EU OKVIR	POKAZATELJI ISHODA RH OKVIR
UČINKOVIT I JEDNAK PRISTUP PRIKLADNOM DESEGREGIRANOM STANOVANJU I OSNOVNIM USLUGAMA	PRIMARNI POKAZATELJI	
	- % osoba koje žive u stambenoj deprivaciji (premračni prostori, krov koji prokišnjava, vlažni zidovi i podovi, ne postoji kupaonica ili toalet u kući) - % osoba koje žive u prenapučenim stambenim jedinicama (prema Eurostat-ovoj def. Prenapučenosti) - % osoba koje žive u kućanstvima bez pristupa pitkoj vodi (vodi iz slavine) u kućanstvu	- % Roma koji žive u stambenoj deprivaciji (premračni prostori, krov koji prokišnjava, vlažni zidovi i podovi, ne postoji kupaonica ili toalet u kući) - % Roma koji žive u prenapučenim stambenim jedinicama (prema Eurostat-ovoj definiciji prenapučenosti) - % romskog stanovništva priključen na sustav javne vodoopskrbe
	SEKUNDARNI POKAZATELJI	
	- % osoba koje žive u kućanstvima bez toaleta, tuša ili kupaonice u kućanstvu - % osoba koje žive u kućanstvima u kojima prokišnjava krov, s vlažnim	- % osoba koje žive u kućanstvima bez toaleta, tuša ili kupaonice u kućanstvu, razvrstano po dobi i spolu - % osoba koje žive u kućanstvima u kojima prokišnjava krov, s vlažnim zidovima, podovima ili temeljima ili trulim prozorskim oknima ili podovima, razvrstano po spolu i dobi

zidovima, podovima ili temeljima ili trulim prozorskim oknima ili podovima - % osoba koje žive u kućanstvima koja su u posljednjih 12 mjeseci bila prisiljena napustiti smještaj ili mjesto zaustavljanja - % osoba u dobi 16+ koje izjavljuju da su se osjećale diskriminirano u posljednjih 5 godina prilikom traženja smještaja <i>*indikator koji tek trebaju biti razvijeni:</i> - stambena segregacija, pristup osnovnoj infrastrukturi (javni prijevoz, škole, usluge za djecu i sl.) - stanovanje u nelegaliziranim objektima - % osoba koje žive u kućanstvima sa sljedećom listom problema: zagađen okoliš, prljavština ili drugi problemi okoliša na lokalnom području poput: dima, prašine, neugodnih mirisa, zagađene vode <i>*indikator koji tek trebaju biti razvijeni:</i> izloženost okolišnim uvjetima života koji su opasni i povezani s zdravstvenim rizicima	- % osoba koje žive u kućanstvima koja su u posljednjih 12 mjeseci bila prisiljena napustiti smještaj, razvrstano po dobi i spolu - % osoba u dobi 16+ koje izjavljuju da su se osjećale diskriminirano u posljednjih 5 godina prilikom traženja smještaja, razvrstano po dobi i spolu - prosječna udaljenost lokaliteta od: - škole i dječjeg vrtića - CZSS/ljekarne/trgovine s kućnim potrepštinama/kulturnih sadržaja i sl. - sredstava javnog prijevoza (autobus/vlak/tramvaj) - % osoba koje žive u kućanstvima sa sljedećom listom problema: zagađen okoliš, prljavština ili drugi problemi okoliša na lokalnom području poput: dima, prašine, neugodnih mirisa, zagađene vode - % Roma koji žive u stambenoj deprivaciji (premračni prostori, krov koji prokišnjava, vlažni zidovi i podovi, ne postoji kupaoonica ili toalet u kući) - razlika u postotnim poenima između stambene deprivacije Roma i opće populacije - % Roma koji žive u neadekvatnim stambenim jedinicama (kuće u lošem ili ruševnom stanju, barake/dašćare/straćare i sl.) - % Roma koje žive u nelegaliziranim objektima - % Roma koji žive u prenapučenim stambenim jedinicama (prema Eurostat-ovoj definiciji prenapučenosti) - razlika u postotnim poenima između romske populacije koja živi u prenapučenim prostorima i opće populacije - % romskog stanovništva koje živi na lokalitetima na kojima su prisutni problemi povezani s onečišćenom vodom - % romskog stanovništva koje živi na lokalitetima na kojima su prisutni problemi povezani s onečišćenim zrakom - % romskog stanovništva koje živi na lokalitetima na kojima postoji problem sa smećem na ulicama - broj romskih lokaliteta koji nemaju pristup kanalizacijskom sustavu - % romskog stanovništva koje živi na lokalitetima na kojima su prisutni drugi nezdрави ili opasni okolišni uvjeti - broj romskih lokaliteta s nezadovoljavajućim ili nepostojećim prilaznim cestama - broj romskih lokaliteta u kojima ne postoji nogostup za pješake
--	---

Napomena:

Istraživanje baznih podataka Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine temeljem kojeg će se moći zaključivati i o krajnjim ishodima Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine uključivalo je preko 350 varijabli. Varijable navedene u priloženim listama primarnih i sekundarnih pokazatelja bit će uključene u drugi istraživački ciklus dok će se o opravdanosti uključivanja ostalih varijabli odluka donijeti po završetku izrade pokazatelja ishoda Europskog okvira za jednakost, uključivanje i participaciju Roma. S obzirom na planirano istraživanje zdravstvene slike Roma, za pretpostaviti je da će se iz ponovljenog istraživanja baznih podataka izuzeti varijable koje su bile povezane sa stjecanjem uvida u zdravstveno stanje te da će iste biti obuhvaćene istraživanjem o zdravstvenoj slici. No,

odabiru varijabli prethodit će i drugi postupci, primjerice ovisno o rezultatima Popisa stanovništva planiranog 2021. godine ovisit će i okvir uzorkovanja koji se može temeljem istih proširiti ili ostati u okvirima mapiranja iz 2017. godine. Naravno, pokazatelji koji su u usporednom prikazu praćenja EU i hrvatskog okvira označeni kao oni koje je tek potrebno razviti u cijelosti će se preuzeti u nacionalni okvir praćenja. Također, svi rezultati ponovljenog istraživanja baznih podataka koje je moguće usporediti (poput stope rizika u siromaštvu, materijalne deprivacije, obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem i sl.) bit će prikazivani usporedno s općom populacijom.

12.4. Popis jedinica lokalne samouprave s više od 30 samodeklariranih pripadnika romske nacionalne manjine

ŽUPANIJA	IME ADMINISTRATIVNE JEDINICE (GRADA ILI OPĆINE)
<u>Bjelovarsko-bilogorska</u>	Bjelovar Garešnica Grubišno Polje Općina Končanica Općina Šandrovac Općina Štefanje Općina Veliki Grđevac
<u>Brodsko-posavska</u>	Nova Gradiška Slavonski Brod Općina Gornja Vrba Općina Vrpovlje
<u>Grad Zagreb</u>	Zagreb
<u>Istarska</u>	Pula Umag Vodnjan Općina Ližnjan Općina Medulin
<u>Karlovačka</u>	Karlovac
<u>Koprivničko-križevačka</u>	Đurđevac Koprivnica Općina Drnje Općina Hlebine Općina Novigrad Podravski Općina Peteranec Općina Rasinja Općina Virje
<u>Međimurska</u>	Čakovec Mursko Središće Općina Domašinec Općina Donji Vidovec Općina Goričan Općina Kotoriba Općina Mala Subotica Općina Nedelišće Općina Orehovica Općina Podturen Općina Pribislavec
<u>Osječko-baranjska</u>	Beli Manastir Belišće Donji Miholjac Osijek Valpovo Općina Bilje

	Općina Darda Općina Jagodnjak Općina Kneževi Vinogradi Općina Magadenovac Općina Petlovac Općina Podgorač Općina Pupovac
<u>Primorsko-goranska</u>	Crikvenica Čabar Delnice Novi Vinodolski Rijeka Omišalj
<u>Sisačko-moslavačka</u>	Glina Kutina Novska Petrinja Popovača Sisak Općina Velika Ludina
<u>Varaždinska</u>	Ludbreg Varaždin Općina Cestica Općina Mali Bukovec Općina Petrijanec Općina Sveti Đurđ
<u>Vukovarsko-srijemska</u>	Vinkovci Vukovar
<u>Zagrebačka</u>	Dugo Selo Ivanić Grad Općina Orle Općina Rugvica

12.5. Tablični prikaz Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za 2021. i 2022. godinu